

Delovni zvezki Urada RS za makroekonomske analize in razvoj
ISSN: 1318-1920

Izdajatelj:

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
Gregorčičeva 27, 1000 Ljubljana.

Tel: (+386) 1 478 10 12
Fax: (+386) 1 478 10 70
E-mail: gp.umar@gov.si

<http://www.gov.si/umar/public/dz.html>

Urednica zbirke: Eva ZVER

Tehnična urednica: Ema Bertina KOPITAR

Prevod povzetka: Tina POTRATO

Lektoriranje: Vesna JEREB

Naslovnica: Sandi RADOVAN, Studio DVA

Distribucija: Simona ZRIM

Tisk: SOLOS, Ljubljana

Naklada: 250

Ljubljana, 2005

Uredila: mag. Marijana Bednaš
Avtorji prispevkov: Barbara Ferk, Marjan Hafner, Slavica Jurančič,
Jasna Kondža, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Mateja Kovač, mag.
Gorazd Kovačič, Tomaž Kraigher, mag. Jože Markič, Jure Povšnar,
dr. Matija Rojec, mag. Boštjan Vasle

Učinki vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004

5

Delovni zvezek 5/2005

mag. Boštjan Vasle, mag. Marijana Bednaš, dr. Janez Šušteršič,
dr. Alenka Kajzer

Izzivi makroekonomskih politik do prevzema evra

47

Delovni zvezek 6/2005

Uredila: mag. Marijana Bednaš

Avtorji prispevkov: Barbara Ferk, Marjan Hafner, Slavica Jurančič, Jasna Kondža, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Mateja Kovač, mag. Gorazd Kovačič, Tomaž Kraigher, mag. Jože Markič, Jure Povšnar, dr. Matija Rojec, mag. Boštjan Vasle

Učinki vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004

Delovni zvezek 5/2005

Kazalo

Povzetek	9
Summary	11
1. Uvod	13
2. Sprememba zunanjetrgovinskega režima	14
2.1. Menjava s kmetijskimi in živilskimi proizvodi	18
2.2. Tržni deleži	21
3. Vplivi vstopa v EU na predelovalne dejavnosti, kmetijstvo, promet in turizem	23
3.1. Predelovalne dejavnosti	23
3.2. Zaposlenost v predelovalnih dejavnostih	25
3.3. Kmetijstvo	27
3.4. Promet, skladiščenje in zveze	28
3.5. Turizem	29
5. Vstop v ERM II	31
4.1. Spremembe denarne politike zaradi vstopa v ERM II	31
4.2. Vplivi vstopa v EU in ERM II na inflacijo	32
4.3. Cenovna in stroškovna konkurenčnost	33
4.4. Učinki vstopa v EU na kredite in varčevanje	34
4.5. Zasebna potrošnja	36
5. Javnofinančni rezultati vstopa Slovenije v EU	37
5.1. Finančni tokovi med proračunom RS in EU	37
5.2. Posredni vplivi vstopa Slovenije v EU na javne finance	39
6. Vpliv vstopa v EU na tokove neposrednih tujih investicij	40
7. Sklep	43
Literatura in viri	45

Povzetek

Slovenija je 1. maja 2004 postala polnopravna članica Evropske unije (EU). Z vstopom v EU se za večino gospodarskih subjektov razmere niso bistveno spremenile, saj se je slovensko gospodarstvo, zlasti njegov menjalni del, že v predpristopnem procesu v veliki meri prilagodilo zahtevam skupnega trga. Poleg tega je bil velik del sprememb v slovenskem gospodarstvu v zadnjih letih povezan tudi s tranzicijo in prestrukturiranjem ter bi jih težko enoznačno pripisali le prilagajanju zahtevam EU. Kljub temu je po enem letu že možno narediti prvo oceno učinkov, ki jih je vstop imel na gospodarska gibanja v letu 2004.

Učinke vstopa v EU na gospodarska gibanja v letu 2004 lahko delimo na neposredne in posredne, značilnost obeh pa je, da se močno prepletajo z učinki drugih dejavnikov gospodarskih gibanj v istem letu (podrobneje glej Pomladansko poročilo 2005), zato je njihov vpliv dostikrat težko izločiti in ustrezno kvantificirati. Med neposrednimi učinki so najpomembnejši trije: sprememba zunanjetrgovinskega režima, vstop v mehanizem deviznih tečajev (ERM II) in javnofinančne posledice.

Prevzem skupne trgovinske politike EU je vplival na regionalno strukturo zunanjetrgovinske menjave, na obseg menjave s kmetijskimi proizvodi, na cene hrane in na znižanje carinskih prihodkov v proračunu, z odpravo carinskih formalnosti pa je poenostavil tudi pogoje poslovanja. Izrazitejši učinki zaradi odprave carinske zaščite so bili vidni predvsem v strukturi menjave s kmetijskimi in živilskimi proizvodi ter posledično tudi v upadu proizvodnje živilsko-predelovalne industrije. Slednja je bila dodatno prizadeta zaradi odprave prostotrgovinskih sporazumov z državami na ozemlju nekdanje Jugoslavije, kjer so se dvignile carinske dajatve za slovenske kmetijske in živilske proizvode. Slovenija je že konec junija 2004 v prvi skupini držav izkoristila možnost vstopa v ERM II, kar je privedlo do sprememb v denarni in tečajni politiki. Neposredni vpliv vstopa v ERM II se je odrazil v stabilizaciji tečaja in ugodnem vplivu na inflacijo. Za nosilce makroekonomskih politik pa pomeni predvsem zavezo za nadaljevanje oziroma krepitev koordiniranega delovanja in zagotavljanje pogojev za vstop v EMU. Z vstopom v EU je prišlo do sprememb pri obveznosti vplačevanja in črpanja sredstev iz evropskega proračuna, kar je vplivalo tudi na obseg javnofinančnih prihodkov in odhodkov. Posebna podskupina so še učinki enkratnega značaja, ki so povezani predvsem s prevzemom skupne trgovinske politike in spremenjenimi pravili vplačil DDV, ki so poleg dolgoročnejšega vpliva na evazijo DDV vplivala tudi na likvidnostni izpad prihodkov iz tega davčnega vira v letu 2004.

Med posredne učinke vstopa v EU lahko uvrstimo celo vrsto sprememb na področjih, ki potekajo že dalj časa in so vezane na večletni proces vključevanja Slovenije v EU. Poleg tega pa se prepletajo s procesom prestrukturiranja, ki bi potekal ne glede na članstvo Slovenije v EU. Gre predvsem za spremembe v strukturi predelovalnih dejavnosti in reformo nacionalne kmetijske politike ter za harmonizacijo trošarin na tobačne izdelke, ki je vplivala na dinamiko gibanja cen. Zaradi dlje trajajočega vpliva lahko med posredne učinke štejemo tudi zniževanje obrestnih mer, ki je bilo sicer vezano na pričakovani vstop v ERM II, vendar se je začelo že leta 2003.

Ključne besede: EU, zunanjetrgovinski režim, skupna trgovinska politika EU, prostotrgovinski sporazumi, države nekdanje Jugoslavije, kmetijstvo, predelovalne dejavnosti, promet, skladiščenje in zveze, turizem, zasebna potrošnja, ERM II, inflacija, devizni tečaj, obrestne mere, proračun RS, proračun EU, neposredne tuje investicije

Summary

Slovenia became a full member of the European Union (EU) on 1 May 2004. For most economic subjects the situation did not change significantly upon accession since the Slovenian economy, especially its tradable sector, had already largely adapted to the demands of the common market in the pre-accession process. Moreover, most changes that took place in the Slovenian economy over the past few years were also part of the transition and restructuring process and can hardly be solely attributed to alignment with the EU's requirements. Nevertheless, the first assessment of the effects of EU accession on economic trends in 2004 can be made after one year of EU membership.

These effects can be divided into direct and indirect ones, both of which are characteristically closely intertwined with the effects of other factors underpinning economic trends in 2004 (for a more detailed analysis, see Spring Report 2005). Hence it is often difficult to specify their impact and quantify it appropriately. The three main direct effects are the change in the foreign trade regime, the entry to the Exchange Rate Mechanism ERM II and the consequences for public finances.

The adoption of the EU's common trade policy impacted on the regional structure of external trade, the level of trade in agricultural products, food prices and the lowering of customs duty revenues in the budget. It also simplified the terms of trade by lifting customs formalities. The more visible effects of the abolition of customs protection were mainly seen in the structure of trade with agro-food products and consequently in the reduced output of the food-processing industry. The latter was additionally affected by the expiry of free-trade agreements with the countries of former Yugoslavia where customs duties on Slovenian agro-food products were raised. Slovenia seized the opportunity to enter ERM II in the first round at the end of June 2004, which necessitated changes to its monetary and exchange rate policies. The entry to the ERM II directly resulted in the exchange rate's stabilisation and its favourable impact on inflation, whereas for policy-makers it primarily signified a commitment to continue and strengthen the co-ordinated implementation of macroeconomic policies and secure the conditions for entry to the EMU. Accession to the EU brought about changes in Slovenia's obligations regarding contributions to the EU budget and disbursements from it, which have affected the volume of general government revenue and expenditure. A special sub-group of direct effects – one-off effects – are linked primarily to the adoption of the common trade policy and have affected the dynamics of import and export flows, as well as to the changed regulations regarding value-added tax (VAT) collection which, in addition to their long-term impact on VAT evasion, also caused some liquidity shortfalls in tax revenue from this source in 2004.

Indirect effects of Slovenia's entry to the EU comprise a number of changes in different areas that have been underway for a long time starting in the accession process, which are intertwined with the restructuring process that would have taken place regardless of Slovenia's EU membership. These changes mainly include shifts in the structure of manufacturing industries, the national agricultural policy reform and the harmonisation of excise duties on tobacco products that has affected price dynamics. The lowering of interest rates, although related to the anticipated entry to the ERM II, already started in 2003 and may also be regarded as an indirect effect due to its longer-lasting impact.

Key words: EU, foreign trade regime, the EU's common trade policy, free-trade agreements, countries of former Yugoslavia, agriculture, manufacturing, transport, storage and communications, tourism, private consumption, ERM II, inflation, exchange rate, interest rates, budget of the Republic of Slovenia, EU budget, foreign direct investment

1. Uvod

Leto dni po vstopu Slovenije v EU smo se odločili narediti prvo oceno učinkov polnopravnega članstva na gospodarskem področju. Glede na razpoložljivost podatkov v času priprave analize smo se osredotočili predvsem na gospodarska gibanja v letu 2004, analizo pa omejili na tista področja in makroekonomske agregate, kjer je bilo možno te učinke razmeroma jasno prepoznati in jih pripisati vstopu v EU. Resnici na ljubo se ocenjeni učinki močno prepletajo z učinki drugih dejavnikov gospodarskih gibanj v preteklem letu, pri bolj posrednih učinkih pa celo z večletnimi procesi prestrukturiranja in tudi cikličnimi gospodarskimi gibanji. Zato je bilo njihov vpliv dostikrat težko popolnoma izločiti in ustrezno kvantificirati.

V takšnem analitičnem okviru je treba tudi razumeti rezultate analize posledic vstopa Slovenije v EU v letu 2004. Gre torej za poskus prikaza prvih ocen vpliva članstva v EU, ki so v največji možni meri podprte s statističnimi podatki, pri čemer smo se zavedali vseh navedenih omejitev. Ugotovitve so tako ponekod bolj, drugje manj nedvoumne. Prvo gotovo velja za oceno posledic vstopa na finančne tokove med domačim in evropskim proračunom. Jasne so tudi spremembe zunanjetrgovinskega režima v smislu odprave carinskih formalnosti in na eni strani odprave preostalih carinskih dajatev za uvoz občutljivih kmetijskih in živilskih proizvodov iz EU, na drugi strani pa dviga carinskih dajatev za uvoz nekaterih slovenskih proizvodov v državah nekdanje Jugoslavije. V tem kontekstu z vstopom v EU lahko v veliki meri pojasnimo tudi gibanja v živilsko predelovalni industriji. Nekoliko težje je že bilo spremembe v regionalni strukturi menjave v preteklem letu pripisati izključno vstopu v EU. Vstop v ERM II bi bil seveda nemogoč brez vstopa Slovenije v EU, vendar ga je hkrati omogočila kombinacija vrste dejavnikov, ki jih je predpristopni proces sicer spodbudil, ne pa tudi v celoti oblikoval. Težko je enoznačno opredeliti tudi neposredni vpliv vstopa v EU na proizvodno aktivnost propulzivnih in že leta izvozno uspešnih industrijskih panog.

Upoštevajoč vse omenjene dejavnike, smo analizo učinkov vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004 razdelili v pet večjih sklopov: (i) *sprememba zunanjetrgovinskega režima*, kjer obravnavamo vpliv na regionalno in deloma tudi proizvodno strukturo menjave ter gibanja tržnih deležev; (ii) *vplivi vstopa v EU na predelovalne dejavnosti*, vključno z gibanjem zaposlenosti, na *kmetijstvo, promet in turizem*; (iii) *vstop v ERM II*, ki vključuje analizo spremembe denarne politike, vpliv vstopa v EU in ERM II na inflacijo in cenovno konkurenčnost, v povezavi s spremembami obrestnih mer pa tudi vpliv na kreditno aktivnost bank ter varčevanje in rast zasebne potrošnje; (iv) *javnofinančni rezultati vstopa v EU*, ki so posredni in neposredni; (v) *vpliv vstopa v EU na tokove neposrednih tujih investicij (NTI)*, kjer ugotavljamo, da povečanega priliva NTI zaradi vstopa v EU ni bilo zaznati, kar je bilo v veliki meri pričakovano, saj se ti učinki navadno pokažejo v daljšem obdobju.

Omejitve analize učinkov vstopa v EU

Vsebina analize

2. Sprememba zunanjetrgovinskega režima

Vstop Slovenije v EU 1. maja 2004 je prinesel spremembo v zunanjetrgovinskem režimu, saj je s tem slovenski trg postal del notranjega trga EU, Slovenija pa je prevzela skupno trgovinsko politiko kot eno od ključnih področij, kjer je pristojnost posameznih držav članic prenesena na nadnacionalno raven. Prevzem skupne trgovinske politike EU vključuje vse trgovinske sporazume s tretjimi državami, ki jih je EU sklenila do tega dneva. Pri tem sta za Slovenijo najpomembnejša stabilizacijsko-pridružitvena sporazuma s Hrvaško in Makedonijo in evropska sporazuma z Romunijo in Bolgarijo, poleg tega pa še evro-mediteranski in drugi sporazumi¹. Prevzem zunanjetrgovinskega režima EU 1. maja 2004 je za Slovenijo poleg sprejema skupne carinske tarife EU in sprostitev medsebojne trgovine z občutljivimi proizvodi pomenil tudi odpravo mejnih kontrol in formalnosti ter s tem znižanje trgovinskih stroškov. Vplival pa je tudi na obseg proračunskih prihodkov iz naslova carin (več o tem v poglavju o javnofinančnih rezultatih vstopa).

Liberalizacija slovenske trgovine z EU se je dejansko začela že s podpisom Sporazuma o pridružitvi leta 1996, zato vstop Slovenije v EU ni prinesel drastičnih sprememb na področju mednarodne menjave, ki bi imele značilnosti strukturnega preloma. Regionalno prestrukturiranje slovenske zunanje trgovine se je začelo že po izgubi jugoslovanskega trga v začetku devetdesetih let. Pred uveljavitvijo Sporazuma o pridružitvi Slovenije k EU 1. februarja 1999 je trgovanje med podpisnicama potekalo na osnovi začasnega sporazuma, ki je začel veljati leta 1997. Tako so bile 1. januarja 1997 odpravljene carinske dajatve in količinske omejitve pri izvozu slovenskih industrijskih izdelkov v EU, za nekatere posebej določene izdelke pa 1. januarja 2000. Pri uvozu izdelkov EU v Slovenijo so bile carinske dajatve za blago, ki se v Sloveniji ne proizvaja, odpravljene 1. januarja 1997. Za ostale izdelke so se carinske dajatve zniževale postopno do 1. januarja 2001². Na področju menjave s kmetijskimi pridelki in proizvodi, ki sodijo med najbolj občutljive, ni bilo dogovorjenih večjih koncesij. Večina uvoznih dajatev za občutljive kmetijske in živilske proizvode iz EU je bila odpravljena šele z vstopom Slovenije v EU. Tudi z večino novih članic je imela Slovenija že pred vstopom v EU sklenjene prostotrgovinske sporazume (izjemi sta le Ciper in Malta, ki pa sta leta 2004 skupaj predstavljali le 0,04 % skupnega izvoza in 0,1 % skupnega uvoza), na osnovi katerih so bile medsebojno ukinjene carine za industrijske proizvode in del kmetijskih proizvodov.

Dejanske uvozne dajatve so se tekom devetdesetih let precej znižale. Podatki o dejansko plačanih uvoznih dajatvah v obdobju 1992–2000, ki upoštevajo znižanje nominalnih carinskih stopenj v procesu liberalizacije in številne druge oprostitve, kažejo, da so se dejanske uvozne dajatve za Slovenijo v tem obdobju znižale s 5,9 % na 1,7 %, v trgovini z EU 15 pa s 6,4 % na 1,3 % (v tem je upoštevan tudi vpliv nove carinske tarife leta 1996 – po njeni uvedbi se je nominalna uvozna zaščita brez upoštevanja drugih oprostitvev slovenskega gospodarstva v splošnem zmanjšala s 14,6 % na 10,7 %). Po odpravi preostalih carinskih dajatev na uvoz industrijskih izdelkov iz EU 15 leta 2001 se je po področjih SKD zaščita ohranjala predvsem v kmetijstvu, lovu in gozdarstvu (A) in proizvodnji hrane, pijač in tobaka (DA), kar ponazarja tudi tabela 1.

Liberalizacija slovenske trgovine z EU

Precejšnje znižanje dejanskih uvoznih dajatev v devetdesetih letih

¹ Slovenija sodeluje pri pogajanjih za sklenitev trgovinskih sporazumov z državami Mercosurja, zalivskimi državami, Albanijo in drugimi državami, ki jih v imenu EU vodi Evropska komisija.

² S posebnima protokoloma sta bila urejena režima trgovanja z železom in jeklom ter s tekstilom (izvoz slovenskih izdelkov v EU je bil sproščen, carinske dajatve za uvoz izdelkov EU v Slovenijo pa so bile odpravljene 1. januarja 2001).

Tabela 1: Vpliv prevzema carinske tarife EU na višino uvoznih dajatev* do EU in ostalih držav

SKD	Področje oz. podpodročje	EU		Druge države	
		2001	2004	2001	2004
A	Kmetijstvo, lov in gozdarstvo	6,52	0,0	2,00	6,3
C	Pridobivanje rud in energentov	0,03	0,0	0,29	0,0
DA	Hrana, pijače in tobak	11,75	0,0	7,65	6,3
DB	Tekstilni izdelki	0,07	0,0	6,57	4,8
DD	Lesni izdelki	0,14	0,0	0,81	0,3
DE	Papir in tiskarstvo	0,11	0,0	1,06	0,6
DG	Kemični izdelki	0,14	0,0	0,91	0,3
DH	Izdelki iz gume in plastike	0,16	0,0	4,07	2,9
DI	Drugi nekovinski izdelki	0,08	0,0	1,40	1,8
DJ	Jeklo in kovinski izdelki	0,08	0,0	0,85	0,4
DK	Strojništvo	0,16	0,0	3,29	0,9
DL	Električna in optična oprema	0,20	0,0	1,73	0,8
DM	Transportna sredstva	0,13	0,0	5,71	2,9
DN	Pohištvo in ostali izdelki	0,27	0,0	10,08	2,4

Vir: Majcen (2002).

Opomba: *Povprečna dejansko plačana uvozna dajatev v odstotku od vrednosti uvoza.

Upoštevajoč opisane procese liberalizacije zunanje trgovine v devetdesetih letih, so se njeni učinki na gospodarskih gibanjih in izvozno-uvoznih tokovih v veliki meri odražali že skoraj desetletje pred vstopom Slovenije v EU. Delež menjave Slovenije z EU v skupni zunanjetrgovinski blagovni menjavi je že pred vstopom v EU dosegel relativno visoke ravni (v obdobju 1996–2004 v povprečju 69 % izvoza in 76 % uvoza), tako da večje spremembe po vstopu niso bile pričakovane. Pri tem je delež izvoza v EU 25 po letu 2000 upadal, delež uvoza pa je nihal okoli povprečja in se okrepil v letu 2004. V celotnem obdobju sta se na izvozni in uvozni strani relativno krepila deleža novih članic.

Analiza regionalne strukture izvozno-uvoznih gibanj pred in po vstopu Slovenije v EU kaže na nekatere premike, ki pa jih ne smemo pripisovati le spremembi zunanjetrgovinskega režima. Lažji pogoji poslovanja zaradi odprave carinskih formalnosti in večja prepoznavnost Slovenije, zlasti v državah, s katerimi smo imeli v preteklosti relativno skromen obseg menjave, so ugodno vplivali na krepitev menjave z EU. V omejenem obsegu je odprava prostotrgovinskih sporazumov po vstopu vplivala na zmanjšanje izvoza na trge nekdanje Jugoslavije.

Tabela 2: Deleži EU v izvozu in uvozu Slovenije v obdobju 1996–2004 (v %)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
IZVOZ									
EU 15	64,6	63,6	65,5	66,1	63,9	62,2	59,3	58,4	-
EU 10	5,4	5,7	6,0	6,8	7,4	7,3	8,0	8,5	-
EU 25	70,0	69,3	71,5	72,9	71,3	69,6	67,3	66,9	66,1
UVOZ									
EU 15	67,6	67,4	69,4	68,6	67,8	67,6	68,0	67,3	-
EU 10	6,5	7,3	6,7	7,6	8,1	8,4	8,3	8,4	-
EU 25	74,1	74,7	76,1	76,2	75,9	76,1	76,3	75,6	82,2

Vir: SURS.

Opomba: *Pračun deležev na osnovi popravljenih agregatnih podatkov o izvozu in uvozu v letu 2004 (SURS, 31. 3. 2005). Podrobnejših podatkov še ni na razpolago.

Po vstopu v EU se je relativno hitreje krepila rast izvoza v stare članice EU

Vendar pa so na mesečno dinamiko skupnega izvoza in uvoza v letu 2004 vplivali tudi različni drugi dejavniki: predvsem lanska konjunktura v trgovinskih partnericah pa tudi nekateri drugi razlogi, ki niso bili povezani s samim vstopom Slovenije v EU³.

Razpoložljivi podatki o menjavi Slovenije z EU v letu 2004 kažejo, da se je po vstopu relativno hitreje krepila rast izvoza v stare članice EU v primerjavi z izvozom v nove članice EU. K temu je v veliki meri prispevala pospešena rast izvoza v Francijo (posledica večjega izvoza avtomobilov iz Revoza, na kar vstop ni imel neposrednega vpliva) in Italijo. Poleg tega se je skozi vse leto močno krepila tudi rast izvoza v nekatere stare članice EU, ki v preteklosti niso bile tradicionalne trgovinske partnerice (Grčija, Belgija, Danska, Irska, Švedska, Portugalska), kar pa je verjetno tudi posledica polnopravnega članstva Slovenije v EU. Rast izvoza v nove članice se je upočasnila predvsem zaradi počasnejše rasti izvoza na Poljsko, Slovaško in Baltske države.

Prevzem zunanjetrgovinskega režima EU je neposredno vplival predvsem na izvoz v Makedonijo in BIH, s katerima sta po vstopu prenehala veljati prostotrgovinska sporazuma. Prenehanje veljave prostotrgovinskega sporazuma pa ni bistveno vplivalo na slovenski izvoz na Hrvaško, saj so v njem relativno močnejše zastopani proizvodi, s katerimi je trgovina med EU in Hrvaško že prosta. Rast izvoza v BIH je bila v celem letu 2004 skromna (3,5 %), izvoz v Makedonijo je celo upadel (-2,6 %), poleg tega je na samo mesečno dinamiko izvoza v obe državi močno vplival učinek odprave prostotrgovinskih sporazumov po vstopu Slovenije v EU. Tako so bile v prvih štirih mesecih dosežene zelo visoke stopnje rasti izvoza (prevladovala so živila in pijače, usnjeni, lesni in papirnati izdelki ter električni stroji), ki so po maju 2004 naglo upadle. Odprava prostotrgovinskega sporazuma pa na izvoz na Hrvaško, nasprotno, ni imela vidnejšega vpliva, saj ima Hrvaška z EU sklenjen t. i. vmesni trgovinski sporazum, v skladu s katerim je velik del uvoza industrijskih izdelkov iz EU, ki prevladujejo v slovenskem izvozu na Hrvaško, že od začetka leta 2004 prost carine. Čeprav ima tudi Makedonija z EU sklenjen stabilizacijsko-pridružitveni sporazum, pa je bil učinek prevzema skupne trgovinske politike EU na slovenski izvoz v Makedonijo večji. V izvozu v Makedonijo namreč relativno večji delež predstavljajo kmetijsko-živilski proizvodi, za katere veljajo carinske dajatve, ki so se po 1. maju 2004 za uvoz iz Slovenije večinoma spremenile. BIH z EU še nima sklenjenega stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma, zato so slovenski izvozniki po vstopu v EU soočeni s polnimi carinami pri izvozu na ta trg, vendar je učinek po oceni Ministrstva za gospodarstvo⁴ relativno majhen, saj gre v osnovi za nizke carinske stopnje. Čeprav torej ocenjujemo, da je bil učinek prenehanja veljavnosti prostotrgovinskih sporazumov na rast skupnega izvoza razmeroma majhen, pa je relativno močnejše vplival na panoge, ki so bile močno odvisne od izvoza na te trge (predvsem živilska industrija; več o tem v nadaljevanju).

Tudi na uvozni strani je po vstopu prišlo do krepitve medletnih stopenj rasti. Med opaznejšimi neposrednimi učinki vstopa v EU, ki so vplivali zlasti na mesečno dinamiko uvoza, sta predvsem visoka rast uvoza iz Rusije pred vstopom (najbolj se je povečal uvoz aluminija, za katerega je do 1. maja 2004 veljala ničelna carinska

³ V primeru ZDA, kjer vstop v EU prav tako ni imel nikakršnega vpliva na dinamiko menjave (režim je ostal nespremenjen), je bil padec medletne stopnje slovenskega uvoza v obdobju maj-november v veliki meri posledica uvoza gorilnikov za jedrsko elektrarno v različnih mesecih v letih 2003 (maj) in 2004 (april).

⁴ Evropska unija in države zahodnega Balkana: Analiza stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov in avtonomnih trgovinskih ukrepov EU za države, ki sodelujejo v stabilizacijsko-pridružitvenem procesu. (2004). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo.

Prevzem skupne trgovinske politike EU je neposredno najbolj vplival na izvoz v Makedonijo in BIH

Tabela 3: Rast izvoza (izraženega v EUR) po državah in skupinah držav pred in po vstopu Slovenije v EU (medletne stopnje v %)*

	Delež v skupnem izvozu (2004, v %)	IZVOZ		
		I-IV 2004 / I-IV 2003	V-XII 2004 / V-XII 2003	I-XII 2004 / I-XII 2003
Avstrija	7,4	20,9	8,3	12,5
Belgija	1,1	43,9	49,4	47,8
Danska	1,0	19,3	23,2	21,9
Finska	0,2	6,9	6,0	6,3
Francija	6,4	-4,2	41,7	25,6
Grčija	0,5	89,6	41,3	56,4
Irska	0,2	51,3	-1,1	14,2
Italija	12,9	-4,7	17,9	9,6
Luksemburg	0,3	23,3	36,3	31,8
Nemčija	21,3	3,6	2,0	2,5
Nizozemska	1,5	-6,4	-6,3	-6,3
Portugalska	0,2	12,2	14,7	13,9
Španija	1,5	51,5	3,4	15,9
Švedska	1,0	13,7	15,6	15,0
Velika Britanija	2,2	-3,0	19,7	11,3
EU 15	57,7	4,8	12,2	9,6
Ciper	0,0	21,5	136,5	86,2
Estonija	0,1	53,8	13,8	25,1
Latvija	0,1	101,8	-38,5	-2,9
Litva	0,2	2,2	-13,0	-8,1
Malta	0,0	-17,5	-14,4	-15,6
Češka rep.	1,9	13,7	17,1	16,0
Madžarska	1,9	11,0	7,9	8,8
Poljska	2,7	14,4	4,5	7,6
Slovaška	1,3	17,7	-1,4	4,4
EU 10**	8,3	14,9	5,9	8,7
EU 25**	66,1	6,0	11,4	9,5
BiH	3,9	20,2	-3,5	3,9
Hrvaška	9,3	13,2	16,7	15,6
Makedonija	1,1	28,6	-15,2	-2,6
Srbija in ČG	3,6	16,9	36,9	31,3
Drž. nekdanje Jugoslavije	17,9	16,6	13,2	14,3
Rusija	3,3	14,5	23,0	20,6
ZDA	3,2	-9,5	1,2	-2,7
Ostale države	9,6	16,8	20,1	19,0
IZVOZ SKUPAJ	100,0	8,2	12,5	11,1

Vir: SURS.

Opomba: *Preliminarni podatki o regionalni strukturi izvoza v letu 2004 v tabeli 3 še niso v celoti usklajeni z naknadno popravljenimi agregatnimi podatki o izvozu blaga v letu 2004 (SURS, 31. 3. 2005). Razlike so v indeksu rasti izvoza v države EU 25, ki je po kasnejši objavi višji za 0,7 odstotne točke. Na uvozni strani so razlike bistveno večje, zato regionalne strukture uvoza v tabeli ne prikazujemo; **brez Slovenije.

stopnja, poslej pa je obremenjen s 6-odstotno carinsko stopnjo) in odlaganje uvoza blaga iz držav EU 25 do vstopa Slovenije v EU zaradi likvidnostno ugodnejših pravil plačila davka na dodano vrednost, kar je tudi prispevalo k močni krepitvi uvoza iz EU 25 po vstopu. Sicer pa je na hitrejšo rast skupnega uvoza po vstopu močno vplivala tudi rast domače potrošnje in izvoza v tem obdobju.

*Po vstopu v EU
so se okrepile
medletne stopnje
rasti uvoza*

Izrazitejši učinki vstopa v EU opazni v menjavi s kmetijskimi in živilskimi proizvodi

2.1. Menjava s kmetijskimi in živilskimi proizvodi

Vstop Slovenije v EU zaradi velike usklajenosti zunanjetrgovinske strukture Slovenije s tisto v EU⁵ ni imel izrazitejšega neposrednega vpliva na strukturo proizvodov v menjavi. Večji učinki vstopa Slovenije v EU so bili opazni predvsem v mednarodni trgovini s kmetijskimi in živilskimi proizvodi. Tako se je na eni strani povečal uvoz in na drugi strani hkrati zmanjšal izvoz teh proizvodov. V letu 2004 se je skupna blagovna menjava teh proizvodov povečala za 3,7 %. Njihov skupni uvoz je bil višji za 12,1 %, pri čemer se je med uvozno pomembnejšimi proizvodi predvsem povečala vrednost uvoza skupin mlečnih izdelkov in jajc, mesa in izdelkov iz njega ter pijač (48 %, 29 %, 18 % in 27 %). Izvoz je upadel za 12,3 %, relativno močno se je zmanjšal izvoz predvsem v skupinah pijače (za 37 %), nekoliko tudi pri izdelkih iz mesa (za 3 %), izvoz mlečnih izdelkov in jajc pa se je nasprotno povečal (za 5 %). Na takšna gibanja je vplivala sprememba zunanjetrgovinskega režima, kar kažejo spremembe v strukturi blagovne menjave s posameznimi

Tabela 4: Mednarodna trgovina s kmetijskimi in živilskimi proizvodi v letih 2003 in 2004

	2003		2004		2004/2003	
	Izvoz mio Eur	Uvoz mio Eur	Izvoz mio Eur	Uvoz mio Eur	Izvoz rast v %	Uvoz rast v %
01 Žive živali	3,6	6,1	2,9	11,8	-20	93
02 Meso in drugi klav. proizv.	28,2	49,9	30,2	64,7	7	29
03 Ribe, raki	1,0	22,3	1,4	24,0	44	8
04 Mlečni izdelki, jajca, med	48,6	17,4	50,8	25,8	5	48
05 Proizvodi živalskega porekla	0,2	4,0	0,4	4,1	96	2
06 Živo drevje, čebul., cvetje	2,3	25,5	2,8	24,8	23	-3
07 Užjne vrtnine	1,2	49,8	1,4	53,5	14	7
08 Užjno sadje	8,7	71,8	6,4	76,9	-26	7
09 Kava, čaj, začimbe	2,0	15,5	1,8	17,1	-7	11
10 Žitarice	1,8	52,1	2,4	60,9	31	17
11 Proizvodi mlinске industrije	1,4	22,1	1,4	19,3	1	-13
12 Oljna semena in plodovi	11,5	11,3	12,8	15,1	11	34
14 Rastl. material za pletarstvo	0,1	0,4	0,1	0,3	-2	-11
15 Masti in olja	7,3	41,6	6,0	38,7	-17	-7
16 Izdelki iz mesa	47,9	15,3	46,7	18,2	-3	18
17 Sladkor in sladkor. proizv.	13,3	29,5	18,8	35,0	42	19
18 Kakav in kakavovi izdelki	6,3	43,9	8,4	47,4	33	8
19 Izdelki iz žit, moke, škroba..	19,9	53,3	20,3	58,2	2	9
20 Izdelki iz vrtnin, sadja	14,0	44,0	13,1	42,9	-6	-2
21 Razna živila	24,8	63,3	24,3	65,9	-2	4
22 Pijače, alkoholi in kis	123,8	34,7	77,8	44,0	-37	27
23 Ostanke in odpadki, krma	12,5	62,7	13,5	67,0	8	7
24 Tobak	19,7	29,8	8,0	44,7	-59	50
SKUPAJ 0 1– 2 4	403,2	772,9	353,5	866,1	-12	12

Vir: SURS.

Opomba: Kmetijski in živilski proizvodi so v kombinirani nomenklaturi carinske tarife uvrščeni od 1. do 24. skupine. Podatki za leto 2004 so začasni.

⁵ Primerjava izvoznih struktur Slovenije in EU 15 na ravni dvomestne SMTK klasifikacije, ki je bila narejena leta 1995, torej še pred uveljavitvijo trgovinskega sporazuma, je že kazala na veliko podobnost med obema. Slovenska izvozna struktura je s korelacijskim koeficientom usklajenosti z EU 12, ki znaša 68, podobno usklajena s tisto v EU kot denimo nizozemska (66) in bistveno bolj usklajena kot grška (18), portugalska (44), irska (34) ali danska (36). Hkrati pa je močno usklajena tudi s posameznimi razvitimi članicami EU, denimo z Italijo (75), Nemčijo (65), Francijo (61) ter Belgijo in Luksemburgom (62). Podobno raven usklajenosti med tranzicijskimi državami z EU dosega le še Češka (64), ostale države pa so bolj zaostajale (Ješovnik, 2003, str. 15–16).

Tabela 5: Izvoz kmetijskih in živilskih proizvodov v EU v letih 2003 in 2004

v '000 EUR	2003	2004	Rast v %
Avstrija	12.334,6	12.499,2	1,3
Belgija	834,5	507,6	-39,2
Danska	518,4	199,5	-61,5
Finska	165,5	103,0	-37,8
Francija	2.941,6	4.614,0	56,9
Grčija	60,5	92,2	52,2
Irska	2,3	0,1	-93,7
Italija	55.505,7	47.801,3	-13,9
Luksemburg	0,0	0,1	-
Nemčija	20.092,4	22.131,9	10,2
Nizozemska	3.443,2	3.200,7	-7,0
Portugalska	0,9	5,6	533,3
Španija	477,2	755,5	58,3
Švedska	3.333,8	3.706,6	11,2
Velika Britanija	3.849,6	4.087,4	6,2
EU 15	103.560,3	99.704,6	-3,7
Ciper	0,0	0,0	-
Češka	4.511,2	3.802,8	-15,7
Estonija	719,9	195,1	-72,9
Latvija	41,3	78,2	89,4
Litva	282,8	505,8	78,9
Madžarska	4.819,9	6.492,4	34,7
Malta	135,3	411,4	56,3
Poljska	2.343,7	1.574,0	-32,8
Slovaška	1.050,9	930,7	-11,4
EU 10*	13.904,9	13.790,4	-0,8
EU 25*	117.465,2	113.495,0	-3,4

Vir: SURS.

Opomba: * brez Slovenije.

skupinami držav. Izvoz na trge držav bivše Jugoslavije se je zmanjšal za 15 % zaradi ukinitve prostotrgovinskih sporazumov in velikega dela izvoznih spodbud.

Izvoz na trge EU 15 se je zmanjšal manj, le za 4 %, hkrati pa se je za več kot četrtino povečal uvoz iz teh držav, ki tradicionalno predstavljajo glavnega partnerja v uvozu kmetijskih in živilskih proizvodov. Sprememba relativne uvozne obremenitve kmetijskih in živilskih proizvodov ima tako določen učinek na preusmeritev uvoza teh proizvodov od ostalih držav k članicam EU, ki pa vendarle ne pomeni večje strukturne spremembe, saj je Slovenija že pred vstopom v EU okoli 90 % uvoza kmetijskih in okoli 80 % uvoza živilskih proizvodov uvažala iz držav EU 25.

Padec izvoza in rast uvoza kmetijskih in živilskih proizvodov v menjavi z državami nekdanje Jugoslavije

Tabela 6: Uvoz kmetijskih in živilskih proizvodov v EU v letih 2003 in 2004

v '000 EUR	2003	2004	Rast v %
Avstrija	77.304,1	112.295,9	45,3
Belgija	13.094,2	17.545,8	34,0
Danska	7.876,0	7.531,5	-4,4
Finska	145,7	194,8	33,7
Francija	15.861,8	18.416,7	16,1
Grčija	9.513,0	6.984,2	-26,6
Irska	1.742,5	1.571,5	-9,8
Italija	112.337,8	141.995,6	26,4
Luksemburg	114,8	176,8	54,0
Nemčija	82.660,5	110.491,1	33,7
Nizozemska	49.963,6	68.447,9	37,0
Portugalska	227,5	126,8	-44,2
Španija	38.035,8	32.321,4	-15,0
Švedska	592,2	472,0	-20,3
Velika Britanija	9.061,8	9.011,7	-0,6
EU 15	418.531,3	527.583,7	26,1
Ciper	572,0	402,0	-29,7
Češka	15.040,3	13.279,7	-11,7
Estonija	161,1	106,8	-33,7
Latvija	5,8	125,8	2.063,9
Litva	182,3	709,9	289,5
Madžarska	83.785,0	89.733,7	7,1
Malta	168,9	150,7	-10,8
Poljska	20.225,1	18.219,6	-9,9
Slovaška	4.225,5	6.790,2	60,7
EU 10*	124.365,9	129.518,3	4,1
EU 25*	542.897,2	657.102,1	21,0

Vir: SURS.

Opomba: * brez Slovenije.

Tabela 7: Izvoz kmetijskih in živilskih proizvodov v države nekdanje Jugoslavije v letih 2003 in 2004

v '000 EUR	2003	2004	Rast v %
BIH	107.585,8	83.110,6	-22,7
Hrvaška	79.542,3	73.853,2	-7,2
Makedonija	19.011,3	18.606,2	-2,1
Srbija in Črna gora	37.896,1	31.998,2	-15,6
Države nekdanje Jugoslavije	244.035,4	207.568,2	-14,9

Vir: SURS.

Tabela 8: Uvoz kmetijskih in živilskih proizvodov iz držav nekdanje Jugoslavije v letih 2003 in 2004

v '000 EUR	2003	2004	Rast v %
BIH	4.650,8	5.134,6	10,4
Hrvaška	59.351,3	46.940,1	-20,9
Makedonija	7.422,1	6.299,5	-15,1
Srbija in Črna gora	12.817,4	20.158,8	57,3
Države nekdanje Jugoslavije	84.241,5	78.533,0	-6,8

Vir: SURS.

2.2. Tržni deleži

Sprememba zunanjetrgovinskega režima po vstopu v EU je na rast tržnih deležev Slovenije na najpomembnejših izvoznih trgih v letu 2004 vplivala le v omejenem obsegu, saj so spremembe tržnih deležev rezultat rasti slovenskih izvoznih tokov, na katere so relativno bolj vplivali drugi dejavniki mednarodnega okolja, in rasti gibanja skupnega uvoza najpomembnejših trgovinskih partneric. Upočasnjena rast slovenskega tržnega deleža na notranjem trgu EU 25 po vstopu je namreč zelo verjetno tudi posledica pospešene rasti uvoza v pomembnejših trgovinskih partnericah Slovenije iz EU oziroma tudi omejitev na slovenski ponudbeni strani. Zelo podobno je tudi v letih 1999–2000, ko je bilo uvozno povpraševanje na območju EU 25 nadpovprečno visoko, prišlo do upadanja slovenskih tržnih deležev na teh trgih.

Spremembe tržnih deležev le v omejenem obsegu povezane z vstopom v EU

Tabela 9: Rast slovenskega tržnega deleža v pomembnejših EU trgovinskih partnericah (letne stopnje rasti v %)

	2000	2001	2002	2003	2000–2003	2004	I–IV 2004	V–XII 2004
Skupaj 15*	-6,4	4,4	5,7	0,0	0,8	1,7	2,5	1,3
EU 12	-5,4	1,6	3,7	-0,3	-0,2	0,4	1,4	-0,1
Nemčija	-13,7	4,6	4,7	-6,7	-3,1	-4,9	1,3	-7,9
Italija	-6,3	-2,0	3,5	11,0	1,3	3,7	-3,4	8,0
Francija	17,9	4,6	10,2	-14,2	3,9	18,7	-3,4	29,6
Avstrija	4,4	1,9	0,7	0,6	1,9	4,6	13,9	-0,1
Nizozemska	-0,6	6,6	6,4	6,9	4,8	-14,5	-7,9	-17,5
Belgija	-31,8	1,7	-17,6	-2,8	-13,7	33,7	36,2	32,2
Španija	-3,7	8,0	14,4	34,0	12,3	6,8	47,0	-6,9
Velika Britanija	3,9	42,8	-6,0	-0,5	8,5	4,2	-7,8	11,3
Češka	-14,6	-2,7	0,8	-4,1	-5,3	-3,5	2,0	-5,8
Slovaška	0,7	2,7	33,2	8,1	10,5	-12,4	0,4	-17,7
Madžarska	1,5	-11,3	5,2	7,5	0,5	-4,9	-2,4	-6,0
Poljska	11,0	4,8	7,6	-1,1	5,5	-9,5	-4,1	-11,8

Vir: SURS, Eurostat, WIW, U.S. Census Bureau.
Opomba: *vključno z ZDA, Hrvaško in Rusijo.

Glede na to, da je proces liberalizacije slovenske zunanje trgovine potekal že leta pred vstopom v EU, je smiselno oceniti spremembe tržnih deležev tudi v nekoliko daljšem časovnem obdobju. V štiriletnem obdobju pred vstopom v EU je na trgu pomembnejših trgovinskih partneric iz EU (EU 12) slovenski tržni delež v povprečju rahlo padel, in sicer predvsem zaradi upadanja slovenskega tržnega deleža na nemškem trgu. Sicer je dogajanja na trgu EU 12 možno povzeti s tremi ključnimi ugotovitvami: (1) z zmerno krepitvijo slovenskega tržnega položaja na za slovenske izvoznike najpomembnejših trgovin iz evro območja, razen na nemškem (francoskem, italijanskem in avstrijskem); (2) z rastjo tržnih deležev na za Slovenijo do sedaj manj pomembnih EU trgih, tako tistih, ki so zajeti v preračun slovenskega agregatnega tržnega deleža (velikobritanskem, nizozemskem in španskem trgu), kot tudi tistih, ki v preračun slovenskega agregatnega tržnega deleža niso zajeti (luksemburškem, irskem, portugalskem, švedskem, finskem, pa tudi grškem)⁶; (3) z okrepitevijo slovenskega tržnega položaja na za slovenske izvoznike pomembnejših novih trgovin EU (še posebej slovaškem in poljskem).

⁶ Kriterij za zajem trgovinskih partneric v preračun slovenskega agregatnega tržnega deleža je 1-odstotni delež partnerice v slovenskem skupnem izvozu blaga v obdobju 2000–2003. V tem obdobju je bilo med vsemi EU trgovinskimi partnericami 12 takšnih držav (glej tabelo 9). Delež ostalih držav EU v slovenskem skupnem izvozu blaga je bil manjši od 1 %, zato v preračun agregatnega tržnega deleža niso zajete.

Nizka rast slovenskega tržnega deleža na notranjem trgu EU 25 v primerjavi z drugimi državami članicami

Po rahlem zmanjšanju v povprečju let 2000–2003 je bila v letu 2004 zabeležena skromna rast slovenskega tržnega deleža na trgu pomembnejših trgovinskih partneric iz EU 12 (z izjemo Nemčije, kjer je tržni delež padel). V tabelah 9, 10 in 11 so sicer prikazani tržni deleži v najpomembnejših partnericah pred in po vstopu Slovenije v EU, kar v precejšnji meri odraža tudi izvozna gibanja v teh obdobjih, vendar so enoznačni zaključki na osnovi teh podatkov lahko tudi zavajajoči zaradi vrste dejavnikov, ki so vplivali na rast tržnih deležev v tem času in niso povezani z vstopom. Zato je na tem mestu bolj ustrezna analiza gibanja tržnih deležev v celem letu 2004, ki kaže na nadaljnjo krepitev tržnega deleža na francoskem in avstrijskem trgu ter do sedaj manj pomembnih EU trgov in na padec tržnega deleža v Nemčiji in novih članicah EU.

V letu 2004 je bila letna rast slovenskega tržnega deleža na notranjem trgu EU 25 ponovno najnižja med novimi članicami (tako pred vstopom v EU kot po vstopu), z izjemo Malte, katere tržni delež na notranjem trgu EU 25 je še naprej upadal⁷. Takšna gibanja opozarjajo predvsem na relativno slabšo slovensko izvozno konkurenčnost v primerjavi z novimi članicami EU.

Tabela 10: Rast slovenskega tržnega deleža v EU 15, ki niso zajete v izračun agregatnega tržnega deleža

Letne stopnje rasti v %	2000	2001	2002	2003	2000–2003	2004	I–IV 2004	V–XII 2004
Danska	3,3	6,7	-5,6	10,2	3,4	13,1	16,8	11,3
Grčija	-10,7	43,8	5,3	-8,4	5,5	46,8	87,0	29,4
Irska	48,9	-1,7	-8,6	46,8	18,4	11,9	54,8	-5,2
Portugalska	34,0	-3,7	37,0	-9,2	12,6	7,8	7,6	7,8
Luksemburg	-61,7	-35,8	162,0	232,6	21,0	19,1	10,7	23,7
Finska	21,2	29,4	-10,5	-6,2	7,1	-2,3	5,9	-6,0
Švedska	-5,6	39,0	18,2	3,0	12,4	6,4	13,0	3,3

Vir: SURS, Eurostat New Cronos.

Tabela 11: Rast tržnih deležev novih članic na svetovnem trgu in trgu EU 25

Letne stopnje rasti v %	Svet	EU 25*			
	2000–2003	2000–2003	2004	I–IV 2004	V–XII 2004
Slovenija	3,2	0,9	1,8	2,8	1,4
Češka	9,0	8,4	15,8	14,3	16,4
Estonija	8,9	8,1	9,5	13,1	7,7
Ciper	-8,4	-2,7	-	7,7	-
Latvija	6,2	6,7	11,0	14,9	9,2
Litva	16,3	12,9	18,8	10,3	21,8
Madžarska	6,6	6,4	3,8	8,6	1,5
Malta	-1,5	-3,8	-4,0	-3,9	-4,0
Pojlska	10,3	10,4	13,6	19,0	11,1
Slovaška	12,9	11,5	6,5	12,2	3,8

Vir: Eurostat Newcronos.

Opomba: *tržni deleži so izračunani kot deleži izvoza posamezne države v EU 25 v skupnem uvozu EU 25 (notranjem in zunanjem).

⁷ Podatkov za Ciper za leto 2004 še ni na razpolago, v obdobju 2000–2003 pa je tržni delež Cipra na trgu EU 25 upadal.

3. Vplivi vstopa v EU na predelovalne dejavnosti, kmetijstvo, promet in turizem

3.1. Predelovalne dejavnosti

Polnopravno članstvo v EU slovenskim predelovalnim dejavnostim na ravni celotne panoge ni prineslo večjih novosti. Z vstopom povezane institucionalne spremembe zunanjetrgovinskih režimov niso pomembneje spremenile pogojev poslovanja. Tako so na njihovo gospodarsko aktivnost v letu 2004 ob dejstvu, da predstavljajo najbolj izvozno usmerjeno panogo slovenskega gospodarstva, v največji meri vplivala ugodna konjunktorna gibanja v naših najpomembnejših zunanjetrgovinskih partnericah.

Učinki vstopa so bili parcialni in so se pokazali le v določenih podpodročjih. Z namenom identifikacije parcialnih učinkov na raven gospodarske aktivnosti po vključitvi Slovenije v notranji trg EU je smiselno celotno panogo predelovalnih dejavnosti v skladu s SKD dezagregirati in analizirati na nivoju štirinajstih podpodročij, nato pa jih glede na dosežene rezultate združiti v 4 večje skupine⁸.

V prvo skupino lahko uvrstimo podpodročja, ki so že v celotnem obdobju vključevanja Slovenije v EU povečevala obseg proizvodnje in izvozno aktivnost, po formalnem vstopu v EU pa so nadaljevala s podobno dinamiko proizvodnih in izvoznih gibanj. Gre za proizvodnjo kemikalij in kemičnih izdelkov (DG), proizvodnjo kovin in kovinskih izdelkov (DJ), proizvodnjo električne in optične opreme (DL), pogojno pa lahko v to skupino uvrstimo tudi proizvodnjo izdelkov iz gume in plastičnih mas (DH), ki je z manjšimi odkloni tendenčno izboljševala poslovne rezultate. Z izjemo slednje lahko navedena podpodročja v skladu z metodologijo OECD⁹ uvrstimo v skupino visoko in srednje visoko tehnoloških podpodročij.

Učinki vstopa v EU na predelovalne dejavnosti le v določenih podpodročjih

Tabela 12: Rast obsega proizvodnje in izvoza v podpodročjih DG, DH, DJ in DL

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004		
							I-IV	V-XII	I-XII
Industrijska proizvodnja (v %)									
DG. Proizv. kemikalij in kemičnih izdelkov	1,6	10,4	8,1	5,9	11,8	8,8	6,8	9,8	8,8
DH. Proizv. izdelkov iz gume in plastičnih mas	-1,9	10,1	1,2	-1,4	3,8	5,9	5,0	6,3	5,9
DJ. Proizv. kovin in kovinskih izdelkov	4,0	12,5	4,6	3,5	3,5	4,6	2,6	5,6	4,6
DL. Proizv. električne in optične opreme	5,0	14,7	6,4	3,6	11,3	16,5	14,2	17,6	16,5
Izvoz v EUR (v %)									
DG. Proizv. kemikalij in kemičnih izdelkov	4,1	21,0	12,6	13,4	13,1	8,9	9,0	8,9	8,9
DH. Proizv. izdelkov iz gume in plastičnih mas	6,4	17,9	19,3	6,7	8,6	8,5	8,0	8,7	8,5
DJ. Proizv. kovin in kovinskih izdelkov	2,5	27,4	7,1	2,1	5,0	18,6	12,4	21,7	18,6
DL. Proizv. električne in optične opreme	2,4	31,6	8,8	4,2	4,1	8,3	4,3	10,3	8,3

Vir: SURS, preračuni UMAR.

⁸ Podpodročje obdelave in predelave lesa (DD) bi kljub izboljšanim proizvodnim in izvoznim rezultatom v letu 2004 težko uvrstili v katero od navedenih skupin. Rezultati poslovanja so bili v zadnjem petletnem obdobju zelo spremenljivi. Običajno je letu, v katerem sta se obseg proizvodnje in izvoz povečala, sledilo leto, kjer je gospodarska aktivnost zanihala v negativno smer. V letu 2004 se je tako obseg proizvodnje, po predlanskem 3,5-odstotnem upadu, povečal za 4,0 %, vrednost izvoza pa je preseгла vrednost iz leta 2003 za 0,7 %.

⁹ Več o tem v Hatzichronoglou (1997).

Tabela 13: Rast obsega proizvodnje in izvoza v podpodročjih DE, DI, DK in DM

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004		
							I-IV	V-XII	I-XII
	Industrijska proizvodnja (v %)								
DE. Proizv. papirja, založništvo, tiskarstvo	-3,2	2,9	-4,2	5,4	-0,3	8,7	2,4	11,8	8,7
DI. Proizv. drugih nekovin	3,9	-3,6	0,1	0,8	0,7	1,2	-5,2	4,4	1,2
DK. Proizv. strojev in naprav	-0,6	5,4	15,4	11,4	-6,0	9,8	3,2	13,1	9,8
DM. Proizv. vozil in plovil	0,7	11,0	1,4	5,0	4,9	9,5	3,4	12,5	9,5
	Izvoz v EUR (v %)								
DE. Proizv. papirja, založništvo, tiskarstvo	4,6	29,8	0,8	-0,4	-4,6	10,5	3,1	14,1	10,5
DI. Proizv. drugih nekovin	2,6	10,5	6,5	4,2	-2,7	3,4	-0,6	5,4	3,4
DK. Proizv. strojev in naprav	1,4	14,6	12,8	8,7	5,1	14,3	11,7	15,6	14,3
DM. Proizv. vozil in plovil	-9,8	14,6	6,2	11,7	-4,3	20,8	6,2	28,0	20,8

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Za drugo skupino podpodročij je značilno, da so v obdobju po vstopu Slovenije v EU izboljšala raven proizvodne in izvozne aktivnosti: gre za proizvodnjo vlaknin, papirja in založništvo (DE), proizvodnjo drugih nekovinskih in mineralnih izdelkov (DI), proizvodnjo strojev in naprav (DK) ter proizvodnjo vozil in plovil (DM). Vendar bi pospešeno rast gospodarske aktivnosti v teh dejavnostih, upoštevajoč dinamiko rasti obsega proizvodnje in izvoznih tokov v preteklem petletnem obdobju, težko opredelili kot izključno posledico vstopa v EU. Zelo verjetno je, da se ta učinek močno prepleta z višjo rastjo domačega trošenja, ugodnim mednarodnim konjunktornim impulzom, ki je v drugem in tretjem četrtletju spodbujal rast izvoza v navedenih podpodročjih.

V tretjo skupino lahko uvrstimo nekatere delovno intenzivne panoge, ki jih je proces vključevanja v notranji trg EU zaradi strukturne neprilagojenosti najbolj prizadel, sam vstop pa razmer ni pomembneje spremenil: gre za podpodročja, ki se zaradi nizke ravni izobraženosti delovne sile in nizke tehnološke zahtevnosti poslovnih procesov že daljše obdobje srečujejo s strukturnimi problemi in upadanjem konkurenčnosti. Sem sodita predvsem proizvodnja tekstilij in tekstilnih izdelkov (DB)¹⁰, proizvodnja usnja in usnjenih izdelkov (DC) ter proizvodnja pohištva, druge predelovalne dejavnosti in reciklaža (DN). S podobnimi strukturnimi problemi pa se sooča tudi, sicer kapitalno intenzivna, proizvodnja koksa, naftnih derivatov in jedrskega goriva (DF).

Izrazito negativni učinki na gospodarsko aktivnost po vstopu Slovenije v EU so se pokazali v proizvodnji hrane, pijač in tobačnih izdelkov (DA): v letu 2004 se je obseg proizvodnje v tej dejavnosti v primerjavi s predhodnim letom znižal za 6,8 %, v obdobju od maja do decembra 2004 na medletni ravni celo za 9,1 %, medtem ko je bila v prvih štirih mesecih leta 2004 na medletni ravni še zabeležena 0,1-odstotna rast. Znotraj živilsko-predelovalne industrije sta bili najbolj prizadeti proizvodnja mleka in mlečnih izdelkov ter proizvodnja pijač. Podobno sliko nam pokažejo izvozna gibanja. V letu 2004 se je vrednost izvoza (izražena v evrih) v proizvodnji hrane, pijač in tobačnih izdelkov (DA) zmanjšala za 13,8 %, v obdobju od maja do decembra 2004 celo za 23,3 %, medtem ko je bila v obdobju od januarja do aprila 2004 na medletni ravni še zabeležena 8,1-odstotna rast. Slednja je bila

Najizrazitejši negativni učinek vstopa v EU v proizvodnji hrane, pijač in tobačnih izdelkov

¹⁰ Predvidevamo, da se bodo določeni dodatni negativni učinki na raven proizvodne in izvozne aktivnosti v tekstilni industriji pokazali šele v letih 2005 in 2006, predvsem zaradi sproščanja trgovanja v okviru pravil Svetovne trgovinske organizacije po 1.1. 2005.

Tabela 14: Rast obsega proizvodnje in izvoza v podpodročjih DB, DC, DN IN DF

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004		
							I-IV	V-XII	I-XII
Industrijska proizvodnja (v %)									
DB. Proizv. tekstilij, tekstilnih izdelkov, krzna	-7,0	4,3	-8,0	-12,5	-11,4	-8,7	-9,3	-8,4	-8,7
DC. Proizv. usnja in usnjenih izdelkov	-21,2	4,1	-1,6	-15,1	-13,0	-12,2	-10,2	-13,2	-12,2
DN. Druge predelovalne dejavnosti	-3,7	-0,4	8,4	-1,9	-3,6	-0,3	-3,9	1,5	-0,3
DF. Proizv. koksa in naftnih derivatov	17,7	-29,1	-67,4	7,6	3,7	-13,2	-14,4	-12,6	-13,2
Izvoz v EUR (v %)									
DB. Proizv. tekstilij, tekstilnih izdelkov, krzna	-9,2	3,1	6,9	-10,0	-10,4	-3,9	-6,1	-2,8	-3,9
DC. Proizv. usnja in usnjenih izdelkov	-10,5	19,2	11,2	-2,9	-2,2	10,9	32,3	0,4	10,9
DN. Druge predelovalne dejavnosti	13,1	12,1	10,5	6,8	4,1	12,9	9,0	14,8	12,9
DF. Proizv. koksa in naftnih derivatov	41,7	7,1	-34,2	-13,4	-21,5	69,3	14,6	96,2	69,3

Vir: SURS, preračuni UMAR.

predvsem posledica aprilskega »izvoza na zalogo« (v evrih izražena vrednost izvoza se je v primerjavi z istim mesecem leta 2003 povečala za 37,3 %, potem ko je v januarju, februarju in marcu medletna rast že bila negativna), ko so podjetja iz te dejavnosti z večjim enkratnim kontingentom izvoženega blaga poskušala vsaj deloma nadomestiti pričakovano zmanjšanje izvozne aktivnosti, ki je sledilo ob spremembi zunanjetrgovinskih režimov z državami nekdanje Jugoslavije s 1. 5. 2004.

Tabela 15: Rast obsega proizvodnje v živilskopredelovalni industriji

		2004		
		I-IV	V-XII	I-XII
15	PROIZVODNJA HRANE, PIJAČ, KRMIL	1,2	-5,4	-3,2
15.1	PROIZVODNJA KONZERVIRANEGA MESA, MESNIH IZDELKOV	0,7	0,9	0,8
15.5	PREDELAVA MLEKA IN PROIZVODNJA MLEČNIH IZDELKOV	4,0	-4,3	-1,5
15.8	PROIZVODNJA DRUGIH ŽVL	2,1	3,3	2,9
15.9	PROIZVODNJA PIJAČ	-7,0	-13,0	-11,0
16	PROIZVODNJA TOBAČNIH IZDELKOV*	z	z	z

Vir: SURS, preračuni UMAR.

Opomba: z - zaupen podatek.

3.2. Zaposlenost v predelovalnih dejavnostih

Vpliv vstopa Slovenije v EU na zaposlenost je v splošnem težko zaznati, še težje kvantificirati, ker se v razpoložljivih podatkih kažejo istočasno po eni strani dolgoročnejši, po drugi pa sezonski procesi. Kljub temu pa so bili v letu 2004 že opazni učinki vstopa Slovenije v EU na zaposlenost po podpodročjih in nekaterih večjih panogah predelovalnih dejavnosti: v negativnem smislu zlasti v živilsko predelovalni industriji, v pozitivnem smislu pa v proizvodnji vozil in plovil, proizvodnji izdelkov iz gume in plastičnih mas ter v kovinsko-predelovalni industriji in proizvodnji pohištva. K slednjemu so prispevali tudi drugi dejavniki, predvsem visoka izvozna aktivnost teh panog, povezana s konjunkturo izvoznih trgov. Zaposlenost je sicer upadla tudi v tekstilni industriji (zlasti v proizvodnji tekstilij), od

Vpliv vstopa v EU na zaposlenost je v splošnem težko zaznati

Tabela 16: Stopnje rasti zaposlenosti po podpodročjih predelovalnih dejavnosti v obdobju 2000–2004 (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2004			
							Q1/Q4	Q2/Q1	Q3/Q2	Q4/Q3
Podpodročja predelovalnih dejavnosti										
DA. Proizv. hrane, pijač, tobačnih izd.	-1,4	-0,1	-1,2	-1,4	-1,3	-3,0	-0,8	-0,6	-2,2	-0,7
DB. Proizv. tekstilij, tekst. izd., krzna	-3,7	-5,5	-3,8	-4,9	-8,8	-6,6	-2,0	-1,9	-1,8	-1,1
17. Tekstilije	-4,3	-4,8	1,8	-4,2	-5,2	-4,5	-0,6	-2,0	-2,8	-2,3
18. Oblačila	-3,1	-6,1	-8,4	-5,6	-11,8	-9,1	-3,5	-1,9	-0,9	-0,4
DC. Proizv. usnja in usnjenih izdelkov	-11,6	-4,0	0,6	-0,3	-5,9	-5,0	-0,2	0,6	-1,9	-5,3
DD. Obdelava in predelava lesa	2,1	1,8	-0,8	-2,1	-2,1	-2,0	-1,2	0,0	0,1	-2,1
DE. Proizv. papirja, založništvo, tiskar.	-1,8	-0,2	-0,4	2,3	-1,4	-0,7	0,0	-0,2	-0,7	-1,9
21. Papir	-6,2	-2,7	-3,3	-1,7	-0,6	-1,1	-1,6	0,2	-0,7	-2,6
22.1 Založništvo	7,5	2,8	0,2	3,9	1,4	0,8	1,8	0,4	-2,0	-1,6
22.2 Tiskarstvo	-0,9	0,6	2,8	5,9	-3,7	-1,1	0,8	-1,1	0,0	-1,4
DF. Proizv. koksa in naftnih derivatov	93,9	8,1	-3,2	-3,0	-61,2	-62,8	-19,2	-38,1	-1,6	0,4
DG. Proizv. kemikalij in kemičnih izd.	-2,4	-1,7	0,0	1,9	4,1	0,2	0,9	0,7	-0,4	-1,2
24.4 Farmacija	-0,7	-0,9	2,3	2,9	5,6	2,0	0,6	0,4	-0,1	-0,9
DH. Izdelki iz gume in plastičnih mas	0,1	0,0	3,1	6,2	1,8	2,7	-0,3	2,4	0,8	1,1
DI. Proizv. drugih nekovin	-2,5	0,2	0,3	-1,6	-3,3	-1,1	-0,8	0,3	-0,1	0,0
DJ. Proizv. kovin in kovinskih izdelkov	3,4	4,4	4,0	1,9	-0,9	-1,0	-2,3	-0,4	0,9	1,1
DK. Proizv. strojev in naprav	-3,0	-0,4	1,8	3,1	1,2	4,2	2,2	1,4	-0,3	0,5
DL. Proizv. električne in optične opr.	-1,5	4,5	2,2	3,7	-0,5	-0,4	-1,2	0,7	0,0	0,2
DM. Proizv. vozil in plovil	-4,4	-6,7	6,3	2,2	0,0	5,4	1,4	2,1	2,8	2,4
DN. Druge predelovalne dejavnosti	-3,5	0,2	1,6	4,3	0,9	-1,5	-0,8	0,1	-0,5	1,1
36.1 Pohištvo		2,9	2,3	5,2	0,3	-1,9	-0,4	-0,2	-0,8	1,5

Vir: SURS.

V letu 2004 je najbolj upadla zaposlenost v živilsko predelovalni industriji

drugih panog pa v usnjarski industriji, obdelavi in predelavi lesa, vseh panogah papirništva, založništva in tiskarstva. To pa bi težko pripisali neposrednim učinkom vstopa v EU, saj gre tu predvsem za panoge, ki se soočajo s problemi prepočasnega prestrukturiranja. Z vstopom v EU težko povežemo tudi padec zaposlenosti v kemični in znotraj nje v farmacevtski industriji, saj gre za enega izmed propulzivnih podpodročij, kjer se je rast izvoza po vstopu v EU na medletni ravni še nekoliko okrepila.

Dejanska gibanja v obsegu proizvodnje in zaposlenosti predelovalnih dejavnosti v letu 2004 so v veliki meri potrdila rezultate analize makroekonomskega modela (Pomladansko poročilo 2004, str. 131 in Brezigar, 2004), s katerim smo že pred vstopom skušali oceniti posledice, ki jih bodo eksogene spremembe v konkurenčnosti slovenskega gospodarstva zaradi spremembe zunanjetrgovinskega režima imele predvsem na sektorje z nižjo stroškovno učinkovitostjo in na njihovo zaposlenost. Tako je že analiza preteklih strukturnih sprememb na področju zunanje trgovine pokazala, da podobna znižanja zaščite domačega gospodarstva (podpis prostotrgovinskega sporazuma z EU, priključitev CEFTA območju proste trgovine, podpis trgovinskih sporazumov z republikami bivše Jugoslavije) na slovensko gospodarstvo niso delovala tako, da bi večja izpostavljenost tuji konkurenci povzročala značilne istočasne padce v povpraševanju in zaposlenosti. Na osnovi teh rezultatov smo domnevali, da je tudi verjetnost večjih negativnih makroekonomskih učinkov vstopa v EU in prevzema skupne trgovinske politike na slovensko gospodarstvo nizka, kar se je izkazalo za pravilno. Težave, s katerimi se soočajo tekstilna, obutvena in usnjarska industrija niso posledica vstopa v EU, ampak predvsem posledica počasnega prestrukturiranja gospodarstva v preteklem desetletju.

Podobno velja tudi za živilsko–predelovalno industrijo, ki pa je bila pred vstopom v EU najbolj zaščitena, zato je tudi najbolj občutila spremenjene razmere poslovanja po 1. maju 2004.

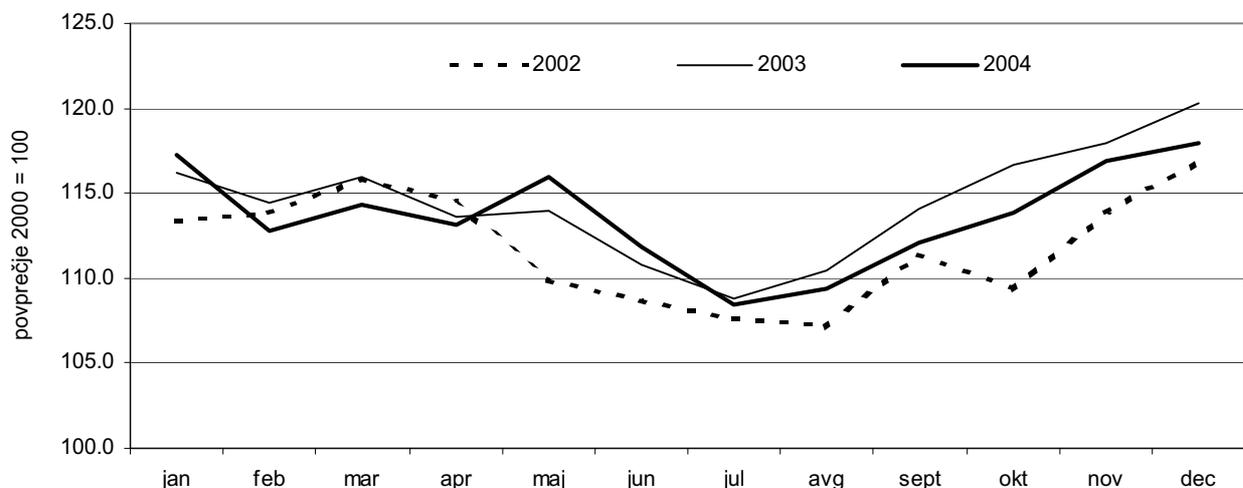
3.3. Kmetijstvo

Vstop Slovenije v EU ni prinesel večjih novosti v sami usmeritvi nacionalne kmetijske politike¹¹. Ta se je reformirala že v predpristopnem obdobju, sledili pa sta ji tudi harmonizacija nacionalne zakonodaje s pravnim redom EU in vzpostavitev institucionalnega okvirja za izvajanje reformirane politike. V zadnjih nekaj letih se je nacionalna kmetijska politika vse bolj približevala skupni kmetijski politiki tudi v izvajanju. Postopoma sta se povečevala število primerljivih ukrepov in višina finančnih podpor kmetijskim pridelovalcem.

Višje finančne podpore so preprečile poslabšanje dohodkovnega položaja kmetov, kar je bil tudi eden izmed osrednjih ciljev kmetijske politike. Razmere se tudi po pristopu Slovenije k EU niso poslabšale, ker je izpad dohodka zaradi zaostajanja rasti odkupnih cen za rastjo inflacije v precejšnji meri nadomestila rast subvencij. V letu 2004 se je faktorski dohodek kmetijstva, ki poleg na trgu doseženega dohodka vključuje tudi subvencije na proizvodnjo, po 27,7-odstotnem padcu v letu 2003 znova zvišal za 19,5 %. Obseg kmetijske pridelave se je v tem letu povečal za 11,7 %, odkupne cene pa so se v povprečju znižale za 1,1 %. Pri rastlinskih pridelkih so bile nižje za 9,6 % (najbolj pri krompirju in zelenjadnicah), cene živali in živalskih proizvodov, ki imajo v strukturi cen v odkupu večinski delež, pa so se zvišale za 3,2 % (najbolj pri perutnini). Takšno gibanje odkupnih cen pa le težko pripišemo učinkom pristopa Slovenije k EU. Večinoma je posledica vremensko zopet običajnega leta, ko so se razmeroma visoke odkupne cene rastlinskih pridelkov iz sušnega leta 2003 znižale na raven iz leta 2002. Tudi porast cen v živinoreji lahko pripišemo istemu vzroku, saj se je ponudba živine po povečanem zakolu v letu 2003, ko je primanjkovalo krme, zopet zmanjšala, povpraševanje po njej pa povečalo tako v domačem kot tudi v širšem evropskem prostoru. V povprečju nižjim odkupnim

Višje finančne podpore so preprečile poslabšanje dohodkovnega položaja kmetov

Slika 1: Rast odkupnih cen po mesecih v letih 2002, 2003 in 2004

Vir: SURS.

¹¹ Vpliv vstopa Slovenije v EU na obseg in strukturo menjave s kmetijskimi in živilskimi proizvodi je obdelan v poglavju Spremembe zunanjetrgovinskega režima.

Tabela 17: Rast cen pri kmetijskih pridelovalcih po posameznih proizvodih, v %

	2001 / 2000	2002 / 2001	2003 / 2002	2004 / 2003
RASTLINSKI PRIDELKI	9,4	4,7	10,2	-9,6
v tem: žita	-7,2	5,7	8,3	-11,6
industrijske rastline	10,2	16,2	-0,4	11,8
krmne rastline	22,5	-7,9	30,2	-14,1
zelenjadnice, cvetje, okrasne rastline	25,2	-0,4	24,5	-26,0
krompir	13,3	-0,7	50,1	-42,5
sadjarstvo	11,7	6,9	16,0	-14,6
vino	7,6	1,6	0,3	2,1
ŽIVALI IN ŽIVALSKI PROIZVODI	8,8	-0,8	0,0	3,2
v tem: živali	9,9	-3,4	-0,6	5,5
govedo	-1,3	1,1	-3,9	2,9
prašiči	23,0	-13,7	-5,6	3,4
perutnina	13,9	2,0	7,2	8,3
živalski proizvodi	7,2	2,9	0,8	0,1
KMETIJSTVO SKUPAJ	9,0	0,8	3,3	-1,1

Vir: SURS.

cenam kmetijskih proizvodov se je po vstopu Slovenije v EU pridružila še odprava carinske zaščite, kar je skupaj vplivalo na nižjo rast cen hrane (več o tem pri oceni vpliva vstopa v EU na cene).

3.4. Promet, skladiščenje in zveze

Znotraj dejavnosti prometa, skladiščenja in zvez je vstop v EU po pričakovanjih najbolj negativno vplival na špedicijsko dejavnost, ugodno pa na dejavnost cestnih blagovnih prevozov, kjer pa je bila rast že v začetku leta zelo visoka. Podjetja, ki se ukvarjajo z odpremo blaga, organizacijo ter izvedbo transportnih poslov, so po 1. maju 2004 zabeležila znaten upad prihodkov od storitev povezanih s carinskim poslovanjem s sedanjimi članicami EU. Podjetja, ki se ukvarjajo z odpremo blaga, organizacijo ter izvedbo transportnih poslov, so po 1. maju zabeležila znaten upad prihodkov od storitev, povezanih s carinskim poslovanjem s sedanjimi članicami EU. Po podatkih SURS so se prihodki v pomožnih prometnih dejavnostih¹² od januarja do aprila 2004 glede na isto predlansko obdobje povečali za 10,0 %, od maja do decembra 2004 pa so se znižali za 21,5 %. Prihodki so od februarja do aprila medletno naraščali (16,5 %, 23,7 %, 1,9 %), v naslednjih šestih pa so medletno upadali (-12,4 %, -17,2 %, -20,9 %, -20,8 %, -23,6 %, -32,0 %, -28,5 %, -23,3 %). Hkrati so se čisti prihodki od prodaje največjega slovenskega špediterja, ki prispeva več kot tretjino dodane vrednosti celotne špedicijske dejavnosti, v letu 2004 v primerjavi z letom 2003 povečali (za 13 %), pri čemer se prihodek ni povečal le na poslovnem področju carinskih storitev. Pričakujemo, da se bodo tudi druga špedicijska podjetja uspela prilagoditi novim razmeram na mejah in se bo pospešeno upadanje prihodkov v tej dejavnosti ustavilo.

Nasprotno pa je cestni prevoz blaga vsaj od sredine leta 2003 močno naraščal. Četrletni podatki o obsegu prevozov nekoliko otežujejo natančnost določitve vplivov

Negativen vpliv vstopa v EU na špedicijsko dejavnost, pozitiven na cestno blagovni prevoz

¹² To je raznovrstna dejavnost, ki poleg špedicije vključuje prekladalno dejavnost, vključno s pristaniško, skladiščenje ter letališke storitve. Pri gospodarskih družbah je špediterska dejavnost v letu 2003 ustvarila 54 % dodane vrednosti pomožnih prometnih dejavnosti.

vstopa. Ker pa je medletna rast prevozov blaga v prvem četrtletju 2004 znašala 36,3 %, v naslednjih treh četrtletjih 2004 skupaj glede na primerljivo obdobje v letu 2003 pa manj (28,1 %), lahko sklepamo, da ob samem formalnem vstopu posebnega pospeška ni bilo, čeprav so bile tedaj odpravljene še nekatere preostale administrativne ovire pri mednarodnih prevozih z državami EU. Podobno kažejo tudi podatki Banke Slovenije o menjavi transportnih storitev.

Vstop v EU je verjetno pospešil tudi prihod prvega nizkocenovnega letalskega prevoznika (konec aprila 2004), ki je okrepil rast domačega letališkega prometa in nekoliko umiril rast domačega zračnega prometa. V prvih štirih mesecih leta 2004 se je glede na isto obdobje v letu 2003 obseg letališkega prometa povečal za 4,9 %, obseg zračnega prometa pa za 13,6 %. V obdobju od maja do novembra 2004 se je v primerjavi z istim obdobjem v letu 2003 rast obsega letališkega prometa povečala na 15,6 %, rast zračnega prometa pa spustila na 5,8 %.

3.5. Turizem

Ocenjujemo, da je vstop Slovenije v EU pozitivno vplival na slovenski turizem, saj je odpravil nekatere zadržke glede prihoda turistov v Slovenijo, ki so temeljili na njeni premajhni prepoznavnosti. Prav tako se je povečalo prepričanje, da gre za državo, primerljivo drugim članicam EU. Pri tem je bil pomemben tudi prispevek evropskih medijev, ki so novim članicam posvetili več pozornosti. Pozitivni učinki so se pokazali predvsem na turističnih trgih, ki Slovenije pred tem niso (dobro) poznali, saj je bil turistični obisk iz naših tradicionalno najpomembnejših turističnih trgov (Nemčija, Italija, Avstrija in Hrvaška) v letu 2004 sicer večji kot v letu 2003, vendar ne izven običajnih okvirov. Velikega zanimanja je bila deležna Ljubljana, kjer je bil lani zabeležen največji porast števila tujih turistov (26,4 % več kot leta 2003). K temu je poleg povečanega zanimanja za prestolnico nove članice EU v veliki meri vplivalo dejstvo, da je prvi nizkocenovni letalski prevoznik uvedel redno letalsko povezavo med Ljubljano in Londonom, Britanci pa so na podlagi anket izbrali Slovenijo za najbolj priljubljeno evropsko turistično deželo. Tako je samo v maju 2004 v Slovenijo prišlo za 64,3 % več Britancev kot maja leta prej, visoka rast pa se je nadaljevala v vseh mesecih do konca leta¹³. Novembra 2004 je bila uvedena tudi redna nizkocenovna letalska povezava med Ljubljano in Berlinom. Med evropskimi državami so nadpovprečno zanimanje za obisk Slovenije pokazali še turisti iz Skandinavije¹⁴, Belgije in Francije. Že od začetka leta, še bolj pa od maja naprej, se je povečalo tudi število turistov iz oddaljenih držav – ZDA, Izraela, Japonske, Kanade, Avstralije in drugih neevropskih držav¹⁵.

Povečano turistično zanimanje v mesecih po vstopu Slovenije v EU potrjujejo tudi plačilnobilančni podatki o prilivih od potovanj, po katerih so se le-ti v prvih štirih mesecih lani glede na isto obdobje leto prej povečali nominalno za 5,5 %, v obdobju od maja do decembra pa medletno za 12,3 % (merjeni v tekočih EUR). V letu 2004 so se nadpovprečno (nominalno za 16,3 % glede na leto 2003) povečala prejeta plačila v tuji valuti, ki so jih za svoje storitve prejele turistične agencije, hoteli in drugi namestitveni objekti, kar se sklada z zgoraj navedenimi podatki, po katerih se je lani najbolj povečal obisk turistov iz bolj oddaljenih držav, ki že pred potovanjem rezervirajo prevoz in namestitve v destinaciji, kamor

*Povečano
turistično
zanimanje za
Slovenijo po
vstopu v EU*

¹³ V obdobju maj–december 2004 je Slovenijo obiskalo za 58,9 % več Britancev kot v istem obdobju leta 2003.

¹⁴ Slovenijo je maja 2004 obiskalo za 78,1 % več Nizozemcev, 73 % več Fincev ter za 32 % več Švedov kot maja 2003.

¹⁵ Število turistov iz drugih neevropskih držav je bilo v maju 2004 za 164 % večje kot v maju 2004.

potujejo. Za največ se je povečala prodaja drugega blaga in drugih storitev turistom za tujo valuto¹⁶ (ne vključuje prodaje v prostocarinskih prodajalnah ter plačilo turističnim agencijam in nastanitvenim objektom), in sicer v obdobju maj–december 2004 glede na isto obdobje leta 2003 nominalno kar za 42,5 %.

Vstop Slovenije v EU je slovenskemu turizmu prinesel tudi dostop do sredstev strukturnih skladov za sofinanciranje razvojnih projektov s področja turizma, ki so jih v veliki meri že odobrili. Črpana naj bi bila v obdobju 2005–2007¹⁷. Na osnovi javnega razpisa za pridobitev sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj za spodbujanje razvoja turističnih destinacij je bilo v letu 2004 odobrenih 18 vlog, do marca 2005 pa še ena vloga. V okviru vseh dosedanjih odpiranj so bila sredstva odobrena 15 projektom s področja turistične infrastrukture, katerih skupna vrednost znaša 18,7 mrd SIT, skupni znesek sofinanciranja pa 6,4 mrd SIT, ter štirim projektom razvoja organizacijskih struktur, katerih skupna vrednost znaša 369 mio SIT, znesek sofinanciranja pa 152 mio SIT. Skupna razpoložljiva sredstva za obdobje 2004–2006 z možnostjo koriščenja do leta 2008 so znašala 8,3 mrd SIT, za omenjenih 19 projektov pa so bila sredstva za spodbujanje turističnih destinacij odobrena v višini skoraj 80 %. Sredstva iz strukturnih skladov za omenjene odobrene investicije bodo prejeta v letih 2005–2007 (različno po posameznih projektih).

Tabela 18: Dodeljena sredstva Evropskega sklada za regionalni razvoj za spodbujanje razvoja turističnih destinacij

Predlagatelj	Naziv investicije	Odobreno sofinanciranje (v mio SIT)	Skupna vrednost investicije (v mio SIT)
Park 3000 Moravske toplice	Wellnes center	168	421
Terme Lendava	Apartmajsko naselje	299	746
RTC žičnice Kranjska Gora	Modernizacija smučišča Podkoren	260	675
Terme Snovik	Apartmajsko naselje	432	1.589
Terme Lendava	Izgradnja novega pokritega bazena	128	332
Park 3000 Moravske toplice	Vlaganje v hotel 5*	1.000	4.150
Krka Zdravilišče	Prizidek hotela v Zdravilišču Šmarješke toplice	504	1.339
Terme Čatež	Hotel zdravilišče 2	889	2.222
LTO Bohinj	Management turistične destinacije Bohinj	32	63
Turistično združenje Portorož	Razvoj org. struktur - destinacija Portorož	40	106
Športni center Pohorje	Povečanje zasneževalnega sistema Bolfenk-Areh	166	424
Infrasport Kranjska Gora	Športno prireditvena dvorana Kranjska Gora	174	476
Radenska zdravilišče Radenci	Izgradnja in ureditev hotela Miral	344	887
Terme Olimia	Izgradnja hotela Olimia***	619	1.782
Marina Portorož	Bungalovi Marina	609	1.671
Hotel Slon	Rekonstrukcija hotela Lovec na Bledu	525	1.313
Terme Čatež	Obnova grajskega kompleksa Mokrice	40	100
Agencija za razvoj turizma Laško	Zdraviliško turistični center ob Savinji	259	648
Management TD Postojna		40	100
SKUPAJ		6.528	19.044

Vir: Ministrstvo za gospodarstvo.

¹⁶ Prodaja drugega blaga in drugih storitev turistom za tujo valuto se je v letu 2004 glede na leto prej povečala za 36,3 %.

¹⁷ Predlog spremembe načrta razvojnih programov – predlog uvrstitve projektov EPD v načrt razvojnih programov- strukturni skladi (MG; 10. 2. 2005).

4. Vstop v ERM II

Vlada in Banka Slovenije sta se v Programu za vstop v ERM II in prevzem evra, ki je bil sprejet novembra 2003, zavzeli za čimprejšnji vstop v mehanizem deviznih tečajev ERM II in čimprejšnji prevzem evra in se zavezali za nadaljevanje koordiniranega delovanja ekonomskih politik za izpolnjevanje maastrichtskih konvergenčnih kriterijev v referenčnem obdobju za prevzem evra. Odločitev za vstop v ERM II je pozitivno vplivala na ukrepe vladne ekonomske politike, predvsem na področju politike nadzorovanih cen in dohodkovne politike ter učinkovito koordinacijo z Banko Slovenije, kar se je odrazilo na znižanju inflacije v letu 2003 in še bolj v letu 2004. Banka Slovenije je v okviru priprav za vstop v ERM II, ki so bile kasneje formalizirane v Programu, od konca prvega četrtertletja 2003 postopno zniževala obrestne mere in upočasnjevala deprecijacijo tolarja. S tem pa so bili zmanjšani tudi inflacijski pritiski, ki so v zadnjih letih izvirali iz deprecijacije domače valute. Zniževanje ključnih obrestnih mer Banke Slovenije se je odražalo tudi na zniževanju nominalnih bančnih obrestnih mer. Slednje pa je spodbudilo kreditno aktivnost bank in v kombinaciji s cikličnimi in konjunktornimi dejavniki vplivalo na rast zasebne potrošnje.

4.1. Spremembe denarne politike zaradi vstopa v ERM II

Priključitev Slovenije mehanizmu deviznih tečajev ERM II, ki je konec junija 2004 sledila vstopu v EU, je povzročila spremembo denarne politike Banke Slovenije. Banka Slovenije je po vstopu v ERM II stabilizirala tečaj tolarja in prenehala z zniževanjem svojih ključnih obrestnih mer¹⁸. Poleg tega je že v času priprav na vstop v ERM II prilagodila usmeritve pri poslih, povezanih z uravnavanjem drsenja tečaja. Učinki teh sprememb so bili vidni predvsem pri znižanju rasti cen, saj je inflacija v drugi polovici leta 2004 znašala le 0,4 % (v istem obdobju 2003 1,1 %). Hkrati pa so se spremembe odrazile tudi v poslovanju bančnega sistema.

Banka Slovenije je po vstopu v ERM II stabilizirala tečaj tolarja. S stabilizacijo tečaja tolarja okoli centralne paritete, določene v višini 239,640 tolarjev za 1 evro, je Banka Slovenije nadomestila dotedanjo politiko postopne deprecijacije tolarja. Potem ko je tečaj tolarja v preteklih letih postopno depreciral, v letu 2003 za 2,8 %, postopna deprecijacija pa se je nadaljevala tudi v prvi polovici leta 2004 (na mesečni ravni je znašala med 0,1 % in 0,2 %), se je po vstopu v ERM II julija tolar približal centralni pariteti (in depreciral še za dodatnih 0,3 %), kar je bilo posledica določitve centralne paritete pod takratno tržno vrednostjo tečaja tolarja. Po juliju 2004 je tečaj tolarja nihal v ozkem razponu pod centralno pariteto. Njegova nihanja (na podlagi tečajev na deviznem trgu, ki jih sporočijo banke) niso presegla 0,15 %, v povprečju pa so znašala 0,06 %.

Spremenjena denarna politika Banke Slovenije ob vstopu v ERM II se je že odrazila v spremenjeni strukturi bančnih bilanc. Tako se je delež dolžniških vrednostnih papirjev, ki niso namenjeni trgovanju, v primerjavi z letom 2003 znižal za 5,5 odstotne točke na raven 23,9 %. Takšno gibanje je posledica zmanjševanja obsega vrednostnih papirjev Banke Slovenije, ki je upadel za 235,6 mrd SIT (od

*Priključitev
Slovenije ERM
II povzročila
spremembo
denarne politike
Banke Slovenije*

¹⁸ Po njihovem znižanju med 2,0 odstotne točke (60-dnevni tolarški blagajniški zapisi, začasni odkup deviz oziroma obrestna mera pri swap poslih) in 2,5 odstotne točke (270-dnevni tolarški blagajniški zapisi) v prvem polletju leta so te po vstopu v ERM II ostale na doseženem nivoju. Ob koncu decembra 2004 je BS za 0,25 odstotne točke zvišala obrestno mero začasnega odkupa deviz, zaradi česar se je ob nespremenjeni obrestni meri refinanciranja Evropske centralne banke za enak znesek povišala tudi obrestna mera refinanciranja pri BS, ki je tako konec decembra znašala 3,25 %.

tega samo tolarski blagajniški zapisi za 225 mrd SIT). Hkrati se je v tem obdobju zmanjšalo tudi stanje swap poslov, ki je bilo največje avgusta 2003, ko je doseglo 670 mrd SIT. Do vstopa v ERM II se je znižalo na 275 mrd SIT, do konca leta 2004 pa na 226 mrd SIT. Slednje je poleg znižanja obrestnih mer tudi povečalo možnosti za povečanje kreditne aktivnosti, ki je bila v preteklosti omejena zaradi aktivnosti, povezanih s sterilizacijo deviznih pritokov in ohranjanjem depreciacije tolarja (Jazbec in Masten, 2004). Vendar je ta učinek omejen. Z namenom odložitve povečanja likvidnosti zaradi zapadlosti tolarskih blagajniških zapisov na obdobje po prevzemu evra pa je v drugi polovici leta Banka Slovenije bankam pričela ponujati dolgoročni depozit. Njegova obrestna mera pa je za dve desetinki odstotne točke višja kot za 60-dnevne tolarske blagajniške zapise Banke Slovenije in je bila marca 2005 na ravni 4,2 %. Skupno stanje dolgoročnega depozita v bančnih bilancah je bilo konec leta 2004 na ravni 156,8 mrd SIT, kar predstavlja več kot dve tretjini sredstev, sproščenih iz naslova tolarskih blagajniških zapiskov. V letu 2005 lahko pričakujemo, da bo ta vrednost še narasla.

4.2. Vplivi vstopa v EU in ERM II na inflacijo

Vstop v EU in ERM II sta ugodno vplivala na zniževanje inflacije. Na gibanje cen v Sloveniji je pomembno vplivala stabilizacija tečaja tolarja. Čeprav je Banka Slovenije postopno (in predvidljivo) depreciacijo tolarja zagovarjala z njenimi ugodnimi učinki na ohranjanje konkurenčnosti gospodarstva, saj naj bi na ta način zagotavljala stabilen realni efektivni tečaj tolarja, pa je imela takšna politika predvsem neugodne posledice na rast cen. Ob upoštevanju izračunov, da se je rast tečaja praktično popolnoma prenašala na rast cen (Coricelli, Jazbec in Masten, 2003), je depreciacija tolarja v zadnjih letih prispevala približno polovico skupne rasti cen. Stabilizacija tečaja tolarja ob koncu junija 2004 je tako odpravila pomemben dejavnik inflacije. Zaradi postopne depreciacije tolarja v prvem polletju leta 2004 je ta sicer še vedno prispevala k naraščanju cen, vendar je bil prispevek v primerjavi s predhodnimi leti za več kot polovico manjši in je znašal približno 1,0 odstotne točke. Stabilizacija tečaja je namreč poleg neposrednega učinka vplivala tudi na zmanjšanje inflacijskih pričakovanj. Skupen učinek pa bo, ob upoštevanju zamika pri prenosu, viden šele v letošnjem letu. Učinek stabilizacije tečaja tolarja je vplival na večino skupin proizvodov in storitev, zajetih v indeksu cen življenjskih potrebščin, zaradi česar je bila v letu 2004 rast večine skupin cen indeksa nižja kot v predhodnem letu. Izjeme pa je mogoče pojasniti z enkratnimi dejavniki (kot so na primer višje cene tekočih goriv).

K znižanju inflacije je značilno prispevala tudi sprememba trgovinskih režimov. Spremenjene konkurenčne razmere na trgu in odprava carin so vplivale na znižanje cen hrane, poleg tega pa so k temu prispevali tudi boljši vremenski pogoji v primerjavi z letom 2003. Skupni učinek teh dejavnikov se je odrazil v znižanju cen hrane v letu 2004 za 1,1 %, zaradi česar je bila inflacija v tem letu nižja za 0,2 odstotne točke. Po 4,0-odstotnem povišanju cen hrane v letu 2003, kar je k inflaciji prispevalo 0,8 odstotne točke, se je prispevek sprememb cen hrane k inflaciji tako zmanjšal za 1,0 odstotne točke.

Ugodne dolgoročne učinke na znižanje inflacije pa lahko pričakujemo tudi zaradi povečanja konkurence po vstopu v EU. Zaradi učinkov, ki jih bo imel vstop v EU in predviden prevzem evra v letu 2007 na povečanje trgovinskih tokov, lahko zaradi povečane konkurence na nekaterih trgih blaga (in delno tudi storitev), pričakujemo dodatno znižanje cen na teh segmentih trga.

**Stabilizacija
tečaja po vstopu
v ERM II
ugodno vplivala
na znižanje
inflacije**

Med ukrepi z negativnimi učinki na gibanje cen, povezanimi z vstopom Slovenije v EU, izstopa harmonizacija trošarin na tobak. Vlada RS se je še pred vstopom v EU zavezala, da bo najkasneje do začetka leta 2008 s pravnim redom v EU uskladila nivo trošarin na tobačne izdelke. Usklajevanje, ki se je pričelo v letu 2001, je do konca leta 2004 k inflaciji prispevalo 1,7 odstotne točke. V naslednjih treh letih, ko naj bi se trošarine izenačile z veljavnimi v EU, pa bodo njihova povišanja k inflaciji po naši oceni prispevala še dodatne 0,5 odstotne točke.

4.3. Cenovna in stroškovna konkurenčnost

Priključitev Slovenije mehanizmu deviznih tečajev ERM II zaradi hkratnega umirjanja rasti relativnih cen in stroškov ni vplivala na poslabšanje slovenske cenovne in stroškovne konkurenčnosti na valutnem območju evra (oziroma do štirih za Slovenijo najpomembnejših trgovinskih partneric iz evro območja). Čeprav je tolar do evra od vstopa v ERM II (konec junija 2004) stabilen in je od centralne paritete (239,64 SIT za 1 evro) le malenkostno odstopal, je bila slovenska cenovna konkurenčnost v lanskem drugem polletju na medletni ravni celo nekoliko boljša kot v prvem. Izboljšanje je izhajalo iz močnega umirjanja rasti relativnih cen (glej tabelo 19). Slovenska stroškovna konkurenčnost, merjena z relativnimi stroški dela na enoto proizvoda v predelovalnih dejavnostih, se je pod vplivom nihanja rasti produktivnosti dela na medletni ravni v lanskem drugem polletju sicer nekoliko poslabšala, v povprečju leta 2004 pa se je vendarle ohranila na ravni izpred enega leta. Ne glede na občasna, bolj ali manj izrazita nihanja, je bila slovenska cenovna in stroškovna konkurenčnost na valutnem območju evra v razmerah stalnega postopnega umirjanja nominalne depreciacije tolarja do evra na medletni ravni že vse od začetka leta 2003 stabilna oziroma je zaradi hkratnega nekoliko izrazitejšega umirjanja rasti relativnih cen (predvsem življenjskih potrebščin) kazala rahlo tendenco izboljševanja.

Tudi bolj srednjeročno, vse od konca leta 1999, je bila slovenska cenovna konkurenčnost na valutnem območju evra (do leta 2002 na valutnem območju nemške marke, italijanske lire, avstrijskega šilinga in francoskega franka) relativno stabilna. Ker pa je evro na mednarodnih valutnih trgih med koncem leta 1999 in sredino leta 2001, še posebej do ameriškega dolarja in britanskega funta, v nekoliko manjši meri pa tudi do švicarskega franka, padal, se je slovenska cenovna konkurenčnost na valutnem območju štirih valut, v katerih realizira glavnino (prek 95 %) svoje blagovne menjave, v tem času izboljševala. Ko je sredi leta 2001 na

Na valutnem območju evra ni prišlo do poslabšanja cenovne in stroškovne konkurenčnosti Slovenije zaradi stabilizacije tečaja

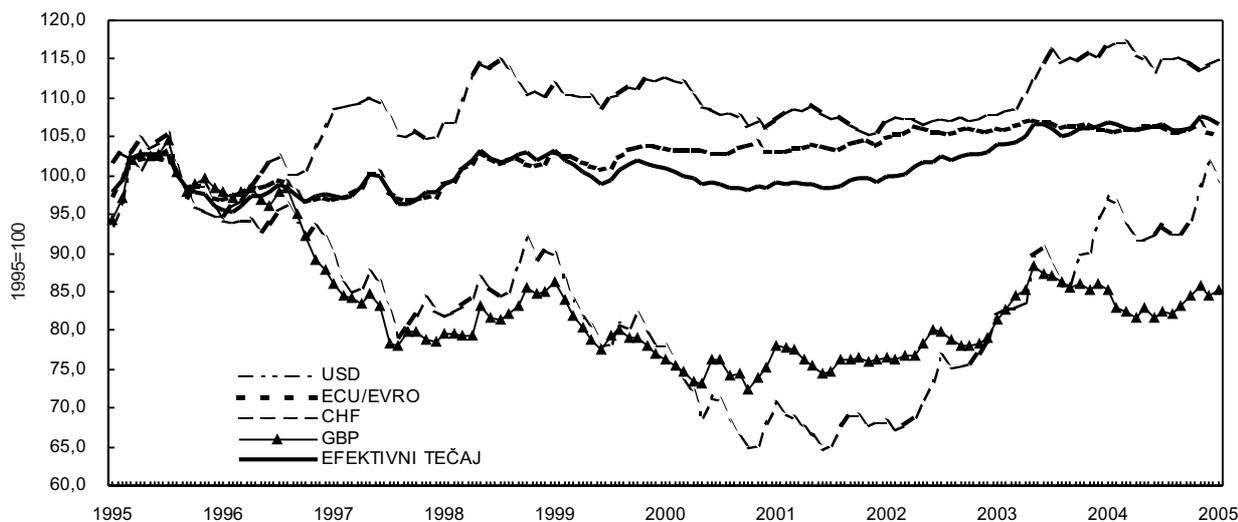
Tabela 19: Indikatorji cenovne in stroškovne konkurenčnosti na valutnem območju evra

Letne stopnje rasti (v%)	2002	2003	2004	I–VI 2004	VII–XII 2004
Tolarski tečaj evra - nominalno	-3,7	-3,2	-2,1	-2,5	-1,8
Relative cene in stroški*					
CPI	5,8	4,0	1,7	2,0	1,3
PPI	5,0	1,8	2,1	2,7	1,7
ULC-predel.dej.	5,4	3,7	2,3	1,9	2,5
Tolar do evra - realno					
Deflator CPI	1,8	0,7	-0,5	-0,5	-0,6
Deflator PPI	1,1	-1,5	0,0	0,2	-0,2
Deflator ULC-pred.dej.	1,5	0,4	0,1	-0,6	0,6

Vir: BS, SURS, OECD; preračuni UMAR.

Opomba: *Rast slovenskih cen (stroškov, v nacionalni valuti) v primerjavi z rastjo cen (stroškov) v 4 najpomembnejših partnericah iz evro območja (Nemčiji, Italiji, Franciji in Avstriji, v nacionalnih valutah).

Slika 2: Slovenska cenovna konkurenčnost – “skupna” in po posameznih valutnih območjih po letu 1995 (merjena z rastjo relativnih cen življenjskih potrebščin)

Vir: BS, preračuni UMAR.

mednarodnih valutnih trgih prišlo do obrata, to je krepitve evra do omenjenih valut (do švicarskega franka s približno polletnim zamikom), se je slovenska cenovna konkurenčnost poslabševala.

4.4. Učinki vstopa v EU na kredite in varčevanje

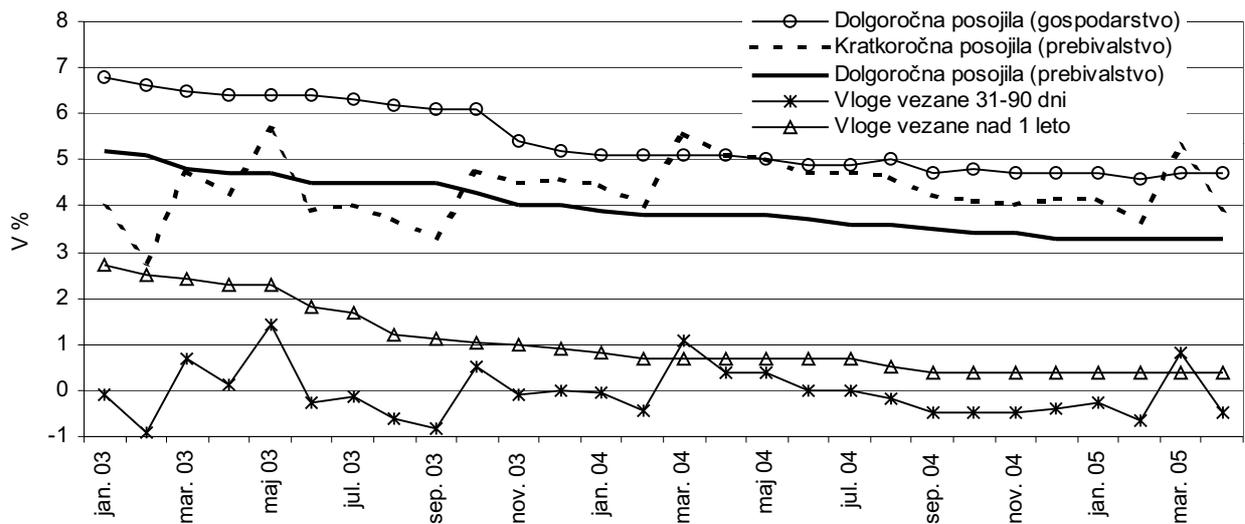
Bančne obrestne mere so sledile gibanju ključnih obrestnih mer Banke Slovenije. Nominalne obrestne mere za kratkoročne in dolgoročne tolarske kredite (pri slednjih se v večini primerov še vedno oblikuje na osnovi TOM-a) so v letu 2004 upadle za približno 2 odstotni točki, kar je prispevalo h krepitvi tolarskega zadolževanja prebivalstva v bankah (obseg tovrstnih kreditov se je povečal za skoraj

Tabela 20: Stanje kreditov domačih bank podjetjem in DFO, prebivalstvu in državi in realne stopnje rasti

	V mrd SIT	Realna rast stanja kreditov (v%)					
	Stanje 31. 12. 2004	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Tolarski krediti skupaj	2.021,9	14,4	5,8	7,7	-1,2	4,6	7,0
Kreditni gospodarstvu in DFO	1.132,3	9,7	6,6	11,2	-4,9	3,9	3,2
- Okvirni, kratkoročni	600,2	10,7	11,5	10,4	-7,6	-0,2	5,1
- Dolgoročni	532,0	8,4	0,9	12,2	-1,5	8,7	1,1
Kreditni prebivalstvu	756,9	33,4	3,6	1,1	0,4	6,3	15,0
- Okvirni, kratkoročni	135,8	42,7	5,8	7,1	-1,1	2,9	3,1
- Dolgoročni	621,1	31,3	3,1	-0,4	0,8	7,1	18,0
Kreditni državi	132,7	-26,3	13,7	14,0	28,5	2,8	-1,6
- Okvirni, kratkoročni	4,3	-6,8	59,9	-5,9	-2,5	-19,5	-81,9
- Dolgoročni	128,3	-31,4	-2,4	25,4	41,7	9,3	15,7
Devizni krediti							
gospodarstvu in DFO	910,1	42,8	33,1	33,3	34,5	39,9	45,4
prebivalstvu	22,9	2,067,1	-2,8	8,5	18,4	47,1	261,3
državi	43,5	-33,7	-5,4	-77,5	242,0	-36,2	238,6

Vir podatkov: BS, preračuni UMAR.

Slika 3: Gibanje bančnih obrestnih mer v obdobju januar 2003–april 2005

Vir: Banka Slovenije, preračuni UMAR.

120 mrd SIT in je bil realno za skoraj 15 % višji kot ob koncu leta 2003). Poleg zniževanja obrestnih mer je k rasti kreditov prebivalstva prispevala tudi sprostitvev sredstev iz Nacionalne varčevalne stanovanjske sheme (NSVS), ki ni povezana z vstopom v EU. Spodbudila pa jih je tudi v povprečju izboljšana posojilna sposobnost prebivalstva po odplačilu kreditov, najetih pred uvedbo DDV (1. julija 1999), kar je sprožilo nov cikel zadolževanja. Znižanje obrestnih mer je na rast tolarskih kreditov podjetjem in drugim finančnim organizacijam (DFO) vplivalo manj, saj je bilo njihovo realno povečanje v letu 2004 nekoliko nižje kot leto pred tem (leta 2004 3,2 %, leta 2003 pa 4,0 %). Zaradi ugodnejših pogojev so se podjetja in DFO pri domačih bankah raje zadolževala v obliki deviznih posojil, ki so realno porasla kar za 45,4 %, to pa je v veliki meri povezano z upočasnjeno deprecijacijo tolarja in nato njegovo stabilizacijo po vstopu v ERM II. Možnost ugodnejšega zadolževanja podjetij je imela pozitiven vpliv na rast investicij v stroje in opremo.

Nižje obrestne mere so vplivale tudi na varčevanje prebivalstva. Obseg varčevanja v bankah narašča po izredno nizkih stopnjah rasti, hkrati pa se precej skrajšuje ročnostna struktura bančnih depozitov, kar je najverjetneje posledica zniževanja razlik med obrestnimi merami različnih ročnosti. Te razlike so že tako

**Znižanje
obrestnih mer
vplivalo na
hitrejšo rast
kreditov**

Tabela 21: Prihranki prebivalstva v bankah in realne medletne stopnje rasti

	V mrd SIT	Realna rast stanja (v %)					
	Stanje 31. 12. 2004	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Celotno varčevanje	2.341,3	7,5	14,8	28,1	7,0	5,3	7,5
Tolarsko varčevanje	1.422,3	10,9	14,2	24,7	12,6	6,6	6,6
- Vpogledne vloge	642,8	18,2	6,4	14,1	12,8	10,6	33,6
- Kratkoročne vloge	632,1	8,5	22,9	27,3	2,3	5,7	0,7
- Dolgoročne vloge	146,2	-1,2	5,8	49,4	53,2	1,4	-35,1
Devizno varčevanje	919,0	3,7	15,5	32,1	0,9	3,6	8,7
- Kratkoročne in vpogledne vloge	829,6	3,2	11,0	34,5	1,2	6,6	8,2
- Dolgoročne vloge	89,4	8,4	55,6	16,9	-0,9	-18,2	13,3

Vir: BS, preračuni UMAR.

majhne, da za varčevalce predstavljajo premajhno premijo za manjšo likvidnost ob vezavi, zato sredstva raje držijo v likvidnejši obliki oziroma v obliki vpoglednih vlog. Takšna gibanja so spodbudila tudi večje zanimanje za druge oblike varčevanja (vzajemni skladi, neposredne naložbe v vrednostne papirje, življenjska zavarovanja in prostovoljna dodatna pokojninska zavarovanja), ki so v povprečju donosnejše od bančnih depozitov in namenjene predvsem dolgoročnemu varčevanju.

4.5. Zasebna potrošnja

V letu 2004 je prišlo do krepitve rasti zasebne potrošnje. Med dejavniki, ki so vplivali na trošenje gospodinjestev, pa sta bila z vstopom v EU posredno ali neposredno povezana predvsem dva: zniževanje obrestnih mer ter povečan optimizem potrošnikov, na katerega pa je verjetno vplivala tudi izboljšana konjunktura (več o dejavnikih zasebne potrošnje v letu 2004 v Pomladanskem poročilu 2005). Čeprav je učinke teh dejavnikov težko kvantificirati, so nižje obrestne mere za posojila prebivalstvu vplivale na povečano zadolževanje prebivalstva v bankah, ki so najete kredite delno usmerile tudi v potrošnjo. Obseg na novo najetih potrošniških posojil se je po podatkih Banke Slovenije¹⁹ glede na leto prej realno povečal za 15,6 %. V letu 2004 je bilo zaznati tudi povečan optimizem potrošnikov, ki ga delno lahko pripišemo izboljšanim pričakovanjem po vstopu v EU. Že mesec pred vstopom se je kazalec zaupanja potrošnikov²⁰ dvignil nekoliko nad dolgoletno povprečje, v maju pa se je močno povišal in na visoki ravni ostal tudi v naslednjih mesecih. Njegova skupna vrednost se je v oktobru povzpela na najvišjo raven doslej (na -7, kar je 11 odstotnih točk nad dolgoletnim povprečjem), v zadnjih dveh mesecih leta pa je ponovno nekoliko upadla, vendar je bila decembra še vedno 2 odstotni točki nad dolgoletnim povprečjem.

Pri tem v letu 2004 ni prišlo do močno pospešene rasti zasebne potrošnje, ki bi lahko vplivala na povišanje inflacije in zunanjetrgovinskega primanjkljaja, kar je predstavljalo enega izmed makroekonomskih tveganj, povezanih z vstopom v EU. Takšna gibanja so bila tudi skladna z našimi pričakovanji, saj smo na podlagi analiz, v katerih smo upoštevali več dejavnikov (predvideno gibanje obrestnih mer Evropske centralne banke (ECB) in Banke Slovenije, stopnjo tveganja za prehitro rast plač, izračunane historične povezave med domačimi obrestnimi merami in potrošnjo, rezultate tujih empiričnih analiz o povezavi med obrestnimi merami in potrošnjo ter izkušnje nekaterih prejšnjih pristopnic v ERM II) ocenili, da je tveganje pospešene rasti domače potrošnje zaradi znižanja obrestnih mer relativno majhno (Pomladansko poročilo 2004, str. 133).

***Ugodnejši
posojilni pogoji
pospešili rast
zasebne
potrošnje***

¹⁹ Podatki BS, ki obsegajo podatke osmih bank, izbranih po kriteriju bilančne vsote. Poročanje je pri potrošniških posojilih omejeno po kriterijih zneska posameznega posojila in/ali po številu pogodb, o katerih se poroča. Ostale vrste posojil so zajete v celoti.

²⁰ Anketo o mnenju potrošnikov izvaja SURS mesečno, podatki so na voljo od meseca marca 1996. Kazalec zaupanja potrošnikov je povprečje ravnotežij odgovorov na vprašanja o pričakovanem finančnem stanju v gospodinjstvu, pričakovani ekonomski situaciji v državi, pričakovani stopnji brezposelnosti in varčevanju v prihodnjih 12 mesecih.

5. Javnofinančni rezultati vstopa Slovenije v EU

Tudi za javne finance pomeni vstop Slovenije v EU nova tveganja in hkrati nove razvojne priložnosti. Z vstopom smo prevzeli obveznost vplačevanja tradicionalnih lastnih virov (carine, dajatve na kmetijske izdelke), prispevkov na osnovi DDV in bruto nacionalnega dohodka ter popravka v korist Velike Britanije v proračun EU, hkrati pa nam je omogočeno črpanje sredstev za kmetijstvo, razvoj podeželja, strukturno, kohezijsko in notranjo politiko. S pogajanjem so bila dogovorjena tudi pavšalna povračila za obdobje 2004 do 2006, ki so namenjena krepitvi denarnega toka in olajšanju proračunskega položaja nove članice ob vstopu v EU.

Javnofinančne rezultate vstopa v EU lahko razdelimo na neposredne in posredne. Neposredni rezultati so izraženi s finančnimi tokovi med evropskim in državnim proračunom. Posredni vplivi pa se na eni strani kažejo kot zmanjšanje prihodkov državnega proračuna (kar povečuje tveganje za rast proračunskega primanjkljaja), na drugi strani pa kot dodaten pritisk na zmanjševanje javnofinančnih odhodkov in njihovo hkratno prestrukturiranje. V nadaljevanju so predstavljeni predvsem neposredni rezultati, ki izhajajo iz realiziranih prilivov iz EU proračuna in plačil proračuna RS v EU v letu 2004, ter ocena zmanjšanja prihodkov državnega proračuna v letu 2004, povezana z vstopom v EU.

***Javnofinančni
rezultati vstopa v
EU so bili
neposredni in
posredni***

5.1. Finančni tokovi med proračunom RS in EU

V obdobju 2004–2006 naj bi bila Slovenija neto prejemnica sredstev iz EU. Po prvi finančni perspektivi, sprejeti za obdobje 2004 do 2006 znaša neposredna obveznost Slovenije do proračuna EU 201 mrd SIT, hkrati pa je v tem obdobju omogočeno črpanje sredstev iz proračuna EU v skupni višini 343 mrd SIT. Za to obdobje je predvideno, da bo Slovenija ob optimalni absorpcijski sposobnosti v vseh letih dosegla položaj neto prejemnice evropskih sredstev (glej tudi Dopolnitev Konvergenčnega programa 2004, januar 2005, str. 20). Obveznosti do proračuna EU je Slovenija začela poravnati redno mesečno takoj po vstopu v EU (maja 2004) in bodo poravnane do konca leta 2006. Črpanje sredstev iz evropskega proračuna pa se lahko podaljša tudi za dve leti (do leta 2008). Načini črpanja sredstev EU so natančno predpisani, zahtevajo pripravljene programe, ki so tudi deloma sofinancirani iz nacionalnega proračuna. To pa posledično pomeni prestrukturiranje odhodkov proračuna in nastanek časovnega zamika med odobrenimi pravicami porabe sredstev in dejansko porabo sredstev (glej tudi učinke vstopa v EU na turizem). Po prvi finančni perspektivi so Sloveniji dodeljena tudi pavšalna povračila, ki se lahko porabijo v okviru proračuna brez posebnih postopkov in brez posebej predpisanih namenov porabe.

Odhodki iz proračuna RS v proračun EU v letu 2004

V letu 2004 je bilo v primerjavi s predvidenimi sredstvi po sprejetem državnem proračunu za leto 2004 (45 mrd SIT) v evropski proračun vplačanih skupaj za okoli 4,5 mrd SIT manj sredstev. Slovenija je v letu 2004 v evropski proračun vplačala skupaj 40,6 mrd SIT (0,7 % BDP), od tega je bilo kar 27,8 mrd SIT ali 68,4 % celotnih sredstev vplačanih iz naslova bruto nacionalnega proizvoda, nadaljnjih 6 mrd SIT ali 14,7 % celotnih sredstev iz naslova DDV, skoraj 3 mrd SIT ali 7,2 % vseh sredstev je bilo vplačanih iz naslova tradicionalnih lastnih sredstev (carine, posebne davščine pri uvozu kmetijskih proizvodov in živil) ter skoraj 4 mrd SIT ali 9,5 % celotnih sredstev iz naslova popravka v korist Velike Britanije. Vplačila

Tabela 22: Neto položaj proračuna RS do proračuna EU v letu 2004 (v mio SIT)

	Planirani proračun 2004	Realizacija proračuna 2004	% realizacije glede na planirani proračun 2004	Struktura v %
Prihodki iz proračuna EU v proračun RS				
Predpristopna sredstva EU	21.132,7	10.871,9	51,5	24,7
Sredstva za izvajanje skupne kmetijske politike	11.207,8	5.505,1	49,1	12,5
Sredstva za strukturno politiko	7.697,0	0,0	0,0	0,0
Sredstva za kohezijsko politiko	6.600,0	0,0	0,0	0,0
Sredstva za izvajanje notranje politike	9.193,5	0,0	0,0	0,0
Sredstva iz naslova pavšalnih povračil	24.533,2	27.023,7	110,2	61,3
Ostala sredstva iz proračuna EU	0,0	411,2		0,9
Sredstva od drugih evropskih institucij	0,0	245,7		0,6
Skupaj prihodki iz proračuna EU	80.364,2	44.057,6	54,8	100,0
Odhodki iz proračuna RS v proračun EU				
Sredstva iz naslova carin	3.603,9	2.928,0	81,2	7,2
Sredstva iz naslova posebnih davčin pri uvozu kmetijskih proizvodov in živil	0,0	25,1		0,1
Sredstva iz naslova davka na dodano vrednost	6.607,2	6.015,6	91,1	14,7
Sredstva iz naslova bruto nacionalnega dohodka	31.334,2	27.799,8	88,7	68,4
Sredstva iz naslova popravka v korist V. Britanije	3.503,8	3.868,3	110,4	9,5
Skupaj plačila sredstev v proračun EU	45.049,1	40.636,8	90,2	100,0
Neto položaj proračuna RS do proračuna EU	35.315,1	3.420,8	9,7	

Vir: Ministrstvo za finance, preračuni UMAR.

so bila manjša iz vseh naslovov, razen pri popravku v korist Velike Britanije, ki je bil realiziran na nekoliko višji ravni. Do zmanjšanja dejanskih obveznosti glede na predvidene v sprejetem proračunu za leto 2004 je prišlo, ker so se zaradi prenosa presežka evropskega proračuna iz leta 2003 v leto 2004, zmanjšale obveznosti držav in s tem tudi Slovenije do evropskega proračuna, kot tudi zaradi razlik med predhodnimi in kasnejšimi ocenami rasti cen, bruto domačega in bruto nacionalnega proizvoda ter zaradi nekoliko nižje realizacije prihodkov od carin od predvidene ob sprejetju proračuna.

Prihodki iz proračuna EU v proračun RS v letu 2004

V letu 2004 je Slovenija iz evropskega proračuna dejansko prejela le dobro polovico od sredstev, predvidenih v proračunu. V državnem proračunu za leto 2004 je bilo predvideno, da bo Slovenija iz proračuna EU prejela sredstva v višini 80,4 mrd SIT ali 1,3 % BDP²¹, prejela pa jih je le 44,1 mrd SIT ali 0,7 % BDP, kar je le dobra polovica (54,8 %) predvidenih sredstev. Med prejetimi sredstvi jih je bilo kar 61,3 % iz naslova pavšalnih nadomestil, ki so bila Sloveniji zagotovljena v Aktu o pristopu, in sicer kot pavšalna povračila za krepitev denarnega toka in kot pavšalna povračila za proračunsko izravnavo. Dejansko vplačana pavšalna nadomestila so bila višja od predvidenih, ker je bil del sredstev za leto 2005 nakazan že konec leta 2004. Iz naslova predpristopne pomoči (PHARE, ISPA, SAPARD) je bilo vplačanih 10,9 mrd SIT, kar je le dobra polovica v državnem proračunu predvidenega zneska. Iz naslova skupne kmetijske politike je bilo vplačanih le 5,5 mrd SIT, kar je manj kot polovica (49,1 %) od zneska, predvidenega v proračunu za leto 2004.

²¹ Predvidena sredstva iz evropskega proračuna so bila namenjena za izvajanje skupne kmetijske politike, za strukturno politiko, za kohezijsko politiko in za izvajanje notranje politike. Del predvidenih sredstev pa so predstavljale še predpristopne pomoči, dogovorjena pavšalna povračila ter sredstva iz drugih evropskih institucij.

Sredstva iz proračuna EU za strukturno, kohezijsko in notranjo politiko v letu 2004 niso bila porabljena. Poraba evropskih sredstev temelji na natančno pripravljenih programih, praviloma v določenem deležu podprtih tudi s sredstvi iz nacionalnega proračuna, ki pomenijo izvajanje skupnih evropskih politik. V letu 2004 pri črpanju evropskih sredstev zaradi slabe absorpcijske sposobnosti nismo bili uspešni. Zato bo v nadaljevanju potrebno večje angažiranje pri porabi evropskih sredstev ob hkratnem prestrukturiranju odhodkov državnega proračuna v korist evropsko naravnanih programov.

Neto položaj proračuna RS do proračuna EU v letu 2004

V letu 2004 Slovenija ni bila uspešna pri črpanju evropskih sredstev za strukturno, kohezijsko in notranjo politiko, zato bo treba v naslednjih letih povečati absorpcijsko sposobnost črpanja evropskih sredstev in tako izboljšati neto položaj proračuna RS do proračuna EU. V sprejetem državnem proračunu za leto 2004 je bilo načrtovano, da bo RS v razmerju do proračuna EU ustvarila neto proračunski presežek v višini 35,3 mrd SIT. V obdobju prvih štirih mesecev je Slovenija dosegla (kot pridružena članica) neto presežek v višini 6,8 mrd SIT. V obdobju polnopravnega članstva (po maju 2004), ko je začela izpolnjevati obveznosti do proračuna EU, pa je bil neto proračunski položaj negativen (-3,3 mrd SIT). V celem letu 2004 je neto proračunski presežek tako znašal 3,4 mrd SIT, kar je le slabih 10 % od predvidenega, pa še to je bilo doseženo le zaradi nekoliko manjših dejanskih vplačil v evropski proračun od predvidenih in zaradi predčasnega nakazila pavšalnih povračil. Takšen položaj v letu 2004 predvsem opozarja na nujnost povečanja absorpcijske sposobnosti v prihodnjih letih.

Slovenija v letu 2004 ni bila uspešna pri črpanju evropskih sredstev

5.2. Posredni vplivi vstopa Slovenije v EU na javne finance

Posredni vplivi vstopa Slovenije v EU na javne finance, ki niso zajeti med finančne tokove med evropskim in državnim proračunom, se kažejo kot zmanjšanje prihodkov državnega proračuna iz DDV in zmanjšanje prihodkov iz naslova carin. Slovenija je že pred vstopom v EU uskladila svojo zakonodajo na področju obdavčenja blaga in storitev z evropsko zakonodajo, kot je to določeno s šesto direktivo o harmonizaciji zakonodaje glede DDV. Po vstopu Slovenije v EU je uvoz iz EU postal notranji promet v skupnosti. Med državami članicami ni več fiskalnih meja, zato tudi ni možno uveljavljati kontrole pravilnosti obračuna DDV na meji. Kontrola je možna le kasneje pri davčnem zavezancu in pri davčnih organih držav članic, kar je zmanjšalo obveznosti carinske službe in povečalo obveznosti davčne službe. Slabša kontrola in spremenjeni sistem obračunavanja in plačevanja DDV povzroča določeno evazijo tega davka. Ocene evazije DDV zaradi vstopa v EU se razlikujejo, učinek se giblje med 0,2 % in 0,4 % BDP. Z vstopom Slovenije v EU se carine in uvozne dajatve nanašajo le še na uvoz iz tretjih držav, ves promet v evropski skupnosti pa je postal notranji promet. V letu 2004 je delež EU v slovenskem uvozu znašal 79,3 %, tako da so se carine in uvozne dajatve po 1. maju 2004 nanašale le še na preostalih 20 % uvoza iz tretjih držav. Ocenjujemo, da je ob ocenjenih makroekonomskih gibanjih v letu 2004 in ob nekoliko nižanih carinskih stopnjah, ki sledijo iz posameznih trgovinskih sporazumov, izpad proračunskih prihodkov iz naslova carin v letu 2004 znašal okoli 15 mrd SIT.

6. Vpliv vstopa v EU na tokove neposrednih tujih investicij

Vstop v EU naj bi novim članicam na daljši rok prinesel povečanje NTI

Vstop v ekonomsko integracijo na daljši rok vpliva na povečanje tokov NTI. Ekonomska teorija pravi, da ekonomska integracija pripelje do povečanja tokov NTI zaradi zmanjšanja rizika, ki odpira nove investicijske priložnosti in zaradi ekonomij obsega, do katerih pride zaradi večjega trga. Ekonomska integracija torej spodbudi podjetja iz in izven držav integracije, da: (i) izvoz deloma nadomestijo z NTI oziroma s proizvodnjo v novih državah članicah; posledica je povečanje prilivov NTI v nove države članice; (ii) prestrukturirajo (skoncentrirajo) svojo proizvodnjo v okviru integracije v luči nove strukture stroškov in koristi ter ekonomij obsega (racionalizacija investicijskih lokacij); posledica je povečanje NTI v nekaterih starih ali novih državah članicah in umik NTI iz nekaterih drugih; (iii) začnejo iskati nove investicijske priložnosti v novih državah članicah, k čemur jih spodbuja zmanjšanje rizika in transakcijskih stroškov ter s tem povezane nove investicijske priložnosti; posledica je povečanje prilivov NTI v nove države članice. Zmanjšanje rizika in transakcijskih stroškov poveča mobilnost kapitala znotraj integracije in je povezano z učinkom »notranjega trga«, ki izenači regulatorne in institucionalne pogoje delovanja podjetij na ozemlju integracije. Medtem ko sta prva dva učinka bolj kratkoročna, je tretji bolj dolgoročen, je pa potencialno daleč najpomembnejši (Dunning, 1993; Baldwin, Francois in Portes 1997, Rosati 1998).

Podobno velja tudi za nove članice, ki jim bo vstop v EU na daljši rok gotovo prinesel povečanje NTI. Economist Intelligence Unit ocenjuje, da se bo delež osmih srednjeevropskih držav, ki so lani vstopile v EU, ter Bolgarije in Romunije v kumulativni vrednosti svetovnih vhodnih NTI povečal od 2,2 % v letu 2000 na 3,2 % v letu 2007 (Economist Intelligence Unit, 2003). Na kratek rok situacija ni tako jasna. Teorija in večina analiz (Dunning, 2004, Bevan and Estrin, 2000;

Tabela 23: Povprečni letni prilivi NTI v države članice EU pred in po vstopu; mio USD, % prilivov v EU

		Pred vstopom		Po vstopu		
		4–6 let	1–3 leta	0–2 leti	3–5 let	6–8 let
Danska	Vrednost	-	131	240	-8	102
	Delež v EU	-	2,5	2,5	-0,1	0,7
Irska	Vrednost	-	29	87	228	275
	Delež v EU	-	0,6	0,9	2,4	1,8
Velika Britanija	Vrednost	-	1.490	3.470	3.743	7.490
	Delež v EU	-	28,5	35,7	39,2	48,6
Grčija	Vrednost	239	571	465	468	781
	Delež v EU	2,7	3,7	3,6	3,8	1,6
Portugalska	Vrednost	158	205	542	2.265	1.559
	Delež v EU	0,9	1,6	1,4	2,8	2,1
Španija	Vrednost	1.661	1.787	5.014	11.635	10.260
	Delež v EU	9,9	13,9	13,0	14,3	14,0
Avstrija	Vrednost	533	1.079	2.055	5.449	3.703
	Delež v EU	0,6	1,4	1,9	1,2	1,0
Finska	Vrednost	343	950	1.238	4.879	6.440
	Delež v EU	0,4	1,2	1,2	1,0	1,7
Švedska	Vrednost	3.382	3.323	10.030	34.643	11.431
	Delež v EU	3,9	4,2	9,5	7,4	3,0

Vir: UNCTAD.

Merlevede and Schoors, 2004, Hunya, 2003, UNCTAD 2003 in 2004) zmanjšanje rizika in transakcijskih stroškov, deloma pa tudi izkušnje dosedanjih širitev (glej tabelo 23) govorijo v prid kratkoročnemu povečanju NTI v nove članice, vendar pa je pri slednjem vprašanju, v kolikšni meri je bilo to posledica vstopa v EU, v kolikšni meri pa splošnega povečevanja tokov NTI v teh razdobjih.

Tuji investitorji so večinoma že pred širitvijo anticipirali bodoče članstvo držav v EU, zato kratkoročnih učinkov vstopa ne moremo pričakovati. Relativno gledano (prilivi NTI v nove članice kot delež celotnih prilivov v EU) se prilivi NTI v nove članice po vstopu v EU niso povečali, ampak je do tega v glavnem prišlo že pred vstopom. To nakazuje, da so tuji investitorji že pred širitvijo anticipirali bodoče članstvo držav v EU. Z drugimi besedami, tuji investitorji že pred širitvijo dodobra anticipirajo bodoče članstvo držav v EU. Poleg tega je bila stopnja penetracije NTI (merjena z deležem stanja vhodnih NTI v BDP) v novih članicah že pred vstopom bistveno višja (leta 2003 v povprečju 42,5 %), kot je bila v pristopnicah pri prejšnjih širitvah in tudi višja, kot je v starih članicah EU (leta 2003 v povprečju 38,7 %; UNCTAD 2004). Privatizacija je v preteklosti ponujala zelo obilne priložnosti za NTI v bodočih državah članicah. Podobnih priložnosti v bodoče ne bo več v tolikšnem obsegu. Tudi trgovina med novimi in starimi članicami je bila že pred širitvijo praktično brez večine omejitev in članstvo ne prinaša velike dodatne liberalizacije v tem pogledu, s tem pa tudi ne novih investicijskih priložnosti iz tega naslova.

Prilivi NTI v nove države članice EU so bili po letu 2000 dokaj konstantni. Tabela 24, ki kaže gibanja prilivov NTI v države, ki so leta 2004 postale članice EU, v razdobju pred vstopom kaže, da so letni prilivi NTI v te države od leta 2000 dokaj konstantni. Po padcu leta 2003 so se v letu 2004 spet močno povečali. Ob konstantnosti prilivov v nove države članice in stalnem padanju prilivov v EU 15 po letu 2000 pa smo priča stalni rasti relativnega pomena NTI v nove države članice. Torej glede na EU 15 gre vedno večji delež prilivov NTI v nove države članice²². Tudi padec leta 2003 je bil le prehodne narave, saj UNCTAD (2005) poroča, da so se prilivi v nove države članice v letu 2004 spet močno povečali, medtem ko je obseg prilivov v EU-15 močno padel. Zdi se, da se je po letu 2000 relativno povečalo zanimanje za investiranje v nove države članice, kar je poleg povečanja priložnosti za tuje privatizacije v tem razdobju verjetno tudi posledica perspektive članstva teh držav v EU.

Na daljši rok bo vstop v EU novim članicam prav gotovo prinesel več vhodnih NTI, saj zmanjšanje rizika, ekonomije obsega in enoten institucionalni okvir prinašajo nove investicijske priložnosti, spodbujajo pa tudi reorganizacijo obstoječih dejavnosti

Tuji investitorji večinoma že pred širitvijo anticipirali bodoče članstvo držav v EU

Tabela 24: Letni prilivi NTI v države, ki so leta 2004 postale članice EU, v razdobju 2000–2003; mio USD, % prilivov v EU 15

	Deset držav pristopnic skupaj		Slovenija	
	Vrednost	Delež v EU 15	Vrednost	Delež v EU 15
2000	21,774	3,2	137	0,02
2001	19,325	5,4	369	0,1
2002	22,774	6,1	1.606	0,4
2003	12,670	4,3	181	0,06

Vir: World Investment Report 2004.

²² Prilivi NTI v deset držav, ki so leta 2004 postale članice EU, so bili v razmerju do prilivov v EU 15 sicer največji leta 1997, in sicer 8,3 %, da bi potem do leta 2000 padli na vsega 3,2 %. Padec tega deleža ni bil toliko posledica padca prilivov v takratne države kandidatke, temveč ogromne rasti prilivov NTI v EU 15 v tem razdobju (UNCTAD 2003, 2004).

Tabela 25: Tokovi in stanja vhodnih in izhodnih NTI¹ v Sloveniji v obdobju 1994–2004²; mio EUR

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Vhodne NTI										
Stanje konec leta	1.376,0	1.611,6	1.999,8	2.369,5	2.675,0	3.109,8	2.952,4	3.967,9	5.069,7	-
Letni priliv ³	117,4	138,2	294,9	194,3	99,2	149,1	412,4	1.750,4	298,8	421,6
Stanje kot % BDP	9,5	10,7	12,4	13,6	14,2	15,1	13,5	16,9	20,7	-
Izhodne NTI										
Stanje konec leta	382,3	370,6	416,2	542,8	624,7	825,3	1.139,2	1.461,5	1.848,9	-
Letni odliv ⁴	7,8	-5,6	-27,7	4,9	-44,7	-71,7	-161,2	-168,1	-413,7	-400,7
Stanje kot % BDP	2,6	2,5	2,6	3,1	3,3	4,0	5,2	6,2	7,5	-

Vir: Banka Slovenije.

Opombe: ¹Podjetja, v katerih ima posamezni tuji investitor 10-odstotni ali višji delež v kapitalu. ²Od leta 1996 naprej so vključene tudi neposredne investicije povezanih gospodarskih družb v drugem kolenu. ³Prilivi so načeloma manjši od sprememb stanj, saj je v plačilnem prometu s tujino zajet le del sprememb stanj. Glavna razlika je, da v prilivih niso zajete spremembe v neto obveznostih do tujega investitorja, poleg tega pa prilivi ne vsebujejo podatkov povezanih gospodarskih družb v drugem kolenu. Od leta 1995 naprej so v podatkih plačilne bilance vključeni tudi reinvestirani dobički. ⁴Negativni predznak pomeni odliv.

multinacionalnih podjetij zaradi nove konfiguracije koristi in stroškov. NTI bodo v večji meri potekale v okviru procesov integrirane mednarodne proizvodnje, kar pomeni razvojno gledano »boljše« NTI za države prejemnice kot do sedaj. Na ta način se bodo gospodarstva novih držav članic postopoma še bolj integrirala v sisteme multinacionalnih podjetij. Učinka večjih vhodnih NTI pa vse nove članice ne bodo deležne v enaki meri. Multinacionalna podjetja bodo koncentrirala svoje aktivnosti na že obstoječih najbolj učinkovitih lokacijah in s tem izkoriščala ekonomije obsega.

Na krajši rok pa bodo trendi prilivov NTI v nove države članice precej odvisni predvsem od intenzivnosti tokov NTI v EU in v svetu nasploh. Pomembno bo tudi, kako se bodo odvijali procesi nominalne in realne konvergence v novih državah članicah, kako hitro se bodo povečevali proizvodni stroški (predvsem stroški dela) ter kako hitro in uspešno bodo nove države članice uspele prilagoditi svoje politike spodbujanja NTI novi situaciji (pravila igre glede državnih pomoči, črpanje sredstev iz EU skladov).

Tudi v Sloveniji bistveno povečanega priliva NTI v letu 2004 ni bilo oziroma ga težko pripišemo vstopu v EU. Priliv neposrednih tujih investicij je znašal 421,6 mio EUR, kar je sledilo skromnemu letu 2003 in rekordnemu prilivu leta 2002, ki je bil povezan s privatizacijo NLB in prevzemom Leka. Na drugi strani se odlivi NTI iz Slovenije stalno povečujejo, v letu 2003 je bila Slovenija celo neto neposredni investitor v tujino. Brez izboljšanja investicijske klime in podjetniškega okolja ter odločnejše politike privabljanja NTI tudi v prihodnje ne moremo pričakovati občutnejšega povečanja »greenfield« NTI. Tudi samo članstvo v EU na kratki rok tu ne more prinesiti dosti. Morda celo obratno, saj članstvo v ekonomski integraciji spodbuja tuje investitorje, da koncentrirajo aktivnosti na najbolj atraktivnih/konkurenčnih lokacijah znotraj integracije, kar bi za Slovenijo težko rekli. Drugo so seveda tuji prevzemi. Ti bodo odvisni predvsem od nadaljevanja privatizacije in od potrebe podjetij, da se povezujejo s tujimi strateškimi partnerji.

Na krajši rok bodo prilivi NTI bolj odvisni od intenzivnosti teh tokov v EU

7. Sklep

Slovenija je 1. maja 2004 postala polnopravna članica EU. Na splošno lahko rečemo, da se z vstopom v EU za večino gospodarskih subjektov razmere niso bistveno spremenile oziroma da sam vstop ni prinesel strukturnega preloma in da je bil temu primerno ocenjeni učinek vstopa na agregatni ravni relativno majhen. Slovensko gospodarstvo, zlasti njegov menjalni del, se je že v predpristopnem procesu v veliki meri prilagodilo zahtevam skupnega trga. Poleg tega je bil velik del sprememb v slovenskem gospodarstvu v zadnjih letih povezan tudi s tranzicijo in prestrukturiranjem in bi jih težko enoznačno pripisali le prilagajanju zahtevam EU.

Kljub temu je po enem letu že možno narediti prvo oceno učinkov, ki jih je vstop imel na gospodarskem področju. Na gospodarske učinke vstopa v EU je možno gledati z več plati. Nedvomno je pomemben učinek harmonizacije slovenske zakonodaje na gospodarskem področju z evropsko, ki je že v predpristopnem procesu odigrala pomembno vlogo pri vključevanju na skupni trg. Na dolgi rok pa je vstop v EU za Slovenijo pomemben predvsem zaradi pričakovanega pozitivnega učinka na gospodarsko rast, toliko bolj, kolikor bo slovensko gospodarstvo uspelo izkoristiti razvojne priložnosti, ki jih ponuja polnopravno članstvo. Skupni trg in nato tudi skupno valutno območje namreč nedvomno dajeta možnosti za povečanje obsega mednarodne trgovine in prenosa tehnologij ter olajšan dostop do znanja in virov. V tej analizi smo se osredotočili predvsem na oceno učinkov vstopa v EU, ki so že v letu 2004 vplivali na gibanja osnovnih makroekonomskih agregatov in gospodarsko aktivnost nekaterih dejavnosti.

Učinke vstopa v EU na gospodarska gibanja v letu 2004 lahko razdelimo na neposredne in posredne. Značilnost obeh pa je, da se močno prepletajo z učinki drugih dejavnikov gospodarskih gibanj v istem letu, zato je njihov vpliv dostikrat težko izločiti in ustrezno kvantificirati. Med neposrednimi učinki so najpomembnejši trije: sprememba zunanjetrgovinskega režima, vstop v mehanizem deviznih tečajev ERM II in javnofinančne posledice. Posebna podskupina so še učinki enkratnega značaja, ki so povezani predvsem s prevzemom skupne trgovinske politike in spremenjenimi pravili vplačil DDV, ki so poleg dolgoročnejšega vpliva na evazijo DDV vplivala tudi na likvidnostni izpad prihodkov iz tega davčnega vira v letu 2004. Posredni učinki vstopa v EU na gospodarska gibanja pa so bili prisotni dlje časa in so vidni na številnih področjih. Obe skupini učinkov podrobneje predstavljamo v nadaljevanju.

Neposredni učinki. Prvič, prevzem skupne trgovinske politike EU, ki je vplival na regionalno strukturo zunanjetrgovinske menjave (krepitev menjave z EU, padec izvoza v BIH in Makedonijo), na obseg menjave s kmetijskimi in živilskimi proizvodi (padec izvoza in rast uvoza), na cene hrane in na znižanje carinskih prihodkov v proračunu (za okoli 15 mrd SIT), z odpravo carinskih formalnosti pa je tudi poenostavil pogoje poslovanja z EU. Kar zadeva večjo izpostavljenost konkurenci, vstop za večji del izvoznikov ni prinesel bistvenih sprememb. S tem pa so se tudi bistveno zmanjšali potencialni negativni učinki vstopa v carinsko unijo EU v obliki odvratanja trgovine. Ob tem velja omeniti, da tudi analize prejšnjih razširitev v okviru EU kažejo, da je bil učinek ustvarjanja trgovine veliko pomembnejši od učinka odvratanja trgovine (razen za trgovino s kmetijskimi proizvodi). Nekoliko večji so bili predvsem učinki zaradi odprave carinske zaščite za večji del kmetijskih in živilskih proizvodov po vstopu, kar je vplivalo na strukturo menjave s temi proizvodi in posledično tudi na proizvodno aktivnost v živilsko-predelovalni industriji (padec za 6,8 % v letu 2004). Slednja je bila dodatno prizadeta zaradi odprave prostotrgovinskih

sporazumov z državami na ozemlju nekdanje Jugoslavije, saj je to pomenilo dvig carinskih dajatev za slovenske kmetijske in živilske proizvode v teh državah, ki sicer predstavljajo pomemben delež v izvozu na tamkajšnje trge. *Drugič*, med neposredne učinke vstopa v EU štejemo tudi možnost hitrega vstopa v ERM II, ki jo je Slovenija izkoristila v prvi skupini držav že konec junija 2004, kar je privedlo do sprememb v denarni in tečajni politiki. Neposredni vpliv vstopa v ERM II se je odrazil v stabilizaciji tečaja in ugodnem vplivu na inflacijo. Za nosilce makroekonomskih politik pa pomeni predvsem zavezo za nadaljevanje oziroma krepitev koordiniranega delovanja in zagotavljanje pogojev za vstop v EMU. *Tretjič*, z vstopom v EU je prišlo do sprememb pri obveznosti vplačevanja in črpanja sredstev iz evropskega proračuna, kar je vplivalo tudi na obseg javnofinančnih prihodkov (priliv iz EU proračuna je znašal 44 mrd SIT) in odhodkov (plačila v EU proračun so znašala 40,6 mrd SIT). *Četrtoč*, v posebno podskupino neposrednih učinkov lahko združimo učinke enkratnega značaja, ki so vplivali predvsem na dinamiko uvoznih in izvoznih tokov ter na dinamiko vplačil davka na dodano vrednost v proračun med letom (likvidnostni izpad). Na letošnji ravni je bil njihov učinek, zlasti na izvozno-uvozne tokove, razmeroma majhen, vendar bodo zaradi lanske spremenjene dinamike vplivali tudi na dinamiko medletnih rasti teh tokov v letošnjem letu.

Posredni učinki. Med posredne učinke vstopa v EU lahko uvrstimo celo vrsto sprememb na področjih, ki potekajo že dalj časa in so vezane na večletni proces vključevanja Slovenije v EU. Poleg tega pa se prepletajo s procesom prestrukturiranja, ki bi potekal ne glede na članstvo Slovenije v EU. Gre predvsem za spremembe v strukturi predelovalnih dejavnosti in reformo nacionalne kmetijske politike, za harmonizacijo trošarin na tobačne izdelke, ki je vplivala na dinamiko gibanja cen ter na strukturo in dinamiko zaposlovanja v javnem sektorju. V sklopu posrednih učinkov je pomembna tudi liberalizacija trgovine z EU po letu 1997 in postopno odpravljanje kapitalskih omejitev po uveljavitvi pridružitvenega sporazuma leta 1999, kar je večjemu delu slovenskega gospodarstva že pred formalnim vstopom v EU omogočilo enakopravno vključevanje v evropske gospodarske in finančne tokove. Zaradi dlje trajajočega vpliva lahko med posredne učinke štejemo tudi zniževanje obrestnih mer, ki je bilo sicer vezano na pričakovani vstop v ERM II, vendar se je začelo že leta 2003 in je spodbudilo kreditno aktivnost bank ter posledično rast domače potrošnje, ki pa je ostala v pričakovanih okvirih.

Nekatera makroekonomska tveganja, povezana z vstopom v EU, pa se v letu 2004 niso uresničila. Prvo je bilo morebitno izrazito in naglo padanje konkurenčnosti delovno intenzivnih panog v letu 2004, ki bi se odrazilo na nižji rasti domače proizvodnje ter večjem številu brezposelnih. Drugo tveganje je bila možnost močno pospešene rasti domače potrošnje kot posledice znižanja nominalnih obrestnih mer ob vstopu v ERM II. To bi lahko povzročilo makroekonomska neravnovesja na področju zunanje menjave in inflacije. Podatki o proizvodnji in številu zaposlenih v delovno intenzivnih panogah v letu 2004 kažejo, da se tveganje še hitrejšega padanja njihove konkurenčnosti ni uresničilo, saj so bila sicer neugodna gibanja v skladu s predvidevanji osnovnega scenarija (Pomladansko poročilo 2004 in Jesensko poročilo 2004). Kar zadeva tveganje močno pospešene rasti domače potrošnje, podatki za leto 2004 kažejo, da se to tveganje prav tako ni uresničilo oziroma da so bila gibanja skladna s pričakovanji.

Literatura in viri

1. Baldwin, R. E., Francois, J. F. in Portes, R. (1997). The Costs and Benefits of Eastern Enlargement: The Impact on the EU and Central Europe. *Economic Policy*. April, str. 127–176.
2. Bevan, A. A. in Estrin, S. (2000). *The Determinants of Foreign Direct Investment in Transition Economies*. William Davidson Institute Working Paper 342. Ann Arbor: The University of Michigan Business School, The William Davidson Institute.
3. Bilten (2004–2005). Ljubljana: Banka Slovenije. 1991-. ISSN 1580-2248.
4. Brezigar, A. (2004). *On the Possibility of Negative Effects of EU Entry on Output, Employment, Wages and Inflation in Slovenia*. Delovni zvezki št. 5. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize in razvoj.
5. Coricelli F., Jazbec B. in Masten, I. (2003). *Exchange Rate Pass-Through in Candidate Countries*. CEPR Discussion Paper No. 3894. London: Centre for Economic Policy Research.
6. Dopolnitev Konvergenčnega programa 2004. (januar 2005). Ljubljana: Ministrstvo za finance. Pridobljeno marca 2005 na http://www.gov.si/mf/slov/tekgib/konvergenčni_programi.htm
7. Dunning, J. H. (1993). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Wokingham: Addison-Wesley.
8. Dunning, J. H. (2004). Institutional Reform, FDI and European Transition Economies. Mimeo.
9. World Investment Prospects. (2003). London: Economist Intelligence Unit (EUI).
10. Hatzichronoglou, T. (1997). *Revision of the High-Technology and Product Classification*. STI Working Papers. Pariz: OECD.
11. Hunya, G. (2003). Impact of EU Enlargement on FDI in Accession Countries. CEPPII-WIIW conference "Economic Consequences of European Enlargement". Dunaj: Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche, 14 marec 2003.
12. Jazbec, B. in Masten, I. (2004). Razvoj slovenskega bančno-finančnega sektorja z vidika vstopanja v EMU: pričakovani učinki na makroekonomske stabilnost in gospodarsko rast. *Razvojnoraziskovalna dejavnost ter inovacije, konkurenčnost in družbena odgovornost podjetij* (str. 83–97). Ljubljana: Časnik Finance.
13. *Jesensko poročilo 2004*. (2004). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
14. Ješovnik, P. (Ur.) (2003). Ocena mikro in makroekonomskih učinkov vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Ljubljana: GZS. Pridobljeno 15. 10. 2003 na <http://www.gzs.si/DRNivo2.asp?ID=10418&IDpm=110>
15. Merlevede, B. in Schoors, K. (2004). Determinants of Foreign Direct Investment. Ghent University, Department of Economics and CERISE, Gent. Mimeo.
16. *Pomladansko poročilo 2004*. (2004). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
17. *Pomladansko poročilo 2005*. (2005). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
18. Rosati, D. K. (1998). The Impact of EU Enlargement on Economic Disparities in Central and Eastern Europe. Shaping the New Europe: Challenges of EU Eastern Enlargement – East and West European Perspectives. WIIW 25 Years Anniversary Conference. 11–13 November. Vienna: The Vienna Institute for International economic Studies.
19. *World Investment Report 2003*. (2003). New York and Geneva: United Nations, UNCTAD.
20. *World Investment Report 2004*. (2004). New York and Geneva: United Nations, UNCTAD.
21. UNCTAD (2005). World FDI flows grew an estimated 6% in 2004, ending downturn. Press Release. UNCTAD/PRESS/PR/2005/002/11/01/05.

**mag. Boštjan Vasle, mag. Marijana Bednaš, dr. Janez Šušteršič,
dr. Alenka Kajzer**

Izzivi makroekonomskih politik do prevzema evra

Delovni zvezek 6/2005

Kazalo

Povzetek/Summary	51
1. Uvod	53
2. Izzivi makroekonomskih politik do prevzema evra	54
3. Sklep	61
Literatura in viri	62

Povzetek

Prevzem evra v začetku leta 2007 je ključni cilj makroekonomskih politik, ki bo v prihodnjem letu in pol zahteval njihovo koordinirano delovanje za izpolnitev maastrichtskih konvergenčnih kriterijev. Ob tem ni pomembno le, da so kriteriji izpolnjeni v smislu doseganja postavljenih številčnih ciljev, temveč tudi, da se njihovo izpolnjevanje zagotovi na čim bolj vzdržen način oziroma tako, da po vstopu v EMU zaradi predhodno precej restriktivne kombinacije ekonomskih politik ne pride do porušanja makroekonomskih ravnotežij. Izziv je toliko večji, ker se je vloga posameznih ekonomskih politik po vstopu Slovenije trajno spremenila. Za izpolnitev vseh maastrichtskih kriterijev ter za zagotovitev vzdržnosti makroekonomskih ravnovesij tudi v obdobju po prevzemu evra je zato treba še dodatno prilagoditi nekatere ključne usmeritve makroekonomskih politik. Pri nekaterih makroekonomskih politikah so spremembe potrebne že v letošnjem letu, na spremembe drugih pa je smiselno počakati do prevzema evra.

Do sredine leta 2006 je na prvem mestu treba zagotoviti izpolnitev inflacijskega kriterija, k čemur lahko denarna politika prispeva predvsem preko ohranjanja stabilnega tečaja tolarja, ostale makroekonomske politike pa morajo to zniževanje podpreti. Na področju denarne politike bo najkasneje do prevzema evra treba zagotoviti uskladitev obrestnih mer, čeprav v vmesnem obdobju Banka Slovenije zaradi razlik v inflaciji ter višini rizične premije na eni strani in zaradi zagotavljanja stabilnega tečaja tolarja na drugi strani še lahko ohranja relativno višje obrestne mere. Podobno velja za zmanjševanje stanja swap poslov, ki jih bo treba odpraviti najkasneje do prevzema evra. Ključen pomen za ohranjanje fiskalne stabilnosti že v obdobju do prevzema evra bo imelo na eni strani zagotavljanje stabilnosti prihodkov javnega sektorja, na drugi strani pa povečevanje fleksibilnosti javnih izdatkov, kar bo povečalo možnost odzivanja fiskalne politike na morebitne šoke in omogočilo sofinanciranje prilivov iz evropskega proračuna. Hkrati je z reformami na strani prihodkov, ki bi posegale v strukturo davčnega sistema in s tem povečale tveganje glede dodatnega nihanja prihodkov, smiselno počakati do obdobja po prevzemu evra. Na področju dohodkovne politike veljavni Socialni sporazum zmanjšuje tveganja neizpolnjevanja maastrichtskih kriterijev, zato je ohranjanje njegovih smernic smiselno tudi v letu 2006, po prevzemu evra pa bo določila sporazuma treba prilagoditi makroekonomsko bolj vzdržnim usmeritvam.

Ključne besede: EU, ERM II, makroekonomske politike, maastrichtski konvergenčni kriteriji, denarna politika, inflacija, devizni tečaj, swap posli, fiskalna politika, strukturni primanjkljaj, javnofinančni izdatki, socialni transferi, plačna politika, Socialni sporazum, davčna obremenitev dela, fleksibilnost trga dela

Summary

The adoption of the euro at the beginning of 2007 is a primary goal of macroeconomic policy, demanding its co-ordinated action to fulfil the Maastricht criteria in the next year and a half. However, besides accomplishing nominal convergence it must be achieved with a sustainable mix of macroeconomic policies in order to ensure the preservation of the main macroeconomic equilibria after joining the EMU. This goal is even more challenging since the role of macroeconomic policies has permanently changed since entry to the EU. Therefore, in order to meet the Maastricht criteria and ensure the preservation of the main macroeconomic equilibria even after the euro has been adopted, the adjustment of some key macroeconomic policy guidelines is needed. Some adjustments will be required before the end of this year while other changes should not be made until after the euro's adoption.

Up until the middle of 2006 it will be of the foremost importance to fulfil the inflation criterion; monetary policy can contribute to this goal mainly by preserving the stable exchange rate, while other macroeconomic policies must support these efforts. In addition, the Bank of Slovenia must ensure the convergence of interest rates no later than at the time of adopting the euro. Namely, due to the differences in inflation rates and risk premia on one hand, and in order to ensure a stable exchange rate on the other, interest rates might stay relatively high until then. As for swap agreements, they must be closed down by the time of adopting the euro. To maintain fiscal stability even in the period before adoption of the euro, it will be crucial to ensure the stability of general government revenue on one hand and to increase the flexibility of general government expenditure on the other, thus increasing fiscal policy's ability to react to potential shocks and to enable co-financing receipts from the EU budget. At the same time, the reforms concerning general government revenue, which would affect the structure of the tax system and thus increase the risk of additional revenue volatility, should be postponed until the euro has been adopted. Concerning incomes policy, the adopted Social Agreement minimises the risk of breaching the Maastricht criteria; therefore it is a reasonable policy to preserve its main guidelines in 2006 as well. However, after the euro's adoption they should be realigned to comply with the sustainable macroeconomic framework.

Key words: EU, ERM II, macroeconomic policies, Maastricht convergence criteria, monetary policy, inflation, exchange rate, swap agreements, fiscal policy, structural deficit, general government expenditure, social transfers, wage policy, Social Agreement, tax wedge, labour market flexibility

1. Uvod

Slovenija je 28. junija 2004 vstopila v mehanizem deviznih tečajev ERM II v prvi skupini novih članic EU (skupaj z Estonijo in Litvo). V dveletnem obdobju, kolikor traja sodelovanje v ERM II, mora Slovenija zagotoviti izpolnjevanje maastrichtskih konvergenčnih kriterijev kot pogojev za prevzem evra: (i) cenovno stabilnost: povprečna stopnja inflacije ne sme presegati povprečja rasti cen v treh državah EU z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 1,5 odstotne točke; (ii) nizke obrestne mere: dolgoročna obrestna mera ne sme presegati povprečne dolgoročne obrestne mere v treh državah EU z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 2 odstotni točki; (iii) stabilnost deviznega tečaja: dvoletna vključitev v ERM II pred vstopom v EMU in nihanje deviznega tečaja v dovoljenem razponu brez devalvacij na pobudo države kandidatke; (iv) vzdržen fiskalni položaj oziroma odsotnost presežnega primanjkljaja: javni dolg ne sme preseči 60 % BDP in primanjkljaj širšega sektorja države ne sme preseči 3 % BDP.

Slovenija na osnovi razpoložljivih podatkov za leto 2004 in prve tri mesece 2005 izpolnjuje oba fiskalna kriterija in kriterij glede višine obrestnih mer, ne izpolnjuje pa še kriterija, ki se nanaša na stabilnost cen, in kriterija, ki se nanaša na stabilnost tečaja tolarja, slednjega zaradi tehničnih razlogov, saj sodeluje v mehanizmu deviznih tečajev šele od julija 2004. Izpolnitev vseh maastrichtskih kriterijev do sredine leta 2006, kar bo omogočilo prevzem evra v začetku leta 2007, je tako poglobitveni cilj makroekonomskih politik v letošnjem in prihodnjem letu. Vendar pa je pomembno, da je ta cilj dosežen ob istočasni zagotovitvi vzdržnosti makroekonomskih ravnovesij tudi v obdobju po prevzemu evra, kar zahteva dodatne prilagoditve nekaterih ključnih usmeritev makroekonomskih politik in pred njihove nosilce postavlja izzive, na katere je treba odgovoriti.

V prispevku, objavljenem tudi v Pomladanskem poročilu 2005, zato opozarjamo na potrebne prilagoditve in spremembe na področju denarne, fiskalne in plačne politike ter politike trga dela, ki so ključne za uspešen prevzem evra in ohranjanje makroekonomske stabilnosti tudi v obdobju po tem.

Glavni cilj makroekonomskih politik v letih 2005 in 2006 je izpolnitev maastrichtskih konvergenčnih kriterijev

Izpolnitev maastrichtskih kriterijev mora biti vzdržna

2. Izzivi makroekonomskih politik do prevzema evra

Glavni cilj ekonomske politike v naslednjem letu in pol je doseči zadostno stopnjo nominalne konvergence, ki bo omogočila prevzem evra v začetku leta 2007. S Programom za vstop v ERM II in prevzem evra, ki sta ga novembra 2003 sprejeli Banka Slovenije in Vlada Republike Slovenije, sta se obe instituciji zavezali k hitremu vstopu v mehanizem deviznih tečajev ERM II in prevzemu evra že v začetku leta 2007. To pomeni, da bo treba izpolniti maastrichtske kriterije, ki določajo pogoje za prevzem, že ob koncu leta 2005 (za kriterije, ki se nanašajo na fiskalno politiko) oziroma sredi leta 2006 (za kriterije, ki se nanašajo na denarno politiko).

Slovenija od petih maastrichtskih kriterijev še ne izpolnjuje kriterijev glede stabilnosti cen in tečaja. Ob koncu leta 2004 je Slovenija izpolnjevala tri od petih meril, pri čemer enega, ki se nanaša na stabilnost tečaja tolarja, ni mogla izpolnjevati zaradi tehničnih razlogov, ker sodeluje v mehanizmu deviznih tečajev le devet mesecev (kriterij določa dvoletno obdobje stabilnega tečaja). Izpolnjena sta bila oba kriterija, ki se nanašata na fiskalni položaj države, saj delež primanjkljaja sektorja širše države v primerjavi z BDP ni presegel dovoljenih 3 %¹, javni dolg pa ni presegel dovoljenih 60 % BDP. Slovenija je prav tako izpolnila kriterij glede višine obrestne mere, ni pa še izpolnjevala kriterija, ki se nanaša na stabilnost cen, saj je povprečna inflacija konec leta 2004 znašala 3,6 %, izpolnitev maastrichtskega kriterija pa bi zahtevala njeno znižanje na 2,2 %.

Za izpolnitev vseh maastrichtskih kriterijev ter za zagotovitev vzdržnosti makroekonomskih ravnovesij tudi v obdobju po prevzemu evra je treba še dodatno prilagoditi nekatere ključne usmeritve makroekonomskih politik. Zaradi jasno določenega datuma prevzema evra je večina makroekonomskih politik usmerjena k doseganju tega cilja, vendar takšne politike ne zagotavljajo nujno tudi ohranjanja makroekonomskih ravnotežij po prevzemu evra oziroma jih bo treba za obdobje po prevzemu ustrezno prilagoditi. Pri izpolnjevanju kriterijev namreč ni pomembno le, da so ti izpolnjeni v smislu doseganja postavljenih številčnih ciljev, temveč tudi, da se to zagotovi na čim bolj vzdržen način. Ta izziv nosilec makroekonomskih politik je še toliko pomembnejši, ker se je vloga posameznih ekonomskih politik po vstopu Slovenije trajno spremenila. Možnosti denarne politike za odzivanje na spremembe v makroekonomskem okolju so se zmanjšale, pomen drugih politik, predvsem fiskalne pa se je povečal. Za ohranjanje vzdržnosti doseženih ravnotežij je zato treba prilagoditi nekatere kratkoročne usmeritve makroekonomskih politik, sprejetih z namenom čim hitrejšega izpolnjevanja maastrichtskih kriterijev.

Spremembe nekaterih makroekonomskih politik so tako potrebne že v letošnjem letu, na spremembe drugih pa je smiselno počakati do prevzema evra. Ključen pomen za ohranjanje fiskalne stabilnosti že v obdobju do prevzema evra bo imelo na eni strani zagotavljanje stabilnosti prihodkov javnega sektorja, na drugi strani pa povečevanje fleksibilnosti javnih izdatkov, kar bo povečalo možnost odzivanja fiskalne politike na morebitne šoke. Hkrati je z reformami na strani prihodkov, ki bi posegale v strukturo davčnega sistema in s tem povečale tveganje glede dodatnega nihanja prihodkov, smiselno počakati do obdobja po prevzemu evra. Na področju denarne politike bo najkasneje do prevzema evra treba zagotoviti uskladitev obrestnih mer, čeprav v vmesnem obdobju Banka Slovenije zaradi razlik v inflaciji ter višini rizične premije na eni strani in zaradi zagotavljanja stabilnega tečaja tolarja na drugi strani

¹ Vsi podatki o fiskalnem položaju so v tem prispevku podani v skladu z metodologijo ESA 95.

še lahko ohranja relativno višje obrestne mere. Podobno velja za zmanjševanje stanja swap poslov, ki jih bo treba odpraviti najkasneje do prevzema evra. Na področju dohodkovne politike veljavni socialni sporazum zmanjšuje tveganja neizpolnjevanja maastrichtskih kriterijev, zato je ohranjanje njegovih smernic potrebno tudi v letu 2006, po prevzemu evra pa bo določila sporazuma treba prilagoditi makroekonomsko bolj vzdržnim usmeritvam.

Na področju denarne politike je treba zagotoviti predvsem izpolnitev inflacijskega kriterija. Kljub postopnemu zniževanju inflacije, in še posebno osnovne inflacije, v zadnjih letih, je ključna naloga makroekonomskih politik do sredine leta 2006 zagotoviti nadaljnje znižanje rasti cen. K temu cilju lahko denarna politika prispeva predvsem preko ohranjanja stabilnega tečaja tolarja. Sedanji način zagotavljanja stabilnosti tečaja tolarja, ki jo Banka Slovenije v veliki meri dosega preko swap poslov, pa je neskladen s prakso držav evro območja, zato bo treba do prevzema evra odpraviti nakopičeno stanje swap poslov, ki je ob koncu prvega četrtletja 2005 še vedno presevalo količino primarnega denarja v obtoku.

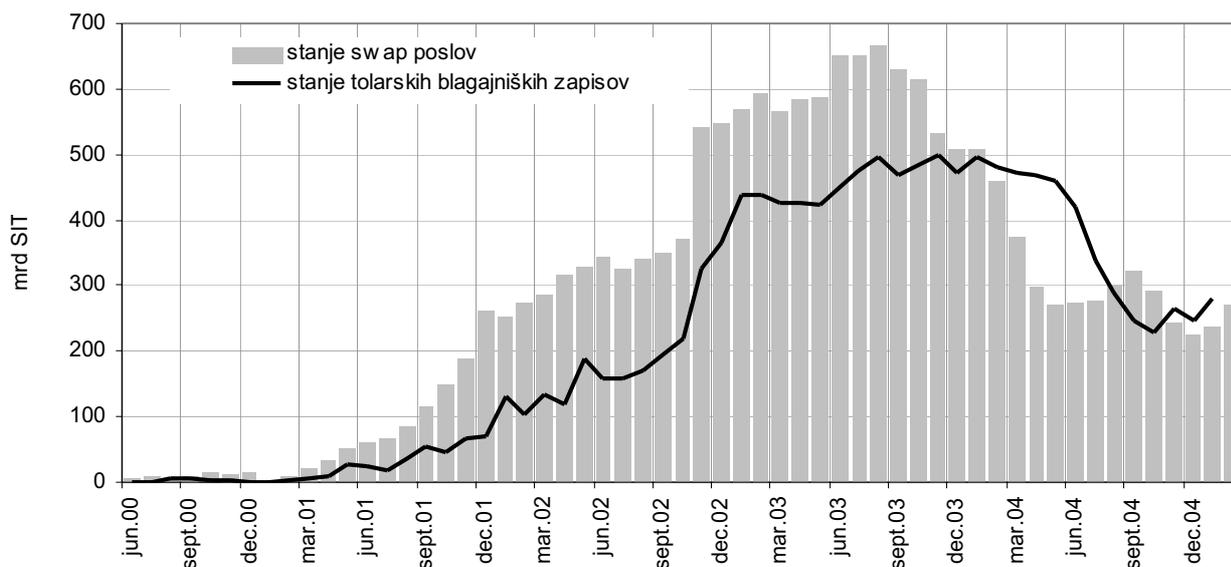
Ob tem mora Banka Slovenija do prevzema evra uskladiti raven obrestnih mer z obrestnimi merami evro območja. Ob koncu prvega četrtletja 2005 je bila obrestna mera refinanciranja pri BS za 1,5 odstotne točke višja od obrestne mere refinanciranja pri Evropski centralni banki, pri čemer je treba ta razkorak odpraviti najkasneje do prevzema evra v začetku leta 2007. Razkorak je delno posledica načina uravnavanja tečaja preko swap poslov in ohranjanja njihove relativno visoke ravni tudi po stabilizaciji tečaja tolarja, saj mora Banka Slovenije za zagotavljanje sodelovanja poslovnih bank ohranjeti tudi relativno višjo obrestno mero. Delno pa je razkorak posledica makroekonomskih razmer, in sicer predvsem razlik v stopnjah inflacije in višini rizičnih premij. Pri zniževanju obrestnih mer bo ključnega pomena ohranjanje skladnosti med znižanjem inflacije in obrestnih mer oziroma zagotavljanje stabilne realne obrestne mere in s tem preprečevanju pritiskov, ki bi jih znižanje inflacije lahko imelo na povečevanje trošenja in posledično na rast cen.

Ostale makroekonomske politike podpirajo zniževanje inflacije. Kljub neizpolnjevanju inflacijskega maastrichtskega kriterija so politike, ki podpirajo ukrepe Banke Slovenije za zniževanje rasti cen, v zadnjih letih dosegle visoko stopnjo medsebojne usklajenosti, zaradi česar se je inflacija v zadnjih dveh letih vsakokrat znižala za približno tretjino. Za doseglo maastrichtskega kriterija v juliju 2006 bo zato morala vlada nadaljevati z že sprejetimi politikami, predvsem z restriktivnimi politikami na področju reguliranih cen ter z acikličnim prilagajanjem trošarin na tekoča goriva, s katerimi bo blažila prekomerne (glede na druge države EU) vplive nihanja cen nafte in še zlasti njihove sekundarne učinke.

Zagotavljanje stabilnega tečaja preko swap poslov zahteva veliko vpetost poslovnih bank v operacije centralne banke, zaradi česar poslovne banke relativno manj pozornosti namenjajo razvoju drugih oblik poslovanja, to pa ima negativen vpliv tako na razvoj finančnega sektorja kot tudi na gospodarsko rast (v zadnjih letih je bila gospodarska rast zaradi tega po ocenah vsakokrat nižja do 1,0 odstotne točke, Jazbec in Masten, 2004, str. 95). V drugi polovici leta 2004 se je stanje swap poslov sicer pričelo zmanjševati, vendar je Banka Slovenije z namenom odložitve povečanja likvidnosti zaradi zapadlosti tolarskih blagajniških zapisov na obdobje po prevzemu evra bankam pričela ponujati dolgoročni depozit z obrestno mero, ki je za dve desetinki odstotne točke višja kot za 60-dnevne tolarske blagajniške zapise, s tem pa je nadomestila približno dve tretjini zmanjšanja swap poslov. To pa pomeni nadaljevanje izrinjanja drugih naložbenih aktivnosti bank in zaviranje poglobljanja finančnega sektorja.

Za izpolnitev kriterija cenovne stabilnosti je potrebno nadaljnje koordinirano delovanje Banke Slovenije in Vlade

Slika 1: Stanje swap poslov in tolarskih blagajniških zapisov Banke Slovenije

Vir: Banka Slovenije.

Po prevzemu evra se bodo spremenile razmere, v katerih delujejo poslovne banke

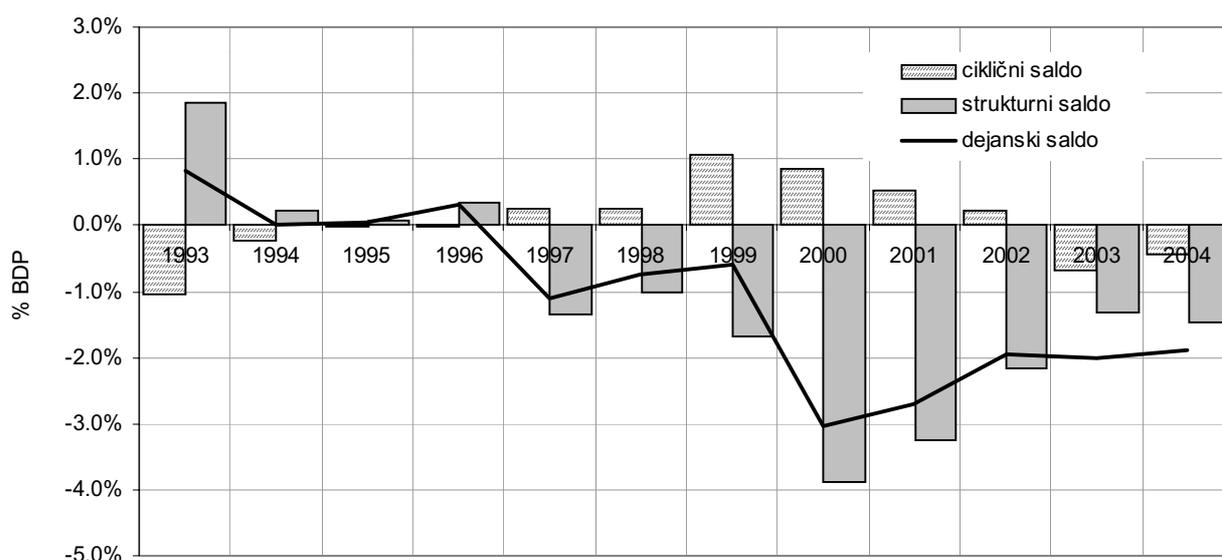
Spremembe so potrebne tudi na fiskalnem področju

Povečanje konkurence in manjša odvisnost bank od poslovanja s centralno banko bo zlasti po vstopu v EMU povečala tveganja bančnega poslovanja. Nadaljnje znižanje obrestnih mer in povečana konkurenca na bančnem trgu na eni strani ter prenehanje zagotavljanja stabilnosti tečaja preko swap poslov in dolgoročnih depozitov bodo spremenili razmere, v katerih delujejo poslovne banke. Zaradi njihove dolgoletne vpetosti v poslovanje z Banko Slovenije pa obstaja tveganje, da banke niso zadosti pripravljene na opravljanje finančnega posredništva v tako spremenjenih razmerah. Bančni trg v Sloveniji je namreč še vedno plitek, saj je obseg bančne aktive v primerjavi z BDP še vedno pod ravniyo, ki bi po ocenah bil ravnovesen za našo gospodarsko razvitost (Jazbec in Masten, 2004, str. 93). To tudi pomeni, da banke še niso sposobne zagotoviti vseh potrebnih storitev, ki bi podpirale hitrejšo gospodarsko rast, zato je poglobljanje bančnega in sploh finančnega sektorja pomemben razvojni izziv, ki bo tudi prispeval k višji gospodarski rasti.

Na fiskalnem področju so kljub izpolnjevanju maastrichtskih kriterijev potrebne spremembe. Oba fiskalna kriterija bosta ob uresničitvi osnovnega scenarija pomladanske napovedi (Pomladansko poročilo 2005, I. del, poglavje 3) tudi v letošnjem in prihodnjem letu ostala v dovoljenih okvirih pravil Pakta stabilnosti in rasti. Uresničitev nekaterih makroekonomskih tveganj v letu 2005 (glej Pomladansko poročilo 2005, I. del, poglavje 3), ki jih ocenjujemo kot možne, čeprav manj verjetne od predpostavk osnovnega scenarija, bi lahko poslabšala fiskalni položaj in primanjkljaj sektorja država približala zgornji dovoljeni meji 3 % BDP, vendar je tudi v tem primeru malo verjetno, da bi bila ta meja presežena. Vendar to še ne pomeni, da spremembe na fiskalnem področju niso potrebne. Izračuni kažejo, da bi podobna nihanja v stopnjah gospodarske rasti zaradi dejavnikov mednarodnega okolja, kot smo jim bili priča v zadnjih petih letih, ob drugih nespremenjenih okoliščinah lahko že pomenila preseganje dovoljene meje 3 %. Podrobnejša analiza sedanje fiskalne situacije namreč opozarja na nekatere strukturne probleme, ki predstavljajo izziv fiskalni politiki in zahtevajo njen čimprejšnji odziv, še zlasti, ker fiskalna politika po vstopu v ERM II in EMU nosi relativno večje breme zagotavljanja makroekonomske stabilnosti.

Na nujnost spremembe usmeritev fiskalne politike kaže predvsem naraščanje strukturnega primanjkljaja v zadnjih letih. V letu 2004 je primanjkljaj sektorja

Slika 2: Dekompozicija primanjkljaja širšega sektorja države

Vir: Ministrstvo za finance, preračun UMAR.

države ostal na skoraj enaki ravni kot leta 2003, kar ob visoki doseženi gospodarski rasti (4,6 %, Pomladansko poročilo 2005, I. del, poglavje 1) implicira, da se je strukturni proračunski primanjkljaj, ki ga ima Slovenija že od leta 1996, v preteklem letu povišal za približno polovico, na 1,4 % BDP. Pri tem pa je manevrski prostor fiskalne politike zaradi visokega deleža z zakonom določenih proračunskih odhodkov zelo omejen. Če bi se, na primer, zaradi zunanjih šokov med letom spremenile makroekonomske okoliščine, lahko fiskalna politika v takšnih okoliščinah aktivno ukrepa le v skromnem okviru, ki predstavlja med 10 in 20 odstotkov proračunskih odhodkov, kar v praksi navadno pomeni zmanjševanje investicijskih sredstev države ob koncu proračunskega leta.

Fleksibilnost javnofinančnih izdatkov je potrebna tudi zaradi sofinanciranja prilivov iz evropskega proračuna. Poleg zgoraj omenjenih razlogov sedanja majhna fleksibilnost izdatkov, celo ob uresničevanju makroekonomskih predpostavk osnovnega scenarija, predstavlja resno omejitev sposobnosti črpanja evropskih strukturnih sredstev v prihodnjih letih (tudi ob predpostavki izboljšanja administrativne absorpcijske sposobnosti). Upoštevajoč stroge omejitve glede dovoljene višine primanjkljaja na eni strani in nujnost sofinanciranja evropskih virov iz domačega proračuna na drugi strani, lahko premajhen manevrski prostor v variabilnem delu proračuna v končni fazi onemogoči realizacijo priliva iz evropskega proračuna, to pa lahko zavre rast investicij. Vse to opozarja na nujnost prestrukturiranja proračunskih odhodkov v smeri večje fleksibilnosti, kar bo zlasti pomembno v obdobju naslednje finančne perspektive.

Ključni problem javnofinančnih izdatkov je poleg njihove rigidnosti tudi visok delež izdatkov za plače. V letu 2004 je delež odhodkov za plače v strukturi proračunskih odhodkov ostal na visoki ravni kljub realnemu zmanjšanju povprečne plače na zaposlenega, kar je bila posledica še vedno visoke rasti zaposlovanja. To pa opozarja, da zgolj s spremembami uskladitvenih obrazcev ni mogoče reševati problematike izdatkov za plače kot enega izmed glavnih razlogov za povečevanje odhodkov. Zato bo treba povečati prilagodljivost zaposlovanja v javnem sektorju in določanje plače v večji meri povezati z učinkovitim upravljanjem s človeškimi viri.

Povečati je treba fleksibilnost javnofinančnih izdatkov

Potrebno povečanje ciljne učinkovitosti socialnih transferov

Do prevzema evra je treba zagotoviti stabilnost javnofinančnih prihodkov

Do vstopa v EMU je smiselno ohraniti smernice iz socialnega sporazuma, vendar hkrati preprečevati ustvarjanje prevelikih neravnotežij

Na področju socialnih transferov bi bilo treba predvsem povečati njihovo ciljno učinkovitost. Transferi prebivalstvu so bili v zadnjih letih poleg plač najhitreje rastoči del javnofinančnih odhodkov. Sorazmerno visok delež transferov je po eni strani značilnost socialne države, po drugi strani pa povzroča nevarnost oblikovanja t.i. pasti revščine oziroma pasti brezposelnosti² ter kaže, da skušamo z instrumenti preraždeljevanja dosegati tudi cilje, ki niso nujno povezani z zagotavljanjem socialne varnosti. V tem smislu bi bilo treba preučiti merila oziroma zakonske podlage, ki določajo upravičenost, pravila usklajevanja in tudi višino transferov. Treba bi bilo zagotoviti tudi njihovo večjo preglednost z inštrumentom enotnih oziroma povezanih evidenc. V tem kontekstu pa bo nujno tudi nadaljevati pripravo projekcij, ki bodo ovrednotile dolgoročno finančno vzdržnost javnega financiranja in potrebo po spremembi sedanje ureditve sistema pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja.

Na področju javnofinančnih prihodkov je v obdobju do prevzema evra treba zagotoviti predvsem njihovo čim večjo stabilnost. Ključna naloga ekonomske politike v času do prevzema evra je, da v okviru danih zakonskih možnosti zagotovi čim manjša nihanja javnofinančnih prihodkov in s tem zmanjša verjetnost neizpolnitve maastrichtskih fiskalnih kriterijev. Korenitejše spreminjanje obstoječega davčnega sistema v času sodelovanja v mehanizmu deviznih tečajev ERM II bi zaradi možnosti izpada prihodkov proračuna namreč le povečalo negotovost glede doseganja fiskalne konvergence.

V občutljivem obdobju bivanja v ERM II breme ohranjanja makroekonomske stabilnosti nosi tudi politika trga dela, predvsem plačna politika. Socialni partnerji so leta 2003 sklenili Socialni sporazum za obdobje 2003–2005, kjer so kot cilj postavili zaostajanje realne rasti bruto plače na zaposlenega za rastjo produktivnosti za eno odstotno točko z namenom preprečevanja prekomerne rasti plač, ki bi lahko povečala inflacijske pritiske, poslabšala stroškovno konkurenčnost in povzročila previsoko rast javnofinančnih izdatkov za plače. V socialnem sporazumu je hkrati navedeno, da naj bi takšna rast plač prispevala k povečevanju oziroma ohranjanju zaposlenosti ter k povečevanju investicij, vendar pa niso predvideni mehanizmi, s katerimi bi se uresničevanje tega cilja dejansko preverjalo.

V letu 2003 je bil cilj socialnega sporazuma izpolnjen, v letu 2004 pa je prišlo do povečanja razkoraka med rastjo plač in rastjo produktivnosti na 2,5 odstotne točke. Takšno oddaljevanje od zapisanih usmeritev socialnega sporazuma je bilo tudi posledica povečevanja razkoraka med rastjo plač v posameznih sektorjih. Ob zaostajanju rasti plač v zasebnem sektorju za skoraj poldrugo odstotno točko so se namreč plače v javnem sektorju znižale za 0,8 odstotne točke in tako za skupno produktivnostjo dela zaostajale za 5,3 odstotne točke. Rast plač v javnem sektorju tako zdaj tudi v bolj dolgoročni perspektivi ne prehiteva več rasti plač v zasebnem sektorju, kar je bilo značilno za obdobje od leta 1999 do leta 2001 (Pomladansko poročilo 2005, I. del, poglavje 3.4.1).

Do vstopa v EMU je smiselno ohraniti smernice iz socialnega sporazuma, vendar hkrati preprečevati ustvarjanje prevelikih neravnotežij, saj povečevanja razkoraka med rastjo plač in produktivnosti povečuje makroekonomska tveganja po prevzemu evra. Omejevalna plačna politika v obdobju bivanja v ERM II pozitivno prispeva k ohranjanju makroekonomske stabilnosti in doseganju inflacijskega cilja, zato je priporočljivo, da se določila

² Gre za situacijo, v kateri sistem socialnih transferov in obdavčenja omogoča, da imajo brezposelne oziroma neaktivne osebe podobno raven neto dohodkov, kot bi jo imele ob zaposlitvi na enostavnih delovnih mestih, zato takšne osebe niso motivirane za prehod v delovno aktivnost, tudi če bi za to imele možnost.

Socialnega sporazuma za obdobje 2003–2005, ki predvidevajo usklajevanje plač z bodočo inflacijo v Sloveniji in evro območju, ohranijo tudi v letu 2006. Ob predpostavki, da je rast skupne produktivnosti posledica rasti produktivnosti tako v zasebnem kot v javnem sektorju, je smiselno predpostaviti tudi skladnost rasti plač v javnem in zasebnem sektorju. Pri tem je treba upoštevati pričakovano hitrejše zaposlovanje visoko izobraženih ljudi v zasebnem sektorju, v javnem sektorju pa odpravljanje notranjih nesorazmerij in stimulatивно nagrajevanje ter javnofinančne zmožnosti. Vendar pa je po drugi strani treba upoštevati tudi, da lahko prevelika restriktivnost plačne politike, to je povečevanje razkoraka med rastjo plač in produktivnosti nad določili socialnega sporazuma ali povečevanje razkoraka med sektorji v obdobju do vstopa v EMU pripelje do makroekonomskih neravnotežij, s tem da takoj po vstopu v EMU sproži zahteve po prekomernem dvigu plač.

Dolgoročno zaostajanje plač za rastjo produktivnosti tudi ne bi bilo v skladu s splošnimi priporočili Širokih smernic ekonomske politike, po katerih naj bi bila rast plač v srednjeročnem obdobju konsistentna s stabilnostjo cen in hkrati skladna s trendnim povečevanjem produktivnosti, pri čemer pa naj upošteva posebnosti nacionalnih trgov dela in razlike v izobrazbi. To pomeni, da bo v obdobju po prevzemu evra treba sedanje usmeritve glede oblikovanja plač prilagoditi usmeritvam, ki prevladujejo v območju EMU.

Visoka davčna obremenitev dela ima pomemben vpliv na stroškovno konkurenčnost. V Sloveniji je stopnja obremenitve dela, izračunana po metodologiji OECD³, med najvišjimi v Evropi (Vodopivec, 2005), kar poslabšuje stroškovno konkurenčnost, merjeno s stroški dela na enoto proizvoda. Leta 2002 je davčna obremenitev dela v Sloveniji znašala 48,2 %, višja je bila le v Belgiji in Nemčiji. Pri tem je davek na izplačane plače posebnost Slovenije (imata ga sicer tudi Madžarska in Poljska, vendar so tamkajšnje stopnje bistveno nižje), ki kljub zvišanju spodnje meje obdavčitve plač septembra 2004 s 130 tisoč SIT na 165 tisoč SIT, ostaja pomemben strošek za delodajalca. Visoke stopnje davčne obremenitve so delno tudi posledica zapletenosti dohodninskega sistema, ki povzroča uhajanje in s tem ožanje davčne osnove, ter neustrezne strukture obdavčitve. Potrebne bodo spremembe davčnega sistema v smeri njegove poenostavitve, nadaljnje razbremenitve dela ter spodbujanja zaposlovanja in konkurenčnosti.

Politika trga dela bo morala več pozornosti posvetiti večji fleksibilnosti trga delovne sile. V okviru izzivov, s katerimi se sooča politika trga dela, je poleg plačne politike, pomembno tudi zagotavljanje fleksibilnosti trga dela za učinkovitejše odzivanje na zunanje šoke in povečanje prilagodljivosti gospodarstva ob vedno večji izpostavljenosti konkurenčnim pritiskom na skupnem trgu. Pri tem potrebe po večji fleksibilnosti ne gre razumeti negativno, saj fleksibilna zakonodaja na eni strani omogoča podjetjem hitro prilagajanje spremenjenim pogojem poslovanja, vendar po drugi strani ustvarja tudi razmere za pospešeno ustvarjanje delovnih mest, saj je novo zaposlovanje stroškovno bolj učinkovito. Nizka fleksibilnost trga dela se pogosto povezuje s togo regulativo na tem področju, ki naj bi bila glavni vir rigidnosti trga dela. Analiza indeksa varovanja zaposlitve za Slovenijo⁴ po njegovih komponentah

³ Razmerje med dohodnino, skupnimi prispevki za socialno varnost in davkom na izplačane plače na eni strani in bruto plačo, delodajalčevimi prispevki za socialno varnost in davkom na izplačane plače na drugi strani.

⁴ Za Slovenijo so indeks varovanja zaposlitve (Employment Protection Legislation Index – EPLI), ki ga je razvil OECD (OECD Employment Outlook, 1999 in OECD Employment Outlook, 2004) leta 2002 izračunali strokovnjaki Svetovne banke in je znašal ocenjujoč staro zakonodajo 3,5, ocenjujoč predlog sedanje zakonodaje pa 2,3 (Silva-Jauregui, C. et al., 2002). Podobno EPLI (2,4) za Slovenijo ocenjuje tudi Vodopivec (2005). Po tem indeksu, ki omogoča mednarodno primerjavo delovne zakonodaje se Slovenija uvršča okoli povprečja, ki so ga EU 15 dosegale konec devetdesetih let, vendar pa je naša delovna zakonodaja bolj toga kot na Češkem (2,1), Madžarskem (1,7) in na Poljskem (2,0).

Povečevanje razkoraka med rastjo plač in rastjo produktivnosti povečuje makroekonomska tveganja po prevzemu evra

Visoka stopnja davčne obremenitve dela v Sloveniji

Več pozornosti nameniti povečanju fleksibilnosti trga dela

***Pomembno je
ravnovesje med
fleksibilnostjo
in varnostjo
dela***

kaže, da v mednarodnih primerjavah po togosti izstopamo samo na področju urejenosti kolektivnega odpuščanja, ki ocenjuje opredelitev skupinskega odpuščanja, obveščanje sindikatov in pristojnih javnih institucij, zahtevano obliko pogajanj, kriterije za odpuščanje in višino odpravnine.

Pomembno je ravnovesje med fleksibilnostjo in varnostjo dela. Slovenija po razširjenosti zaposlitve za določen čas v mednarodnih primerjavah sicer ne izstopa, vendar pa analiza tokov na trgu dela kaže, da si delodajalci prilagodljivost števila zaposlenih zagotavljajo predvsem z zaposlovanjem za določen čas⁵. Glavni vzrok za takšne razmere, v katerih je zaposlovanje za določen čas praktično edini kanal zaposlovanja brezposelnih in neaktivnih oseb, so visoki stroški odpuščanja (odpravnin). Slovenija namreč po indeksu varovanja stalne zaposlitve ne odstopa od drugih držav EU 15 tako močno kot pri indeksu varovanja zaposlitve v primeru kolektivnega odpuščanja, vendar pa primerjava višine odpravnin pokaže, da so te v Sloveniji relativno visoke, saj jih v številnih državah zakon sploh ne določa. V okviru iskanja ravnovesja med fleksibilnostjo in varnostjo bi bilo zato treba odpreti predvsem vprašanje višine odpravnin, saj analize kažejo, da toga delovna zakonodaja na področju varnosti zaposlitve ščiti obstoječe zaposlitve in lahko zmanjšuje zaposlitvene možnosti brezposelnih in povečuje dolgotrajno brezposelnost.

⁵ Nekateri avtorji uporabljajo izraz »numerična fleksibilnost«, ki označuje prilagajanje števila zaposlenih v podjetjih glede na spremembe povpraševanja na trgih blaga.

3. Sklep

Prevzem evra v začetku leta 2007 je ključni cilj makroekonomskih politik, ki bo v prihodnjem letu in pol zahteval njihovo koordinirano delovanje za izpolnitev maastrichtskih konvergenčnih kriterijev. Ob tem pa je pomembno, da se izpolnjevanje teh kriterijev zagotovi na čim bolj vzdržen način oziroma tako, da po vstopu v EMU zaradi predhodno precej restriktivne kombinacije ekonomskih politik ne pride do porušnja makroekonomskih ravnotežij. Izziv je toliko večji, ker se je vloga posameznih ekonomskih politik po vstopu Slovenije trajno spremenila.

Do sredine leta 2006 je na prvem mestu treba zagotoviti izpolnitev inflacijskega kriterija, k čemur lahko denarna politika prispeva predvsem preko ohranjanja stabilnega tečaja tolarja, ostale makroekonomske politike pa morajo to zniževanje podpreti. Za doseg maastrichtskega kriterija bo zato morala vlada nadaljevati z že sprejetimi politikami, predvsem z restriktivnimi politikami na področju reguliranih cen ter z acikličnim prilagajanjem trošarin na tekoča goriva. Hkrati mora Banka Slovenija do prevzema evra tudi uskladiti raven obrestnih mer z obrestnimi merami evro območja, pri čemer bo ključnega pomena ohranjanje skladnosti med znižanjem inflacije in obrestnih mer oziroma zagotavljanje stabilne realne obrestne mere.

Kljub izpolnjevanju maastrichtskih kriterijev pa so spremembe potrebne tudi na fiskalnem področju. Zlasti naraščanje strukturnega primanjkljaja v zadnjih letih opozarja na nekatere strukturne probleme, ki predstavljajo izziv fiskalni politiki in zahtevajo čimprejšnje spremembe v smeri večje fleksibilnosti izdatkov. To je pomembno še zlasti, ker fiskalna politika po vstopu v ERM II in EMU nosi relativno večje breme zagotavljanja makroekonomske stabilnosti, njen manevrski prostor za ukrepanje ob spremenjenih makroekonomskih okoliščinah pa je zaradi visokega deleža z zakonom določenih proračunskih odhodkov zelo omejen. Fleksibilnost javnofinančnih izdatkov je potrebna tudi zaradi sofinanciranja prilivov iz evropskega proračuna, saj ob strogih omejitvah glede dovoljene višine primanjkljaja in zaradi nujnosti sofinanciranja evropskih virov iz domačega proračuna lahko premajhen manevrski prostor v variabilnem delu proračuna onemogoči realizacijo priliva sredstev iz evropskega proračuna, kar lahko zavre rast investicij. Tudi na področju socialnih transferov bi bilo treba predvsem povečati njihovo ciljno učinkovitost ter preučiti merila oziroma zakonske podlage, ki določajo upravičenost, pravila usklajevanja in tudi višino transferov. V tem kontekstu pa bo nujno tudi nadaljevati pripravo projekcij, ki bodo ovrednotile dolgoročno finančno vzdržnost javnega financiranja in potrebo po spremembi sedanje ureditve sistema pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja.

V občutljivem obdobju bivanja v ERM II breme ohranjanja makroekonomske stabilnosti nosi tudi plačna politika. V tem obdobju je zato omejevalna plačna politika pomembna za ohranjanje makroekonomske stabilnosti in doseganje inflacijskega cilja, zato je priporočljivo, da se določila Socialnega sporazuma za obdobje 2003-2005 ohranijo tudi v letu 2006. Vendar je hkrati treba zagotoviti, da se ta usmeritev ne dosega preko povečevanja razkoraka med rastjo plač in rastjo produktivnosti nad ciljem, postavljenim v Socialnem sporazumu, prav tako tudi ne s povečevanjem razkoraka med rastjo plač v posameznih sektorjih. To namreč lahko pripelje do makroekonomskih neravnotežij in tudi sproži zahteve po prekomernem dvigu plač takoj po vstopu v EMU.

Literatura in viri:

1. Bilten (2004–2005). Ljubljana: Banka Slovenije. 1991-1318-0762.
2. Commission Recommendation on the Broad Guidelines of the Economic Policies of the Member States and the Community; for the 2003-2005 period. (2003). Bruselj: European Commission.
3. Jazbec, B. in Masten, I. (2004). Razvoj slovenskega bančno-finančnega sektorja z vidika vstopanja v EMU: pričakovani učinki na makroekonomsko stabilnost in gospodarsko rast. *Razvojnoraziskovalna dejavnost ter inovacije, konkurenčnost in družbena odgovornost podjetij (str. 83-97)*. Ljubljana: Časnik Finance.
4. OECD Employment Outlook. (1999). Paris: OECD.
5. OECD Employment Outlook. (2004). Paris: OECD.
6. *Pomladansko poročilo 2005*. (2005). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
7. Program vstopa v ERM II in prevzema evra. Skupno gradivo Vlade Republike Slovenije in Banke Slovenije. (2003). Ljubljana: Banka Slovenije in Vlada RS.
8. Silva-Jauregui, C. et al. (2002). *Does Eurosclerosis matter? Institutional reform and labour market performance in Central and Eastern European countries in the 1990s*. Washington D.C.: World Bank.
9. Vodopivec, M. (2005). Analiza mobilnosti dela in fleksibilnosti sistema plač. Koper: Fakulteta za management, tipkopis.

Izšlo v zbirki Delovni zvezki*:

Letnik IX, leto 2000

- št. 1. Neposredne tuje investicije v Slovenijo, trendi, razvoj in politika v obdobju 1997–1999, dr. Matija Rojec
- št. 2. Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v letu 1999 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1999), Judita Mirjana Novak
- št. 3. Plačilna bilanca in napovedovanje njenega razvoja, mag. Jože Markič, Ljubljana
- št. 4. Ekonometrična analiza gibanja investicij v osnovna sredstva v Sloveniji, mag. Vesna Štraser
- št. 5. Poslovanje bančnega sistema v letu 1999, mag. Luka Vesnaver
- št. 6. Pomen in merjenje osnovne inflacije v Sloveniji, mag. Boštjan Vasle
- št. 7. Shema indikatorjev monitoringa okoljskega razvoja, mag. Bojan Radej, Jure Povšnar, Mateja Kovač, Ivanka Zakotnik, dr. Pavle Gmeiner, Matjaž Hanžek in dr. Janko Seljak
- št. 8. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1999, Janja Pečar, mag. Metka Farič
- št. 9. Analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995–1999 po dejavnostih, mag. Rotija Kmet, Janez Kušar, Jure Povšnar, Mateja Kovač, dr. Tanja Česen, mag. Mateja Peternelj
- št. 10. Državne in strukturne pomoči v Evropski uniji, posameznih državah Evropske unije in Sloveniji, mag. Ana Murn

Letnik X, leto 2001

- št. 1. Motivi in strategije tujih investitorjev v Sloveniji / Motivation and Strategic Considerations of Foreign Investors in Slovenia, Matija Rojec, Miroslav Stanojevič
- št. 2. Sektorska analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995–2000, mag. Rotija Kmet, Gorazd Kovačič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Jure Povšnar, Eva Zver, Mateja Kovač, Janez Kušar, mag. Brigita Lipovšek
- št. 3. Ocenjevanje in projekcija izobrazbenih tokov in izobrazbene sestave prebivalstva, Tomaž Kraigher
- št. 4. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2000, Judita Mirjana Novak
- št. 5. Industrijska politika v Republiki Sloveniji (D - predelovalne dejavnosti), Gorazd Kovačič
- št. 6. Regionalni vidiki razvoja Slovenije (in poslovanje gospodarskih družb v letu 2000), Janja Pečar
- št. 7. Povezava med realnim deviznim tečajem in razlikami med realnimi obrestnimi merami (SIT in DEM ter USD), mag. Boštjan Vasle
- št. 8. Analiza obnašanja gospodinjstev v Sloveniji v obdobju 1997–2000 (na podlagi podatkov APG), Ana Tršelič
- št. 9. Razvoj informacijske družbe v Evropi in Sloveniji, mag. Rotija Kmet.
- št. 10. Razvoj analize in diagnoze nacionalne konkurenčne sposobnosti Slovenije, Pavle Gmeiner et al.

*Indeks izdanih Delovnih zvezkov je v celoti dosegljiv na UMAR-jevi spletni strani.

Letnik XI, leto 2002

- št. 1. Turistična politika in analiza slovenskega turizma v obdobju 1995–2001, Mojca Koprivnikar Šušteršič
- št. 2. Industrijska politika in državne pomoči v Evropski uniji in v Sloveniji, mag. Ana Murn
- št. 3. Primarna dejavnost - Politika in stanje v Sloveniji v primerjavi z EU, Mateja Kovač
- št. 4. Sektorska analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995–2001, mag. Rotija Kmet, Gorazd Kovačič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Jure Povšnar, Eva Zver, Mateja Kovač, Janez Kušar, mag. Brigita Lipovšek
- št. 5. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2001, Judita Mirjana Novak
- št. 6. Celovit pristop k razumevanju in zajemanju mednarodne menjave storitev, dr. Metka Stare
- št. 7. Regionalni vidiki razvoja Slovenije (in poslovanje gospodarskih družb v letu 2001), Janja Pečar
- št. 8. Industrijska politika v Sloveniji, merjena z državnimi pomočmi in javnofinančnimi odhodki, mag. Ana Murn
- št. 9. Dejavnost raziskovanja in razvoja v Sloveniji, mag. Ana Vidrih
- št. 10. Dejavnosti slovenskega gospodarstva v luči poslovanja gospodarskih družb v letih 2001 in 2002, mag. Rotija Kmet Zupančič, Gorazd Kovačič, Jure Povšnar, Andreja Poje, Eva Zver, Mateja Kovač, Janez Kušar

Letnik XII, leto 2003

- št. 1. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2002, J.M. Novak
- št. 2. Strukturne spremembe v predelovalnih dejavnostih v Sloveniji, G. Kovačič, mag. R. Kmet Zupančič, J. Kušar
- št. 3. Poslovanje in finančni viri javnih zavodov v letih 2001 in 2002, E. Zver
- št. 4. Kultura kot razvojni dejavnik države in regij, mag. B. Lipovšek
- št. 5. Izbrani socio-ekonomski kazalniki po regijah, J. Pečar

Letnik XIII, leto 2004

- št. 1. Productivity growth and functional upgrading in foreign subsidiaries in the slovenian manufacturing sector, M. Rojec, B. Majcen, A. Jaklič, S. Radošević
- št. 2. Dejavnosti slovenskega gospodarstva v luči poslovanja gospodarskih družb v letih 2002 in 2003, mag. R. Kmet Zupančič, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, G. Kovačič, J. Kušar, J. Povšnar, E. Zver
- št. 3. An Analysis of Past and Future GDP Growth in Slovenia, E.L.W. Jongen / (izšlo skupaj z DZ št. 4/2004)
- št. 4. Future GDP Growth in Slovenia: Looking for Room for Improvement, E.L.W. Jongen / (izšlo skupaj z DZ št. 3/2004)
- št. 5. On the Possibility of Negative Effects of EU Entry on Output, Employment, Wages and Inflation in Slovenia, A. Brezigar
- št. 6. Razvoj malih in srednje velikih podjetij v Sloveniji in Evropski uniji, L. Žakelj

Letnik XIV, leto 2005

- št. 1. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2003, J. M. Novak
- št. 2. Značilnosti finančnih ukrepov industrijske politike v Sloveniji, dr. A. Murn
- št. 3. Regulirane cene v Sloveniji 1992–2004, mag. B. Vasle / (izšlo skupaj z DZ št. 4/2005)
- št. 4. Vpliv cene nafte na inflacijo, M. Hafner / (izšlo skupaj z DZ št. 3/2005)
- št. 5. Učinki vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004, uredila: mag. M. Bednaš. Avtorji prispevkov: B. Ferk, M. Hafner, S. Jurančič, J. Kondža, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, mag. G. Kovačič, T. Kraigher, mag. J. Markič, J. Povšnar, dr. M. Rojec, mag. B. Vasle / (izšlo skupaj z DZ št. 6/2005)
- št. 6. Izzivi makroekonomskih politik do prevzema evra, mag. B. Vasle, mag. M. Bednaš, dr. J. Šušteršič, dr. A. Kajzer / (izšlo skupaj z DZ št. 5/2005)

Druge publikacije UMAR	Delovni zvezek	UMAR
	številka 5/6/2005	

Zbirka Delovni zvezki letnik 2005	<p>6/2005: Izzivi makroekonomski politik do prevzema evra, B. Vasle, M. Bednaš, J. Šušteršič, A. Kajzer</p> <p>5/2005: Učinki vstopa Slovenije v EU na gospodarska gibanja v letu 2004, Uredila: M. Bednaš. Avtorji prispevkov: B. Ferk, M. Hafner, S. Jurančič, J. Kondža, M. Koprivnikar Šušteršič, M. Kovač, G. Kovačič, T. Kraigher, J. Markič, J. Povšnar, M. Rojec, B. Vasle</p> <p>4/2005: Vpliv cene nafte na inflacijo, M. Hafner</p> <p>3/2005: Regulirane cene v Sloveniji 1992–2004, B. Vasle</p> <p>2/2005: Značilnosti finančnih ukrepov industrijske politike v Sloveniji, A. Murn</p> <p>1/2005: Poslovanje gospodarskih družb v letu 2003, J.M. Novak</p>
Pomladansko / Jesensko poročilo	<p>Pomladansko poročilo 2005</p> <p>Jesensko poročilo 2004</p>
Zbirka Analize, raziskave in razvoj	<p>Poročilo o razvoju 2005</p> <p>Slovenia – On the Way to the Information Society, 2004</p> <p>Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU – povzetek</p> <p>Slovenia in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU – summary</p> <p>Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2001–2006)</p> <p>Slovenia in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU</p>
IB revija	<p>IB revija 4/2004</p> <p>VSEBINA: <i>Bojan Radej:</i> K trajnostni obravnavi ekonomske multifunkcionalnosti; <i>Anton Komar:</i> Triplet, ki kodira današnji svet; <i>Iztok Ostan:</i> Znanje in razredna struktura kot dejavnika trajnostnega razvoja v Sloveniji; <i>Marjan Ravbar:</i> Razpotja naselbinskega omrežja v Sloveniji: težnje, razvojne dileme in možni scenariji; <i>Branka Hlad, Renata Slabe Erker:</i> Ekonomski razvoj in ohranjanje biotske raznovrstnosti; <i>Art Kovačič:</i> Trajnostni izzivi slovenske konkurenčnosti po vključitvi v Evropsko unijo; <i>Miroslav Verbič:</i> Razkrivanje preferenc kot pristop k ekonomskemu vrednotenju okoljskih vrednot ter naravne in kulturne dediščine: analiza predpostavk in uporaba ekonometričnih tehnik; <i>Matej Matija Grobelšek:</i> Zasebni sektor ni panacea za težave prestrukturiranja vodopreskrbe; <i>Tjaša Bole:</i> Trajnostni razvoj in pristno varčevanje; <i>Aleksandra Murks:</i> Trgovanje z emisijami in uresničevanje toplogrednega protokola; <i>Renata Slabe Erker, Bojan Radej:</i> Eksperimentalna identifikacija okoljskega implementacijskega deficita v Sloveniji s pomočjo indeksa okoljske trajnosti Svetovnega ekonomskega foruma; <i>Janez Filipič:</i> Okoljska regulacija in konkurenčnost države. PREDSTAVITVE (pripravil Bojan Radej):</p> <p><i>Juan Martinez-Alier in Klaus Schlüpmann:</i> Uvod k ekološki ekonomiji: energija, okolje in družba; <i>Richard B. Norgaard:</i> Za metodološki pluralizem; <i>Smith Gerald Alonzo:</i> Teleološki pogled na bogastvo: zgodovinski oris; <i>Dung Tran Huu:</i> Poraba, produkcija in tehnološki napredek: enoten entropični pristop.</p>
Journal for Institutional Innovation, Development and Transition	<p>IB Review, Vol. 7/2003</p> <p><i>Ansgar Belke, Ralph Setzer:</i> On the Benefits of a Stable Exchange Rate for the EU Accession Countries; <i>Thomas Dufhues:</i> Transformation of the Financial System in Vietnam and its Implications for the Rural Financial Market - an update; <i>Bruno S. Frey:</i> Direct Democracy for Transition Countries; <i>Maurizio Bovi:</i> The Nature of the Underground Economy - some Evidence from OECD Countries; <i>Dennis C. Mueller, Helmut Dietl, Evgeni Peev:</i> Ownership, Control and Performance in Large Bulgarian Firms.</p> <p>Summaries.</p>
Internet	http://www.gov.si/umar

Naročilnica	Delovni zvezek	UMAR
	številka 5, 6/2005	

Ime, priimek, podpis		
Naslov naročnika		
ID št. za DDV	Zavezanec za DDV ☐ DA ☐ NE	Datum:
Označiti z X	Periodika	SIT
	Pomladansko/Jesensko poročilo. Letna naročilna za eno publikacijo 2.500 SIT. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji s ciljno projekcijo razvoja v prihodnjih letih, ocenami nacionalnih računov in obsežno dokumentacijo.	5.000
	Spring/Autumn Report. Letna naročilna za eno publikacijo 3.500 SIT.	7.000
	Poročilo o razvoju. Prikaz in ocena usmeritev ciljnih aktivnosti SGRS 2001-2006 s pomočjo izbranih krovnih indikatorjev.	3.000
	Development Report	3.000
	Info UMAR/IMAD Info. 1 izvod brezplačno. Koristne informacije o UMAR. Slovensko, angleško.	
	Delovni zvezki. Objave detaljnih rezultatov analiz, podatkovnih serij in metodoloških razprav.	2.200
	IB revija. Štiri številke letno (vključuje mednarodno IB Review). Revija za strokovna in metodološka vprašanja gospodarskega, prostorskega in socialnega razvoja. Enojna št. 3.000 SIT.	13.000
	IB Review (Journal for Institutional Innovation, Development, and Transition)	3.500
	Ekonomsko ogledalo. 12 številik letno. Cena za en izvod 1.500 SIT.	16.000
	Slovenian Economic Mirror. 12 številik letno. Cena za en izvod 1.500 SIT.	16.000
	Knjižne izdaje	SIT
	M. Stare, R. Kmet Zupančič, M. Bučar: Slovenia – On the Way to the Information Society , 2004	4.600
	Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2002–2003 (knjiga in CD).	2.500
	Poročilo o človekovem razvoju Slovenija 2002–2003 (knjiga ali CD).	1.900
	Human Development Report Slovenia 2002–2003 (knjiga in CD).	5.000
	Human Development Report Slovenia 2002–2003 (knjiga ali CD).	4.300
	Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2001–2006) – povzetek	1.000
	Slovenija in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU – summary	1.500
	Slovenija v novem desetletju: trajnost, konkurenčnost, članstvo v EU (SGRS 2001-2006)	3.500
	Slovenija in the New Decade: Sustainability, Competitiveness, Membership in the EU	7.000
	B. Radej, A. Pirc Velkavrh, L. Globevnik: Indikatorji o okolju in razvoju / Indicators on environment and development , 1999, 216 str.	1.880
	J. Seljak: Kazalec uravnoveženega razvoja / Sustainable Development Indicators , 2001	3.000
	Matija Rojec: Prestrukturiranje z neposrednimi tujimi investicijami: Slovenija/Restructuring with foreign direct investment: The Case of Slovenia , 1998.	2.000
	Strategija R Slovenije za vključitev v Evropsko unijo , ekonomski in socialni del, 1998.	2.500
	J. Potočnik, B. Majcen: Slovenija in EU , 1996, 290 str. Koristi in stroški približevanja EU, tudi na panožni ravni. Izračuni z modelom splošnega ravnotežja.	2.500
	F. Cimperman, A. Kožar, F. Kuzmin, L. Pfajfar, B. Plešec, M. Simončič, I. Strmšnik, A. Strojanc: Kvartalni ekonometrični model slovenskega gospodarstva , 1996, 164 str.	1.900
	Strategija gospodarskega razvoja (SGRS) , 1995.	12.500
	Zbirka sedmih knjig (knjige je možno naročiti tudi posamezno).	
	B. Radej: Onesnaženje naprodaj , 1994, 166 str.	1.900
Davek	8,5 % DDV v ceno še ni vključen.	
Popusti	Na količino – po dogovoru (pri naročilu večjega števila izvodov ene publikacije do 25%).	
Naročilo in informacije	UMAR, Gregorčičeva 27, 1000 Ljubljana; telefon 01-478-1043; fax 01-478-1070. E-mail: gp.umar@gov.si. Naročene publikacije in račun vam bomo poslali po pošti.	
Obnavljanje	Naročilo se avtomatično obnavlja za naslednje leto.	
Odpoved	Pisna odpoved naročilnice velja po izteku leta, za katero je bila naročilnica obnovljena.	